

הגדה של פסח
לזמן בית המקדש
ועשה פסח לה'

נוסח וסדר ההגדה כנהוג בכל הדורות
עם הוספות הנוהגות בזמן שבית המקדש על מכונו

ע"פ חז"ל ופסקי הרמב"ם

בהלכות חמץ ומצה פרק ה'

❖ מהדורה שניה, חדשה ומפוארת ❖

שנת ה'תשע"ז

בית שמש

יו"ל ע"י

'באר החיים' - המרכז לבית המקדש והמשכן

בית שמש

ידוע מאמר החכם כשם שא"א לבר בלי תבן, כך א"א לספר בלי שגיאות, ע"כ נבקש מכל המעיין בספר שיואיל בטובו לשלוח הארות והערות, חידושים וציונים ומ"מ, וכל דבר המתחדש ומתברר, או תיקונים, וכדומה, אל: 'באר החיים' ת.ד. 8031 בית שמש.

ניתן להשיג את הספר, לבודדים ולכמויות, במס': 05041-94471

להשיג את הספר

קרית ספר:
ר' ישראל נאגר
08-9741760

בית שמש:
05041-94471

© כל הזכויות שמורות

הַנֶּגֶד יָפָה רְעִיתִי הַנֶּגֶד יָפָה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּמַצּוֹתַי, הַנֶּגֶד יָפָה
בְּגִמְיָלוֹת חֲסָדִים, הַנֶּגֶד יָפָה בְּמַצּוֹת עֲשֵׂה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּמַצּוֹת
לֹא תַעֲשֶׂה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּמַצּוֹת הַבַּיִת, בְּחִלּוֹק תְּרוּמָה
וּמַעֲשָׂרוֹת, הַנֶּגֶד יָפָה בְּמַצּוֹת הַשְּׂדֵה, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפְאֵה,
וּמַעֲשֵׂר עֲנִי וְהִתְפַּקֵּר, הַנֶּגֶד יָפָה בְּכִלְאִים, הַנֶּגֶד יָפָה בְּסִדִּין
בְּצִיצִית, הַנֶּגֶד יָפָה בְּנִטְיָעָה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּעַרְלָה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּנִטְע
רְבִעֵי הַנֶּגֶד יָפָה בְּמִילָה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּפְרִיעָה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּתַפְלָה,
הַנֶּגֶד יָפָה בְּקִרְיַת שְׁמֵעַ, הַנֶּגֶד יָפָה בְּמִזְוָזָה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּתַפְלִין,
הַנֶּגֶד יָפָה בְּסִפָּה, הַנֶּגֶד יָפָה בְּלוּלָב וְאַתְרוֹג, הַנֶּגֶד יָפָה בְּתַשׁוּבָה,
הַנֶּגֶד יָפָה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, הַנֶּגֶד יָפָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, הַנֶּגֶד יָפָה
בְּעוֹלָם הַבָּא. (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א טו)

לתשומת לב:

**ההגדה בנוסח הרגיל ללא שינוי,
ובמקומות שיש הוספה לזמן בית המקדש
הוקף במסגרת, כזה.**

חלק מההסכמות נתקבלו על ספרינו 'באר החיים', ועל ספרינו 'היכל ידיד', על בית המקדש.

ברכת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

נכנסנו אל הקודש למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, ושאלנו האם מברכים על הפשט וניתוח בקרבנות. וענה: יכול להיות.

ואמר לנו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: לעיין ברמב"ן בתחילת מעשה הקרבנות (דהיינו בדברי הרמב"ן שהעתיק המשנה למלך על הרמב"ם, בתחילת הלכות מעשה הקרבנות).

[ושם כתב המשנה למלך וז"ל: כתב הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות בעיקר הי"ב, שכל העבודות כגון היציקות ובלילות פתיתות ומליקות ודכותיהו, הכהן כשעושה אחת מאלה עושה מצוה ומברך עליה. ע"כ. וכתב המשנה למלך דאפשר שגם הרמב"ם סובר כך עיי"ש. ובהמשך כתב המשנה למלך וז"ל: ונוסח הברכה נראה שהוא אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לעשות כך וכך. דומיא דברכת אכילת תרומה שכתב רבינו (הרמב"ם) בסוף הלכות תרומות^א. וכן בכל אכילת קדשים מברך ברכה זו, וכמו שכתב רבינו (הרמב"ם) בריש הלכות ביכורים^ב].

ואמרנו שברצוננו לסדר את סדר הברכות המסודר בתחילת הגדה זו, של סדר הקרבת קרבן פסח. האציל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א את ברכתו הטהורה ובורך:

ברכה והצלחה

א. וז"ל הרמב"ם (הלכות תרומות טו כב): כל האוכל תרומה מברך ברכת אותו מאכל, ואח"כ מברך 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה'. וכך קבלנו וראינו אותם מברכין אפילו בחלת חוצה לארץ שגם אכילת קדשי הגבול כעבודה שנאמר (במדבר יח ז) 'עבודת מתנה אתן את כהונתכם'.

ב. וז"ל הרמב"ם (הלכות ביכורים א א-ב): עשרים וארבע מתנות ניתנו לכהנים וכולן מפורשין בתורה. ועל כולן נברתה ברית לאהרן. וכל כהן שאינו מודה בהן אין לו חלק בכהנים ואין נותנין לו מתנה מהן. וכל האוכל מתנה שיש בה קדושה מברך 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול כך וכך'.

תשובות ומכתבים שקבלנו ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

תחלה היו' זה אמעלה מעה (והיא שנה י"ד 2012) גכור ונטל' ק' ידיתם ופיג'יהם
ק"א מעומד והמוכני היו מורדין קג'ל' וז'ית רכזון לא ה' מוכני.
"שם כח על הספר יג' יעקב

תחלה היו ב' זה למעלה מזה והוא עשה י"ב סביבות הכיור ונטלו ב' ידיהם ורגליהם
בב"א מעומד והמוכני היו מורדין בגלגל ובבית ראשון לא הי' מוכני
יישר כח על הספר יג' יעקב

ע' תו' יומא ל"ח א' שהיו משקעין אותו
כל לילה בים שעשה שלמה
כאמ' אי"ה מפנס

ע"י תו"י יומא ל"ח א' שהיו משקעין אותו
כל לילה בים שעשה שלמה

כאמ' אי"ה מפנס

כשתהי' אי"ה תכנס

דוד בהרה"צ מוהר"ר ישראל מרדכי

זצוקללה"ה טווערסקי

רחוב גבעת משה 10

ראחמיסטרייווקא - ירושלים עיה"ק ת"ו

ת.ד. 6719

בעזה"י אני אכתב תמוז משלך יפה

הנה נאיתי את הקונטרסים על צנין בנן
בית המדרש הכאסון אשר הרה"ח הנצלה והיקר
אורח אהבהם תמיד אלקיך אביא ממעמי תושבי
העיר בית שמש מתעורר אהרן אהרן צולם
והצנין גימטא אקסוק בצנין בנן בית המדרש
ביתו בין המצרים והחכמה אבנן אהרן, אבאלי צפה
אהרן אהרן אהרן ביאורים ומידושים נאים בצנינים
אלו הנני אברט ליצפה אינו כרוב והפאחה
ונתה ואשגה בקיור ה' כל ימי חיי אהרן צוד
פעלים אמרה אהרן אמרה ואהרן אמרה נאמר
לצפה אהרן אהרן בית המדרש השלישי בבית
המצפה אישורה קיובה
בא"ד אהרן

ב"ק מרן גאב"ד ירושלים שליט"א

302
בשמה הרני מצטרף אליו יציבי הרב הגאון שליט"א
במכה להגב האשך ה' אשרים חיים אשמון שליט"א בביאור
צורת בית המקדש הראשון עפ"י מאמרי חז"ל, יזכה להפיץ
ספרו בהצלחה ולהמשיך להרביץ תורה בכתב ובע"פ
מתוך נחת והצלחה בכל דרכיו. והריני חותם באהבה
יציבי בית אבותיו יצחק טובי' ווייס

בס"ד

בשמה הרני מצטרף לדברי ידידי הרב הגאון שליט"א
(הגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א)

בברכה להרב האברך ר' אברהם חיים אופמאן שליט"א בביאור

צורת בית המקדש הראשון עפ"י מאמרי חז"ל, יזכה להפיץ

ספרו בהצלחה ולהמשיך להרביץ תורה בכתב ובע"פ

מתוך נחת והצלחה בכל דרכיו. והריני חותם באהבה

יצחק טובי' ווייס

ידיד בית אבותיו

RABBI NOSSON HAKOHEN
KOPSHITZ
RABBI OF THE ORTHODOX COMMUNITY
NACHLA UMENUCHA - BET SHEMESH

הרב נתן הכהן קופשיץ
רב דקהילת החרדים
נחלה ומנוחה-בית שמש

בס"ד, יום פ' שבט ה'תשנ"ג

3/23 האביר הישן הרב אברהם חיים זינצמן שליט"א

לפני
הפלט את שני קבוצות החיים אהבן זמיר אהבני אהבני

במען צאת הבית ממשלון אפי גלז ורבותי סאטנר
במסגרת ועבדו זמיר וזאת מפני אהב

נתנו אהב ליצב שני ז'ל ביחוד לא תורה כל הימים
מתוך אהבה ופירוש אהבה הפלג

הגלגל אפוד התורה זמיר

בין חסידים ועם אהב שליט"א

כבוד האברך המופלג הרב אברהם חיים אופמן שליט"א

שכטו"ס

קיבלתי את ספרך "באר החיים" שהנך עומד להוציא לאור
בענין צורת הבית הראשון על פי חז"ל ורבותינו המפרשים,
בטוב טעם ודעת וניכר עמלו בזה, והוא נחוצ מאד.
והנני לברכו שיוכה תמיד לישוב באהלה של תורה כל הימים
מתוך שלות הנפש והרחבת הדעת.

הכותב לכבוד התורה ולומדי'ה

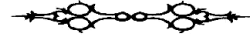
בין המצרים יזרח אור לישרים נתן הכהן קופשיץ

דוד צבי שלמה הורונצ'יק

מר אדושיץ

בית שמש

ת.ד. 571

ימי הרחמים והסליחות תשע"ב

בס"ד

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו האברך כמדרשו הרה"ח ר' אברהם חיים אפמאן שליט"א בן ידידינו הרב החסיד רבי חנוך העניך שליט"א אשר זה כמה שנים עוסק במלאכת שמים ומתעסק בקדשים ללבן ולבאר להאיר ולהבהיר את מקום הקודש אשר עיני ישראל משתוקקים לה בית מקדשינו ותפארתנו.

ושמחתי באומרים לי בית ה' נלך שעתה הולך ומדפיס את חיבורו "באר החיים" ביאורים הערות והמחשבות בעניני בית המקדש אשר סידר וערך בטוב טעם ודעת בשפה ברורה ובוודאי יהיה לתועלת לכל אשר יעסוק בהם.

ומדי דברי בו זכור אזכרנו לזקנו האי גברא רבה ויקרא ידידינו הגאון החסיד המפואר רבי יעקב צבי אפמאן זצ"ל משרידי דור דעה אשר האציל מתורתו ויראתו בעירנו ורבים נהנו ממנו עצה ותושיה.

וזאת הברכה ימלא ה' כל משאלות לבכם לטובה ותזכו לזכות את ישראל מתוך שמחה ונחת בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים ונזכה לאור פניך עלינו אדון נשא בבית נכון ונשא בביאת משיח צדקנו במהרה.

יד דוד צבי
כ"ג חשוון תשע"ב
3/5
ה' א"ב

אהרן בידרמן

בהרה"צ מלעלוב יצוק"ל
רה" מנחת יצחק 15 בית שמש

בס"ד, ר"ח מנחם אב תשע"ב

בין המצרים נשמע המכשר על ההרים

הובא לפני ספר באר החיים בו יבואר ענין צורת בית המקדש הראשון
והמסתעף המובא בספר מלכים ודברי הימים והוא מיוסד על פי דברי חז"ל
והמפרשים, לתועלת ללומדים ומעיינים להבין הכתובים, וכבר קלסוהו רבנן.

נלקט ונערך במוטו"ד ע"י האברך ברוך הכשרונות הרב אברהם חיים
אופמאן שליט"א, מתושבי עירנו שהרחיב והשכיל כיד ה' הטובה עליו
להגדיל תורה ולהאדירה.

יהי רצון והימים האלו יהפכו לששון ולשמחה, ומהרה יחוש ויגאלנו ויבנה
בית מקדשנו ותפארתנו, ונזכה ונחיה ונראהו עין בעין כשוכו אל נהו.

הס' הי"א
בהרי"צ ה"א
ל' 33

BENAYAHU YSAHAR SHMUELI

Yeshivat Hamekubalim "NAHAR SHALOM"

בניהו יששכר שמואלי

ישיבת המקובלים "נהר שלום"

א/כ הכתב

מכתב דרכה
11 2 1

ראיתי בתנאים חשופים המצב של עיניי היה מקומי
 ורפואתי ושל "ד"ר הר"ם" סובב והוא
 על מסנת אחת וזה עניי בהתק
 השן ליבינו הרופח אהבך באופן החכם
 כ'ה' אהבה חיים אלהים שלם שיש פירוש
 (אם ורבים נפלאים מתקום אהבתי אנוכי צפוי
 אלפי עין האהבה אלהי אלוהים חלק גדול
 המקום לקנה האלה ובידוע למסכתו מחבריה
 שגברות גענו עם וכמה שומר חוסקים כל
 ע"כ באים אל בית המקדש שניי א' יש
 מקרים ומאמנים לך

נכון על הרב החכם שיפולו מצותיו חיים
 וישם אהבה חיים ותמיכה ותקד האלה
 על אלפי יענה ישפול ויפולו אמן

החתימה והטעם

Shmuel Brandsdorfer

Rabbi & Head of
Kollel "Bnei Yerushalayim"

24 Harav Mibrisk St.
Beit Shemesh
E. israel

שמואל בראנדסדארפער

מו"ץ בהעדה החרדית
ראש כולל אברכים להראה
"בני ירושלים"
בעיה"ת בית שמש
רח' הרב מברסק 24
בית שמש

בס"ד

יום ג' לס' ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו'
כ"ו מנ"א תשע"ב

בא לפני האברך כמדרשו, חוב"ט, הרה"ח רבי אברהם חיים אפפמאן שליט"א, בן ידידי הרב החסיד רבי חנוך העניך שליט"א, מפק"ק בית שמש ת"ו, ובידו הספר העומד לצאת לאור בעניני ביהמ"ק הראשון, והספר מדבר בעד עצמו, בהיותו קילורין לעיניים הן בחלק הביאור והן בחלק העיונים, והוא מיוסד ע"פ דברי חז"ל ורבותינו המפרשים, ובוודאי ישמח לב מבקשי ה', דורשי ה' המחכים לבנין אריאל, לעסוק בעניני המקדש ולהתכונן לקראת הבית השלישי שיבנה במהרה בימנו.

בעזרתו של הספר הנוכחי, יוכל כל לומד, וכל מלמד, למן בני תורה ועד תינוקות של בית רבן, לבוא בשערי המקדש ולהבין רזיו וצפונותיו, ע"פ פשט וע"פ עמקות. כאשר תחזינה עיני כל לומד – אשר נהורא נפיל בבי מדרשא.

ולא באתי, כי אם להעיד על הרב המחבר שליט"א, על שהנני מכירו ומכיר את המשפחות החשובות, תושבי קרייתנו המעטירה, אשר מדובר על יראי ה' וחושבי שמו לתפארת ולתהילה – ואשרי חלקו שזכה להעמיק בענין גדול זה ולזכות את הרבים כפי מידתו. ואמינא לפעלא טבא יישר, ומאת ה' ישא ברכתו לטב ולחיין ולשלם.

בכל חותמי ברכה, לכבוד התורה ולומדיה

שמעון בראנדסדארפער
בית שמש

הרב שמואל חיים דומב
רב ביהכ"נ חניכי הישיבות הגבעה הדרומית
מו"צ וחבר ביה"ד מודיעין עילית
ומו"ל משך חכמה השלם

יום ג, כג תשרי – אסרו חג – תשע"ג

מכתב ברכה

למע"כ האברך כפשוטו ומדרשו, חו"ב טובא הרה"ג המופלג ר' אברהם חיים אפפמאן שליט"א. לשמחה ולעונג היה לי לעבור בין בתרי חבורו החשוב "באר החיים", ובו ביאר ופירש בטוב טעם ודעת צורת בנין בית המקדש הראשון.

"ומלאכה" שיש בה גם "חכמה" עשה, לבאר ולפרש "חכמת שלמה – ומלאכת שלמה", עפ"י מדרשי חז"ל ומפרשי התנ"ך הראשונים והאחרונים.

בתוספת "מקלעות" – ציורים, ו"פטורי ציצים" – פרחים (מלכים א' י, יח), להמחיש לכל לומד את תבנית ומעשה המקדש.

ובטוחני שכל מי שילמד בספרו ידלה מ"באר החיים" – "מי באר" מתוקים ומשיבי נפש. וכבר האריך הכהן הגדול מאחיו מרן ה"חפץ חיים" בגודל חיוב ולימוד סדר קדשים, שבוה שירבו העוסקים תבוא במהרה הגאולה.

ולשון הרמב"ם בפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ד', "בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים. וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל".

ומעתה אם כן חובה גם ללמוד ולהתעסק לדעת צורת בנין בית ראשון. [וראה בתפארת ישראל בבועז ריש מסכת מדות, בשם הר"מ נכתבה מסכת מדות כדי שנדע איך לבנות, ועי"ש מהא דבית שלישי יבנה בידי שמים, עי"ש. וקצת קשה מדוע הר"מ לא הוסיף שגם מפורש בספר דברי הימים. ובמלבי"ם דבה"י ב' ג ג-ד, כתב שעזרא בא לפרש דברים הסתומים והחתומים שבספר מלכים, או להוסיף דברים שלא נזכרו שם, וכן בסיפור בנין הבית לא כתב רק דברים שנתחדשו לו, וכו', עי"ש].

והנני לברכו שיזכה שיפוצו מעינותיו להגדיל תורה ולהאדירה

הכותב למען עמלי התורה ושוקדיה

ותחזינה עינינו ארמון על משפטו במהרה

שמואל חיים דומב

יצחק ישעי' זי"ע רב ואב"ד "נוה אחיעזר"

רח' עזרא 46 בני ברק 052-7625793, 03-5706326

בס"ד, יום א' לסדר זעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' שנת 'שם משכן הוי-ה' [תשע"ו] לפ"ק.

מכתב ברכה

שמח לבי בראותי את הספר הנפלא היכל ידיד, והוא חיבור מקיף על כל ענייני בנין בית המקדש השני, וכולל בתוכו ביאור מקיף על כל משניות דמסכת מידות, מלוקט מכל הספרים העוסקים בנושא נכבד זה, בתוספת נכבדה שהוסיף הרב המחבר, מעשה ידי אמן, ה"ה האברך היקר, הרב הגאון המופלג בתורה ויראה, כמוהר"ר אברהם חיים אופמאן שליט"א, אשר ידעתיו מנעוריו שהיה לבו בוער לרדת לשרשי מצוה חביבה זו של בניין בית המקדש ומידותיו. ובוצין מקיטפיה ידיע, שהשקיע עצמו במשך השנים לעמול להבין ולהשכיל בפרטי מצוה זו על כל פרטיה ודקדוקיה. וכבר איתמחי גברא ואיתמחי קמיעא בספרו הקודם באר החיים על תבנית בית המקדש הראשון, שנתבארה בספר מלכים ודברי הימים. וכעת המשיך במלאכת הקודש, טרח ויגע כדי מידתו, בכפלים לתושיה, בענייני בנין בית המקדש השני.

והנה הרב הגאון המחבר שליט"א הרחיב והעמיק בספרו, ונכנס לפרד"ס כל ענייני בית המקדש, טרח ויגע ויצא בשלום, שליקט מלא הטנא ביכורי פירות הפרדס. דלה דלה מהנהר היוצא מבית קדשי הקדשים, ושם בכליו מפירות גפן הזוהב שעומדת על פתחו של היכל, וכל עלה גרגיר או אשכול שמצא, הביא ותלה בהיכלו אומר כבוד, היכל עולמים. הפליא לעשות.

והנה לאו אורח ארעא למי שלא ראה את החידוש, ולא השקיע עצמו במקצוע קשה זה, שיבוא ויעיד על החידוש, היצירה הנפלאה שיצאה מתחת יד הרב הגאון המחבר שליט"א. אך זכרתי לו אהבת קדומים, כד הויה טליא, ולכן לא יכלתי לסרב ולהשיב פניו ריקם, לבקשתו שאהיה מהמברכים אותו בברכת החידוש. על כן אמינא אבוא בברכת הדיוט קלה: יהי רצון שתזכה להמשיך ולישב על התורה והעבודה מתוך נחת והרחבה, ומתוך בריאות ואושר, ויפוצו מעיינותיך חוצה, ותזכה לחבר חיבורים נוספים במקצוע זה ובמקצועות אחרים, לחדש ולירד לעומקה של הלכה ולאמיתה של תורה, ויהיו ספרין מתקבלים ומפיצים את העיסוק בתורת הבית. ונזכה בקרוב מולנו יחד לראות בבנין שלם בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו אמן סלה.

כעתירת המשתאה מיפי מלאכת הספר מתפלל להצלחתו כל הימים

י"מק י"עז"ו ו"י"ס

תוכן העניינים

יט	הקדמה.....
נג	הגדה של פסח לזמן בית המקדש.....
נד	בדיקת חמץ.....
נז	שריפת חמץ.....
נט	אגרת הקודש מרבי שמשון מאוסטרופליא.....
לה	פסוקי קרבן פסח.....
לט	הקרבת קרבן פסח.....
	סדר ההלל בהקרבת קרבן פסח..... מוז
סז	קדש.....
סט	ורחץ.....
סס	כרפס.....
צ	יחץ.....
צא	מגיד.....
צג	רחצה.....
צד	מוציא.....
צה	מצה.....
צו	מרור.....
צז	אכילת קרבן חגיגה.....
צח	אכילת קרבן פסח.....
צח	בורך.....
צט	שולחן עורך.....
קב	צפון.....
קג	ברך.....
קיא	הלל.....
קכב	נרצה.....
קלז	שיר השירים.....
קמז	שירים מהרה"ק רבי ישראל נאנארה זי"ע.....

רמב"ם הלכות קרבן פסח..... קנה

- פרק א'..... קנה
- פרק ב'..... קנז
- פרק ג'..... קנט
- פרק ד'..... קס
- פרק ה'..... קסב
- פרק ו'..... קסג
- פרק ז'..... קסה
- פרק ח'..... קסז
- פרק ט'..... קסח
- פרק י'..... קע

רמב"ם הלכות חמין ומצה..... קעב

- פרק ח'..... קעב

קיצור שולחן ערוך..... קעה

- דיני הכנת הסדר..... קעה
- סדר ליל פסח..... קעז

ספר החינוך..... קפ

- מצוות שהיטת הפסח..... קפ
- מצוות אכילת בשר הפסח..... קפ
- שלא לאכול הפסח נא ומבושל..... קפ
- שלא להותיר מבשר הפסח..... קפא
- מצוות השבתת החמין..... קפב
- מצוות אכילת מצה..... קפב
- שלא ימצא חמין ברשותינו בפסח..... קפב
- שלא לאכול מכל דבר שיש בו חמין..... קפג
- שלא נאכיל מן הפסח לישראל משומד..... קפג
- שלא נאכיל מן הפסח לגר ותושב..... קפד
- שלא להוציא מבשר הפסח הוצח..... קפד
- שלא לשבור עצם מן הפסח..... קפד
- שלא יאכל ערל מן הפסח..... קפה
- שלא לאכול חמין בפסח..... קפו
- שלא יראה לנו חמין בפסח..... קפו
- מצוות סיפור יציאת מצרים..... קפו

ההלל בהקרבת קרבן פסח..... קפ

תאיר באור יום השבת לילה

"כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא" (פסחים פה:).
 "לקול המולת החמון מההלל דומין כאילו הגנין
 מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח" (רש"י
 שם). "השיר יהיה לכם. ביום שתגאלו מן
 הגלות. כליל התקדש חג. כמו שאתם נוהגים
 לשורר כליל התקדש חג ואין לך לילי חג
 להטעין שירה הוין מלילי פסחים על אכילתו"
 (רש"י פסחים צ"ה:).

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, על הזכות הגדולה להוציא
 לאור עולם הגדה של פסח זו. אהללה ה' בחיי אזמרה לאלקי בעודי.
 מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי על שזיכני והחייני וקימני והגיעני
 לזמן הזה, לערוך הגדה זו, הגדה של פסח לזמן בית המקדש, אשר
 נוכל להשתמש בה למעשה בביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו
 אמן.

מודה אני לפניך ה' אלקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא
 שמת חלקי מיושבי קרנות. אשרינו מה טוב חלקנו, להגות בתורתו
 הקדושה, לעשות נחת רוח ליוצרינו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה.
 מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, על כל החסד אשר עשית
 עמדי, ואשר אתה עתיד לעשות עמי.

הוצאה זו של הגדה של פסח לזמן שבית המקדש השלישי יעמוד על
 תילו בקרוב בימנו בעז"ה, היא, כדי שלכל אחד ואחד יהיה בביתו
 חוץ מההגדה של פסח הישנה גם הגדה זו מוכנה, בתקוה ובציפיה
 שבמהרה יבנה בית המקדש, כדכתיב 'פתאום יבוא אל היכלו האדון
 וגו'" (מלאכי ג א). ואיתא בגמרא (סנהדרין צז:): 'שלשה באין בהיסח הדעת,
 אלו הן משיח וכו', ואז בודאי נהיה זקוקים להגדה כזו, ובלאו הכי

איך נוכל להיות זהירים בסדר ובמנהגי ההגדה בדברים שלא היינו מורגלים בהם בעבר, ולא מוכנים להם. ובודאי הגדה זו תקל עלינו בהרבה בעזרתו ית' בעת גאולתנו ופדות נפשנו.

וכן, כדי שנוכל גם בזמן הזה לקיים את מה שדיברו בקדשם חז"ל וז"ל (שבת ל"א): 'אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו', ציפית לישועה'. ובשלשה עשר עיקרים: 'אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא'. במהרה בימינו אמן.

נציב כאן מודעה ובקשה, שלא באנו בזה לפסוק ולקבוע הלכה כלל וכלל, ונא ונא לא לסמוך עלינו. ויש לעשות בכל דבר שאלת חכם.

שם ההגדה נאה לה 'ועשה פסח לה', כמו שכתוב בתוה"ק בפרשת בא (שמות יב מה), וכן בפרשת בהעלותך (במדבר ט ז). ויהי רצון שנזכה גם אנו בקרוב מאוד לעשות את הפסח לה' בהר מרום הרים, בבית נכון ונישוא, עם משיח צדקנו.

בהגדה נפלאה זו, הסתום והעמום נעשה פתוח ובהיר, מפורש כשמלה מחוורת. עניינים מתבהרים, מושגים מתלבנים, אריח ולבנה חוברים יחדיו ומתגבשים לכדי תמונה מוחשית. ליל הסדר בזמן הבית, עם משיח צדקנו, מתגלה מעט מיפעתו והדרו. תלמידי חכמים, ימצאו בו מקום נרחב, לצד עמך ישראל.

ויהי רצון שנזכה בעגלא ובזמן קריב לראות בבנין בית מקדשנו ותפארתנו, ונזכה להקרבת הקרבנות, ועבודת הנסכים, ושירת הלויים, לראות כהנים בעבודתם, ולוים בשירם וזמרם, וישראל בנוויהם. נעלה ונראה ונשתחוה לפני ה' אלקינו, בירושלים עיר הקודש, בבית קדשינו ותפארתינו, במקום אשר בחר, כחג המצות

ובחג השבועות ובחג הסוכות, ובכל ראש חודש ובכל שבת, ככתוב על הגאולה העתידה (ישעיה סו כג): 'זהיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר ה', בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו בקרוב מאוד.

בברכת פסח כשר ושמח

שנוכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים

המוציא לאור

הגדה של פסח
לזמן בית המקדש
ועשה פסח לה'

הטמא בטומאות שצריך להם טבילה והערב שמש, וחפץ להשתתף
מחר במעמד הקרבת קרבן פסח, צריך ליטהר מכל שאר הטומאות
ולטבול כבר היום י"ג ניסן במקוה לפני השקיעה בכדי שיעריב עליו
השמש ויוכל מחר ליכנס לעזרה.

בדיקת חמץ

בלילה שלפני ערב פסח בודקים את החמץ. וחייבים לבדוק מיד
בתחלת הלילה, ואסור להתחיל לאכול או לעשות שום מלאכה חצי
שעה קודם הלילה:

לשם יחוד קודשא ברוך הוא ושכינתיה ברחילו ורחימו ורחילו ליחד שם י"ה ברוך
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברוך) ביוהרא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן מצות
עשה ולא תעשה של בדיקת חמץ לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו
ותעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר
קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ:

ומיד אחר הבדיקה יבטלנו ויאמר:

כל חמירא וחמיעא דאיפא ברשותי דלא
חמתיה ודלא בערתיה ודלא ידענא ליה
לבטל ולתוי הפקר בעפרא דארעא:

ואם אינו מבין בלשון תרגום יאמר הביטול בכל לשון שמבין, בלשון הקודש או בשאר לשונות:

כָּל חֶמֶץ וְכָל שְׂאֹר שֶׁנִּמְצָא בְּרִשׁוֹתַי, שְׂלֵא רְאִיתִיו,
וְשְׂלֵא בִיעֲרַתִּיו, וְשְׂלֵא יָדוּעַ לִי, שְׂוִפְטִיל וְיִהְיֶה
הַפֶּקֶר בְּעֶפֶר הָאָרֶץ:

יֵאָדָע חֶמֶץ אֹזֶן אֵלֶּע זֹוִיעֲרִיטִיג וְוֵאם גֶּעפִינְט זִיךְ אִין
מִיין רִשׁוֹת, וְוֵאם אִיךְ הָאָב נִישְׂט גֶּעזֶעֶהן אִין
נִישְׂט מִבֵּיעַר גִּוּוֹעַן, אִין אִיךְ וְוִיִּים נִישְׂט פֿון דָּעם,
זֵאל זִיין בְּטִיל, אִין זִיין הַפֶּקֶר וְוִי דָּעם שְׂטוִיב פֿון
עָרֵד:

תפילה לאחר הביטול בלילה⁷:

יְחִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂתַתֵּן לָנוּ פֶּחַ וַיְכַלֵּת
וְעֶזֶר וְסִיוָע, לְפִשְׁפֹּשׁ בְּנִגְעֵי בְּתֵי הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר נִזְאָלְנוּ בְּעֶצַת יִצְרָנוּ הָרָע:
אָנָּה יְהוָה, הַפֶּרֶד נָא מֵעֲלֵינוּ צַד הָרָע שְׂפִינְצַר הָרָע, וְתִזְכְּבֵנוּ וְתִלְבְּבֵנוּ
בְּכַח הַיִּצְרַר הַטוֹב. הַשִּׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתְךָ, וְקַרְבֵּנוּ מִלְּפָנֶיךָ
לְעִבּוֹדְתְךָ, וְחַזְוִירְנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. וְתִרְפָּא אֶת מַצְתֵיכֶם
וְאֲרַבְעֵיכֶם וְשִׁמּוֹנֶה אֵיבָרֵיכֶם, וְשִׁלַּשׁ מַצּוֹת וְשִׁשִּׁים וְחַמְשָׁה גִידִים, שֶׁל
נִפְשָׁנוּ וְשֶׁל גּוֹפְנָנוּ, רַפּוּאָה שְׁלֵמָה. וְהַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמִרְפָּא לְכֹל תַּחֲלוּאֵינוּ
וְלְכֹל מַכְאוּבֵינוּ וְלְכֹל מַבּוֹתֵינוּ. פִּי אֵל רִפְּאָה רַחֲמֵן וְנִצְמֵן אֶתְּךָ. עֲזָרְנוּ
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ, וְחַצִּילְנוּ מֵאִסּוּר חֶמֶץ אֲפִלּוּ מִכֹּל שְׂחָוָא,
בְּשָׁנָה זוֹ וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הַבָּאָה עָלֵינוּ לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם, אָמֵן. יְהִי
לְרְצוֹן אֲמָרֵי פִי וְחִגְוִיז לְפִי לְפָנֶיךָ, יְהוָה צוּרֵי וְנִצְאָלֵי:

ג. ע"פ קיצור שולחן ערוך סימן קי"א סעיף י'.

ד. מספר 'לשון חכמים' להבן איש חי זיע"א.

שריפת חמץ

בערב פסח לפני סוף שעה חמישית שורפים את החמץ.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. חריני מוכן ומזומן מצות עשה ולא תעשה של שריפת חמץ לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותפרה שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה:

לאחר שריפת החמץ מבטלו ואומר:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיבָא בְּרִשׁוּתֵי דְחֲזִיתִיה וְדָלָא
חֲזִיתִיה דְחֲמִיתִיה וְדָלָא חֲמִיתִיה דְבַעֲרִיתִיה וְדָלָא
בַעֲרִיתִיה לְבָטֵל וְלַחֲוֵי הַפְּקָר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

ואם אינו מבין בלשון תרגום יאמר הביטול בכל לשון שמבין, בלשון הקודש או בשאר לשונות:

כָּל חֲמִיץ וְכָל שְׂאֹר שְׁנִמְצָא בְּרִשׁוּתֵי, שְׂרָאִיתִיו,
וְשָׂלָא רְאִיתִיו, שְׂבִיעֲרִיתִיו, וְשָׂלָא בִיעֲרִיתִיו,
שְׂבִיבָטֵל וְיִהְיֶה הַפְּקָר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

ה' אֵלֶּע חֲמִיץ אִוּן אֵלֶּע זִוְעֵרִיִּיג וְוֵאם גַּעֲפִינְט זִיךְ אִיג

מִיַּיִן רְשׁוּת, וְוַאס אֵיךְ הָאב גְּעֻזְעֵהן, אִין וְוַאס אֵיךְ
הָאב נִישְׁט גְּעֻזְעֵהן, וְוַאס אֵיךְ הָאב מְבֵיעַר גִּיּוּעֵן,
אִין וְוַאס אֵיךְ הָאב נִישְׁט מְבֵיעַר גִּיּוּעֵן, זָאל זַיִן
בְּטִיל, אִין זַיִן הַפְּקָר וְוִי דַעַם שְׁטױב פֿון עָרֵד:

תפילה לאחר הביטול ביום:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתַּרְחֵם עָלֵינוּ וְתִשְׁמְרֵנוּ
וְתִצְלֵנוּ מֵאִסּוּר חֲמִין אֲפֵלוּ בְּכֹל שְׁחִוָּא, שָׁנָה זוֹ וְכֹל שָׁנָה וְשָׁנָה, כֹּל יְמֵי
חַיֵּינוּ. וּבְשֵׁם שְׁבַעֲרֵנוּ הַחֲמִין מִבְּתֵינוּ הַיּוֹם הַזֶּה, כֵּן תִּזְכְּנוּ וְתִסְיַעְנוּ וְתַעֲזְרֵנוּ
וְתִאֲמַצְנוּ לְבַיעַר הַיִּצָּר הָרַע מִקִּרְבָּנוּ:

אָנָּה יְהוָה, הַפְּרַד נָא מֵעָלֵינוּ צַד הָרַע שְׁפִיזָר הָרַע, וְתִזְכְּנוּ וְתִלְבְּבוּ בְּכַח
הַיִּצָּר הַטּוֹב. וְתִזְכְּנוּ לְזַבֵּךְ נַפְשֵׁנוּ וְלִחְאִיר בָּהּ וְלַחֲסוּף בָּהּ בַּח וְחֲאָרָה
גְּדוּלָּה. וְלַהֲתַקְשֵׁר לְמַעֲלָה בְּקִדְשָׁה עֲלִיוֹנָה. וְתִמּוּד תִּשְׁרָה וְתַחֲוֵל עָלֵינוּ קִדְשָׁה
הָעֲלִיוֹנָה:

קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, תַּן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שְׁבַעֲנוּ מִטּוֹבֶךָ, שְׂמַח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ,
וּטְהַר לִבָּנוּ לְעִבְדֶּךָ בְּאַמֻּת. וְתַעֲזְרֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. וְתִמְלֵא
מִשְׂאֵלוֹת לִבָּנוּ לְטוֹבָה לְעִבּוֹדֶתֶךָ, אָמֵן. וְהִיוּ לְרְצוֹן אֲמָרֵי פִי וְהִגִּיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ,
יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלֵי:

סגולה נפלאה לערב פסח

העתקה מכתבי הקודש של המקובל האלקי רבינו שמשון מאוסטרופוליא זיע"א, סוד גדול ונורא, וכתוב שם שכל מי שמעיין הסוד הנפלא והנורא הזה על מכוננו, אפילו פעם אחת בשנה, ובפרט בערב פסח, מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו, והוא על במותימו ידרוך, ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל, אמן סלה:

שָׁלוֹם לְרַבְּנֵי אֶרֶץ, גִּוְדְרֵי גֵדֵר וְעוֹמְדִים בַּפְּרָץ, יִצְיִלֵם ה' מִכְּפִיּוֹן
וְחֶרֶץ, בָּלֵם קְדוֹשִׁים אֲשֶׁר הִמָּח בְּאֶרֶץ, כָּל חַד לְפֹמֵם
חֹרְפָה מִקְשָׁה וּמִתְרִץ. אֲמֵן סֵלָה. בְּתַבְלִית הָעֲנָיִן מַה שֶּׁכָּתַב
הָאֲר"י ז"ל בְּקוֹנְטְרָם שְׁלוֹ הַנְּקָרָא פְּלֹאֵת רַבּוֹת. בְּשַׁעַר הַנְּקָרָא
יִצְיֵאת מִצְרַיִם, פָּרַק ג' דָּף מ"ב ע"א וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

הִנֵּה כָּבֵר הוֹדְעֵתִיךָ שְׁפָרְעָה נִלְקָה בְּמִצְרַיִם בְּעֶשֶׂר מִבּוֹת אֱלֹהִים
עַל יְדֵי שְׁלֹשָׁה אֱלֹפִים וּמֵאֲתִים וּשְׂמוֹנִים מִלְּאֲכֵי חַבְלָה,
הַמְּמַנִּים בְּשִׁלְשָׁה רְקִיעִים שֶׁל טְמֵאָה, הָאֶחָד נִקְרָא שֶׁר"ע. וְהַשֵּׁנִי
נִקְרָא תַמּוּד. וְהַשְּׁלִישִׁי נִקְרָא בִישָׁה"א. וְעַלֵּיהֶם הַשֵּׁר הַנְּקָרָא
דַּלְפִּק"ט וְעַלֵּיהֶם וְעַל כָּלֵם הַשֵּׁר הַנְּקָרָא תַק"א בְּרֵאשִׁית חֶסֶד מִן
הַשְּׁלִישִׁי עֲשָׂרָה וְחֶסֶד מִן הָרְבִיעִי שְׁשָׁה, וְחֶסֶד מִן הַתְּשִׁיעִי
שְׁשָׁה כְּפִתּוֹב:

וְהִנֵּה מַה שֶּׁלְקוֹ הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מִבּוֹת, וְעַל חַיִּים לְקוֹ
חַמְשִׁים מִבּוֹת, חַשֵּׁם שֶׁפ"ו שָׁבוּ אַחַז דָּוִד בֶּן יִשׁוּי, וְחַשֵּׁם

אמר והכה. ומצד השם תק"ל לקו המצריים במצרים ארבעים
 מפות, ועל הים לקו מאתים וחמשים מפות, ובמה שהקדוש
 ברוך הוא מכה בו מרפא הגלות. מה פשעו ומה חטאו ומה
 המעל אשר מעלו אבותינו, להיות כבוד הכרזל הזה, עד
 שגאלם בשמות אלו דע"ב צד"א כשח"ב עד כאן לשון האר"י
 ז"ל:

והנה מזרי ורבותי קדושי ישראל, הדברים האלה פלאים הם,
 כתומים וחתומים ואין פורש אותם. וכבר שאלוני גדולי
 ישראל לבאר להם דברי האר"י ז"ל ולא הגדתי. ומגדל אהבת
 מזרי ורבותי אגלה רז זה שנתגלה לי בחלום לילה, ועכשו
 אגלה הדבר ברמז לפני כבוד תורתם והוא רחום יבפר:

וזאת הענין מה שכתב האר"י ז"ל, שפרעה נלקח במצרים
 עשר מפות וכו' פונתו כה, פי אמרו בעלי קבלה
 מעשית, שיש שלשה אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה
 הממנים להכות את הרשעים ולהענישם בגיהנם ולטהרם
 מעוונותיהם. ועל זה נאמר: ולהכות באגרף רשע, פי אגרף,
 רמז שלשה אלפים ומאתים ושמונים ועל ידם נלקח גם פרעה
 הרשע. ואומר אני הכותב שזהו סוד נפלא באשר הוא נכתב
 במנין ובמספר:

דם צפרדע פנם ערב דבר שחין ברד ארפה חשך מפת
 בכרות:

אלו עשר מפות באשר כתבתי אות באות. עליהם שלשה
 אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה הממנים לטהר את
 הרשעים והוא פשט נפלא עין לא ראתה:

וְהִנֵּה הַחֲשׁוֹן מְכוּן כַּאֲשֶׁר נִכְתָּב בְּנֶגֶם הַסֵּר יו"ד. גַּם עָרַב הַסֵּר
 וַא"ו. גַּם חֲשׂוֹן הַסֵּר וַא"ו. וְאִזּוּ הַחֲשׁוֹן מִמֶּשֶׁשׁ. לֹא פָחַת
 וְלֹא יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה אֲלָפִים וּמֵאָתַיִם וּשְׁמוֹנִים מֵלֶאכֶּי חִבְלָה
 שְׁמֻעֵינִישִׁים אֶת הַרְשָׁעִים. וְהִינּוּ מֵה שֶׁכְּתַב הָאֶר"י ז"ל 'פְּתוּב/
 פְּרוּשׁ, פְּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרָה. וְלֹא כַּאֲשֶׁר פְּתוּב בְּסִדְרִים וּבְעַל
 הַחֲגָדָה. כִּי שֵׁם נִכְתְּבוּ כָּלֵם מֵלֵאמִים. אֲלֵא צָרִיךְ לְהוֹת הַסֵּר כְּמוֹ
 שֶׁכְּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרָה. וְגַם רַבִּי יְהוּדָה לֹא פָתַב סִימָנִים כָּלֵם רַק
 רֵאשִׁי תִּבּוֹת. דְּצ"ד עַד"ש פֶּאֶח"ב כְּמוֹ שֶׁכְּתַב הָרַב יִצְחָק
 אַבְרָהָמָא לְוִכְמוֹ שֶׁכְּתַבְתִּי לְעִיל:

וְהִינּוּ מֵה שֶׁכְּתַב הָאֶר"י ז"ל. בְּרֵאשִׁית חֵסֶר מִן הַשְּׁלִישִׁי עֲשָׂרָה.
 פְּרוּשׁ: מִכָּה שְׁלִישִׁית שֶׁהִיא בְּנֶגֶם הַסֵּר יו"ד. מִן הָרַבִּיעִי
 שֵׁשָׁה, שֶׁהִיא מִכַּת עָרַב גַּם חֵסֶר וַא"ו. וְחֵסֶר מִן הַתְּשִׁיעִי שֵׁשָׁה,
 שֶׁהִיא מִכַּת חֲשׂוֹן גַּם כִּן חֵסֶר וַא"ו: וּמֵה שֶׁאָמַר 'פְּתוּב/
 רוֹצֵה לֵאמֹר שֶׁכֵּן פְּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרָה כַּנִּזְכָּר לְעִיל:

וְזֶהוּ סוּד אֵלּוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם
 מְכוּן מִמֶּשֶׁשׁ שְׁלֹשָׁה אֲלָפִים וּמֵאָתַיִם וּשְׁמוֹנִים מֵלֶאכֶּי חִבְלָה
 שֶׁהִכּוּ אֶת פְּרַעֲה וְאֶת הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם. הַמִּמְנִים בְּאֵלּוּ שְׁלֹשָׁה
 רְקִיעִים אֶחָד נִקְרָא שֶׁר"ע וְאֶחָד נִקְרָא תַמּוּד וְאֶחָד נִקְרָא
 בִּישַׁח"א גַּם בְּזֶה יֵשׁ סוּד גָּדוֹל וְנִפְלֵא, אֵלּוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
 וּמֵאָתַיִם וּשְׁמוֹנִים מִחֲנוֹת שֶׁהִכּוּ אֶת פְּרַעֲה וְאֶת הַמִּצְרַיִים
 בְּמִצְרַיִם בְּאֵמּוֹר, שְׁמֻעֵינִישִׁים בְּאֵלּוּ שְׁלֹשָׁה רְקִיעִים שֶׁל טַמְאָה, אָמַר
 לָנוּ הַפְּתוּב סוּד נִפְלֵא וְנִזְרָא. וְתִקַּן הַמַּגִּיד כְּמוֹ שֶׁשָּׁנָה. אֵלּוּ
 עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהִבִּיא שְׁבַעֲלֵו שְׁלֹשׁ תִּבּוֹת נִרְמְזִים הַשְּׁלֹשָׁה
 רְקִיעִים שֶׁל טַמְאָה. וְשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאָתַיִם וּשְׁמוֹנִים מֵלֶאכֶּי
 חִבְלָה, שֶׁהִכּוּ אֶת פְּרַעֲה וְאֶת הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם כְּמִנְיֵן עֶשֶׂר

מכות, דהיננו עשר אותיות שר"ע, מכות אותיות תמו"ך
 שהביא אותיות בישה"א, רמזו לאלו שלשה רקיעים של טמאה,
 שבהם יש ממנים כמנין שלשה אלפים ומאתים ושמונים
 מלאכי חבלה ממש, כמנין עשר מכות דם צפרדע וכו', והם
 שהכו את פרעה ואת המצריים במצרים, פי מלאכי חבלה
 ממנים להכות את הרשעים לטהרם מעונותיהם כאמור, ועל
 ידן הכה את פרעה ואת המצריים במצרים מנין עשר מכות
 אלו, והוא פלא גדול:

ומה שכתב האר"י ז"ל ועליהם השר דלפק"ט פונתו הוא ששם
 זה, שרשו יוצא ממלת המצריים והיננו ששלשה רקיעים
 הם, עשר מכות שהביא וכפרוש הגאון ונמשך על המצריים
 הוא שם דלפקט באותיות הקודמות לאותיות המצריים. והמ"ם
 אחרונה, היא מ"ם הרבוי ואינה מן השרש. ורמז לזה המגיד
 במאמר אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על
 המצריים במצרים, כלומר האותיות שהם קודמות על אותיות
 המצריים:

ומה שכתב האר"י ז"ל ועליהם ועל כלם השר הנקרא תק"א
 פונתו פי ראשי תבות של אלו עשר מכות דצ"ך עד"ש
 באח"ב בגימטריא תק"א כמנין השר ממש וכמנין אשר וזהו
 סוד פונת הפתוב בסדר בא, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך
 את אשר התעללתי במצרים, אשר דיקא שהוא כמספר תק"א
 וכיצא בו הרבה פסוקים אלה, שמונים על זה לסוד אשר
 כמנין ראשי תבות של עשר מכות כמו שבארנו ויש לנו בזה
 סודות נפלאים וכבוד אלהים הסתר דבר:

וְמָה שֶׁפָּתַב רַבְנֵי הָאֶרֶץ ז"ל הַשֵּׁם שֶׁפָּ"ו שָׁבוּ אַחַז דָּוִד בֶּן יִשׁוּי, וְהַשֵּׁם אָמַר וְהִכָּה אֹתָם בְּמִצְרַיִם עֶשְׂרֵה מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ הַמְּשִׁיִּים מִכּוֹת. וְהַשֵּׁם תִּק"ל אָמַר וְהִכָּה אֹתָם בְּמִצְרַיִם אַרְבָּעִים מִכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵיִם מִכּוֹת. וְהַשֵּׁם אֲשַׁצ"ה אָמַר וְהִכָּה אֹתָם בְּמִצְרַיִם הַמְּשִׁיִּים מִכּוֹת. וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵיִם וְחַמְשִׁים מִכּוֹת פּוֹנְתוֹ לְסוּד נִפְלָא וְנִרְאָ:

פְּלוּגָתָא דְרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא הַמְּזוּבָר בְּהַגָּדָה רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמַר מִנִּין וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר מִנִּין וְרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר מִנִּין וְזָהוּ שֶׁפָּתַב הָאֶרֶץ ז"ל וְהַשֵּׁם שֶׁפָּ"ו אָמַר וְהִכָּה אֹתָם בְּמִצְרַיִם עֶשְׂרֵה מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ הַמְּשִׁיִּים מִכּוֹת רַמְזוֹ לְרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי. כִּי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי בְּגִימְטְרִיא שָׁבוּ וְמָה שֶׁפָּתַב שָׁבוּ אַחַז דָּוִד בֶּן יִשׁוּי רַמְזוֹ גַּם, דְּו"ד בִּין יִשׁוּי. גִּימְטְרִיא שֵׁם שֶׁפָּ"ו שֶׁבְּאֵתוֹ הַשֵּׁם דְּוָקָא בָּא דָּוִד בֶּן יִשׁוּי, וְרַמְזוֹ גַּם בֶּן מַה שֶׁפָּתַב בְּסִפְרֵי סוּדֵי רִזָּא שְׂרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי נִיצוּץ דָּוִד בֶּן יִשׁוּי. וְזֶה הַשֵּׁם הִכָּה אֹתָם. וְמִצְדַּ הַשֵּׁם תִּק"ל לָקוּ הַמְּצַרִּיִּים בְּמִצְרַיִם אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵיִם מִכּוֹת, רַמְזוֹ לְסוּד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. בְּגִימְטְרִיא תִק"ל וְהִנֵּנוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר דְּוָקָא שְׁהוּא שֵׁם תִּק"ל לָקוּ הַמְּצַרִּיִּים בְּמִצְרַיִם אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵיִם מִכּוֹת וְמָה שֶׁפָּתַב הַשֵּׁם אֲשַׁצ"ה לָקוּ בְּמִצְרַיִם הַמְּשִׁיִּים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵיִם וְחַמְשִׁים מִכּוֹת רַמְזוֹ לְסוּד רַבִּי עֲקִיבָא שְׁהוּא בְּגִימְטְרִיא אֲשַׁצ"ה עִם הַפּוֹלֵל שְׁהַשֵּׁם הַזֶּה אָמַר שִׁיבּוֹ הַמְּצַרִּיִּים בְּמִצְרַיִם הַמְּשִׁיִּים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵיִם וְחַמְשִׁים מִכּוֹת חֲרֵי מִרְמְזוֹם אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת שֶׁפָּ"ו תִּק"ל אֲשַׁצ"ה בְּאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה תִּנְאִים רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי בְּגִימְטְרִיא אֲשַׁצ"ה וְהוּא סוּד

נִפְלָא רְזָא דְרִזִּין סְתָרָא דְסִתְרִין חִינּוּ פֶּאֶשֶׁר פִּתְכַתִּי לְמַעְלַת
כְּבוֹדָם וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עִוְן:

וּמַה שְׁפַתְּב רַבְנֵי הָאֲרָ"י ז"ל בְּמַה שְׁתַּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִכַּה,
בּו מִרְפָּא הַגְּלוּת, מַה פִּשְׁעוּ וּמַה חֲטָאוּ אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'
בְּנִתּוּ, בְּאֵלֵינוּ עֶשְׂר מִכּוֹת שָׁחַם דַּצ"ךְ עַד"ש כֹּאח"ב נִרְמְזִים
בְּאֵלֵינוּ אוֹתִיּוֹת סוּד וְטַעַם יְרִידַת אֲבוֹתֵינוּ לְמַצְרִים כְּמוֹ
שְׁפַתְּכִי לְמַעְלַת כְּבוֹדָם וְהִנֵּה בְּאֵלֵינוּ הַמְּכּוֹת הִכָּה אוֹתָם וִירְפָּא
אוֹתָנוּ תַּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהִכָּה בְּהֵם מִכָּה רַבָּה אֲצַפֵּעַ אֱלֹהִים
הוּא, וּמִן הַמְּכָה עֲצָמָה בָּאָה רַפּוּאָה לְיִשְׂרָאֵל שְׁגָאֵלָם תַּקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא וְכִמוֹ שְׁפַתְּכִי. וּמַה שְׁפַתְּכִי, מַה פִּשְׁעוּ וְכוּ' רוּצָה
לִדְבַר בְּאֵלֵינוּ הַמְּכּוֹת נִרְמְזוּ חֲטָאוּ שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ שְׁגָרָם יְרִידַת
מַצְרִים וַיֵּשׁ לָנוּ סוּד נִפְלָא וְנִזְרָא לְתַרְיָן קִשְׂיָא זֶה מַה שְׁתַּקְשׁוּ
מַעְלַת כְּבוֹדָם עָלֵינוּ, אֲבָל גַּם זֶה נִיחָא פֶּאֶשֶׁר פִּתְכַתִּי לְמַעְלַתָּם,
נִפְלָאִים מִתּוֹרַתוֹ תַּקְדוּשָׁה וְחֲטָאוּתָהּ. וּמַה שְׁפַתְּכִי הָאֲרָ"י ז"ל
שְׁתַּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גָּאֵל אוֹתָנוּ בְּשִׁמּוֹת אֵלֵינוּ דַּע"ב צַד"א
כִּשְׁח"ב בְּנִתּוּ פִי הָאוֹתִיּוֹת הִרְאִישׁוֹנוֹת שֶׁל דַּצ"ךְ עַד"ש כֹּאח"ב
הֵם דַּע"ב וְהָאוֹתִיּוֹת הַשְּׁנִיּוֹת הֵם צַד"א וְהָאוֹתִיּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת
הֵם כִּשְׁח"ב וְנִרְמְזִים בְּאֵלֵינוּ הַשְּׁלִשָּׁה שִׁמּוֹת הַרַפּוּאָה שְׁרַפָּא
תַּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל שְׁגָאֵל אוֹתָנוּ בְּהֵם, חֲרִי בְּאוֹתָן
הַמְּכּוֹת שְׁחָפוּ בְּהֵם הַמַּצְרִיִּים נִרְמְזִים הַגָּאֵלָה וְהַרַפּוּאָה לְיִשְׂרָאֵל.
וַיְהִי רַעּוּא לְפָנֵינוּ תַּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁיִרְאָנוּ בִּיאוֹת מְשִׁיחָנוּ
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, עִם הַמְּלָאכִים הַשְּׂיִכִּים לְגָאֵלָה. וַיְקִיָּם בְּנוּ מִקְרָא
שְׁפַתּוֹב, פִּימִי צַאֲתָךְ מִאֲרִיךְ מַצְרִים אֲרָאָנוּ נִפְלָאוֹת, אֲמִן נֶצַח
סְלָה:

פסוקי קרבן פסח

(פרק יב)

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב
 הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי
 הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עַדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לְחֹדֶשׁ הַזֶּה
 וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבֵית־אָבֹת שֵׁה לְבֵית: ד וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית
 מִהֵיֵת מִשֵּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׂכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשׁוֹת
 אִישׁ לִפְי אֹכְלוֹ תִכְסּוּ עַל־הַשֵּׁה: ה שֵׁה תָמִים זָכַר בְּו־שָׁנָה
 יְהִיֶה לָכֶם מוֹהֲכָבִשִׁים וּמוֹהֲעֵזִים תִּקְחוּ: ו וְהָיָה לָכֶם
 לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל
 קְהַל עַדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבִים: ז וְלָקַחוּ מוֹהֲדָם וּנְתָנוּ
 עַל־שִׁתֵּי הַמְּזֻזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ
 בָהֶם: ח וְאֹכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמִצּוֹת
 עַל־מַרְרִים יֹאכְלֶהוּ: ט אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱוַ וּבִשָּׁל מְבֻשָּׁל בַּמַּיִם
 כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כַּרְעֵיו וְעַל־קַרְבּוֹ: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ
 עַד־בֹּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: יא וְכִכָּהֵן תֹּאכְלוּ
 אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים גַּעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם
 וְאֹכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחַפְזוֹן פֶּסַח הוּא לִיהוָה: יב וְעַבְרַתִּי
 בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי
 יְהוָה: יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׁם

וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יְהִי בְכֶם נֹגֵף לְמִשְׁחֵית
 בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחַגְתֶּם
 אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תַּחֲגִּהוּ: טו שְׁבַעַת יָמִים
 מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֹךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם כִּי |
 כָּל־אֲכַל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן
 עַד־יּוֹם הַשְּׁבַעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֹךְ אֲשֶׁר
 יֹאכַל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצּוֹת
 כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: יח בְּרִאשׁוֹן
 בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצַּת עֵד יוֹם הָאֶחָד
 וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב: יט שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵתֵיכֶם
 כִּי | כָּל־אֲכַל מִחֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִעֵדַת יִשְׂרָאֵל
 בָּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאֶרֶץ: כ כָּל־מִחֶמֶץ לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל
 מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת:

כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ
 לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח: כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֹזֹב
 וְטַבַּלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר־בְּסֹף וְהַגַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵי
 הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ
 עַד־בֹּקֶר: כג וְעָבַר יְהוָה לְנֹגֵף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם
 עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וּפִסַּח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יָתּוּ
 הַמִּשְׁחֵית לָבֹא אֶל־בְּתֵיכֶם לְנֹגֵף: כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה

לְחַק־לָהּ וּלְבָנֶיהָ עַד־עוֹלָם: כה וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: כו
 וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כז
 וְאָמַרְתֶּם זָבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 בְּמִצְרַיִם בְּנֹגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינוּ הַצֵּיל וַיִּקַּד הָעָם
 וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: כח וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ:

הקרבת קרבן פסח^ח

כמה מהלכות הקרבת קרבן פסח בקצרה:

א. מי שטמא בטומאת מת, צריך ליטהר מטומאת מת שבעה ימים לפני הפסח (ומזין עליו בשלישי ובשביעי).

ב. וכן יש ליטהר מכל שאר הטומאות (כגון זב, שרץ, וכדומה).

ג. כל מי שאינו טמא ויכול להגיע עד שעת הקרבת קרבן פסח, חייב בקרבן פסח.

ד. אין להקל ראש מול השער המזרחי להר הבית.

ה. אין ליכנס להר הבית עם מקלו, ולא עם נעלים, ולא עם חגורה ששמים שם כסף (אבל יכול לשים את הכסף בכיסו), וינקה את רגליו מאבק.

ו. מתקבצים חבורת יהודים יחד (לכתחילה ממשפחת בית אבותיו), ונמנים על כבש או עז בן שנה, לקרבן פסח. ובודקים אותו ממום^ט, ומקריבים אותו בבית המקדש לאחר הצות, לאחר תמיד של בין הערבים. בשלשה כיתות, ואין כת פחותה משלשים אנשים.

ז. ערב פסח בין בחול בין בשבת התמיד נשחט בשבע ומחצה, שזה שעה וחצי אחר הצות היום בשעות זמניות, וקרב בשמונה ומחצה,

ח. המקורות לסדר קרבן פסח: הרמב"ם בהלכות קרבן פסח, היעב"ץ בסדר הקרבת קרבן פסח שלו, ספר עבודת הקרבנות לרבי אהרן הכהן וצוק"ל חתן החפץ חיים.

ט. רק בפסח מצרים הוצרכו לבדוק ארבעה ימים קודם הפסח, וכאן אין צריך (רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק י' הלכה ט"ו).

ולאחר מכן הפסח. ואם חל ערב פסח להיות ערב שבת שוחטין את קרבן התמיד בשש ומחצה, שזה חצי שעה זמנית לאחר הצות היום, וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו.

ה. אם הוא או אחד מבניו או עבדיו אינו נימול, וכן טבילת אמהותיו, מעכב מלעשות הפסח.

ט. אין שוחטין הפסח ולא זורקין הדם ולא מקטירין החלב על החמין, אפילו היה כזית ברשותו של אחד מבני החבורה בשעת אחת מהעבודות של קרבן פסח, הוא לוקה והפסח כשר (דין זה אינו נוהג בפסח שני').

י. אין אדם נכנס לעזרה אפילו טהור עד שיטבול. כל מי שרוצה להכנס לעזרה (מתחילת עזרת ישראל ואילך), צריך לטבול במקוה באותו יום, לפני שנכנס לעזרה, אפילו אם הוא טהור לגמרי (ניתן לטבול או במקואות בירושלים והסביבה, או במקוה בלשכת המצורעים שבעזרת נשים).

לשם יחוד לכל יהודי לפני הקרבת קרבן פסח^א:

לְשֵׁם יְחִוּד קִוּי־שָׂא בְרִיךְ הוּא וְשִׁבְיָתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְדַחֲלוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּר"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּר"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כּל יִשְׂרָאֵל. הַרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְהַקְרִיב קִרְבָּן פֶּסַח לְעִשׂוֹת בְּזַח נַחַת רַחַת גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיַחֲוֶה נַעַם אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

לשם יחוד לשוהט לפני שחימת קרבן הפסח:

לְשֵׁם יְחִוּד קִוּי־שָׂא בְרִיךְ הוּא וְשִׁבְיָתֵיהּ בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְדַחֲלוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּר"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּר"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כּל יִשְׂרָאֵל. הַרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן

י. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק י' הלכה ט"ו.

יא. אמר לנו הגה"צ רבי יצחק משה ארלנר שליט"א שאף בזמן ביאת המשיח ובנין בית המקדש אומרים לשם יחוד, כי היחוד הוא עד אין חקר.

לשחוט את קרבן הפסח לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

יבלשם יחוד לכהנים לפני קבלת הדם של הקרבן פסח, ולפני הולכת דם קרבן הפסח, ולפני שפיכת דם הקרבן פסח על קיר המזבח:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן לקבל את דם קרבן הפסח לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן להוליך את דם קרבן הפסח לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן ליתן את דם קרבן הפסח בשפיכה על קיר המזבח לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

כל אחד מבני החבורה, והשוחט, והכהנים, יכוון לשם ה', ולשם קרבן פסח, ולשם בני החבורה המנויים על זה הפסח.

שחיטה וכן הפשט וניתוח כשרים בזר, אך שאר העבודות (קבלה זריקה וכו') כשרות רק על ידי כהן. מותר לשחוט את הפסח בכל מקום בעזרה.

יב. הצננו כאן לפני השחיטה את הלשם יחוד להולכה קבלה וזריקה, מפני שהעבודות האלו נעשים מיד אחד אחד אחר השני (ובפרט בקרבן פסח), וא"כ מסתברא שאומרים את הלשם יחוד כבר לפני השחיטה.

השוחט מברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה:**

יג. נוסח הברכה בגמ' תענית ט"ז: ונפסק ברמב"ם הלכות תענית ד' ט"ו, שכל ברכה בבית המקדש אומרים 'ברוך אתה ה' אלקינו אלקי ישראל מן העולם ועד העולם, ועונים אחר כך בשכמל"ו.

ונוסח סיום הברכה אמר לנו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א לעיין במשנה למלך בתחילת הלכות מעשה הקרבנות להרמב"ם, שכתב וז"ל: נראה שנוסח הברכות הוא לעשות כך כך.

וז"ל הגמרא בתענית (טז): במה דברים אמורים בגבולין אבל במקדש אינו כן לפי שאין עונין אמן במקדש ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר (נחמיה ט ה) קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה ואלא במקדש מהו אומר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והזן הכנסת אומר להם תקעו הכהנים בני אהרן תקעו וחזור ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הוזה ברוך ה' אלהי ישראל וזכר הנשכחות והם עונים אחריו בשכמל"ו והזן הכנסת אומר להם הריעו הכהנים בני אהרן הריעו וכו' וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שגומר את כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית ואית דאמרי כדתניא אומר לפניהן עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואותן שש היכן אומרין בין גואל לרופא חולי ומאריך בגאולה והן עונין אחריו אמן על כל ברכה וברכה וכך היו נוהגין בגבולין אבל במקדש היו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל ולא היו עונין אחריו אמן וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה: תנו רבנן על הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם

ועד וחזן הכנסת אומר תקעו כהנים תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (והן תוקעין ומריעין ותוקעין) ועל השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר הריעו בני אהרן הריעו ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה והם מריעין ותוקעין ומריעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שייגמור את הברכות כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' הנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית.

וז"ל רש"י (שם): בד"א. דהן עונין אחריו אמן בגבולין; אבל במקדש. אומר אותו הזקן לאחר הפרשיות מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונים אחריו בשכמל"ו וכן בכל ברכות שבמקדש: לפי שאין עונין אמן במקדש. כדיליף לקמן מקרא: מניין שאין עונין אמן במקדש. דכתיב בתפלת עזרא בבית שני קומו וברכו את ה' אלהיכם והיינו ברוך ה' אלהי ישראל כו': ויברכו שם כבודך. היינו שעונין אחריו בשכמל"ו כך הוא הפסוק ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: ה"ג יכול על כל הברכות כולן תהלה אחת ת"ל על כל ברכה על כל ברכה תן לו תהלה: חזן הכנסת. לא אותו זקן ניהו וחוזר חזן הכנסת ואומר להן מי שענה כו' אע"פ שאמרו אותו זקן: כשמריעין. תהלה הוא אומר להן הריעו בני אהרן וכשתוקעין תהלה הוא אומר להן תקעו בני אהרן כו': וכך הנהיג. כל מנהג זה רבי חלפתא בצפורי: לא היו נוהגין כך. שיהו עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אלא עונין אמן בגבולין: ואית דאמרי כדתני' כו'. כלומר ואיכא דמתני הכי: וכן הנהיג. מנהג זה אמקדש קאי.

וז"ל הרמב"ם (הלכות תענית ד טו-יז): כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים היו מתכנסין להר הבית כנגד שער המזרח ומתפללין כסדר הזה. וכשמגיע שליה צבור לומר מי שענה את אברהם אומר ברוך אתה ה' אלהינו אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך אתה ה' גואל ישראל. והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וחזן הכנסת אומר לתוקעים תקעו בני אהרן תקעו. וחוזר המתפלל ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ואחר כך תוקעין הכהנים ומריעין ותוקעין. וכן בברכה השנייה לזו שהיא ראשונה מן השש שמוסיף חותם בה ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות. והן עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וחזן הכנסת אומר להן הריעו בני אהרן הריעו. וחוזר שליה צבור ואומר מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ואחר כך מריעין ותוקעין ומריעין. וכן על כל

בבית המקדש על כל ברכה במקום אמן, עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

מברך ברכת שהחינו על מצוות הקרבת קרבן פסח^{יד}:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם שֶׁחֵיְנוּ וְקִיְמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ
לְזִמְנֵי תְּזַח:**

בבית המקדש על כל ברכה במקום אמן, עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

הכהנים עומדים בשורות ממקום השחיטה עד למזבח. הכהן בראש השורה מקבל הדם במזרק, ומוסרו לחבירו וחבירו לחבירו, עד שהכהן העומד ליד המזבח זורק את הדם בשפיכה אחת כנגד היסוד. ומחזיר הכלי הריקן לחבירו וחבירו לחבירו, מקבל את המלא ומחזיר את הריקן.

ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור כל שבע הברכות. ונמצאו הכהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין. ופעם מריעין ותוקעין ומריעין שבע פעמים. ואין עושים הסדר זה אלא בהר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם תוקעין בחצוצרות ובשופר כאחת כמו שאמרנו.

(הערה לנוסח כל הברכות בבית המקדש: סיום הברכות האם מסיימים בנוסח 'לקבל את הדם' או 'לקבל את דם הזבח' או 'לקבל את דם הפסח' או 'לקבל הדם במזרק' או 'לקבל את דם הפסח בכלי' וכדומה עוד אופנים על כל הפרטים היוצאים מכך, עדיין לא הוכרע, וכן השאלה על איזה עבודות מברכים ועל איזה אין מברכים ג"כ עדיין לא הוכרע, ונמתין עד אשר יבררנהו גדולי התורה, או עד שיורו בה משיח צדקנו והסנהדרין, בב"א).

יד. שבט הלוי חלק ג' סימן ס"ט.

המזרקות מכסף וזהב, שורה של כסף כולה כסף, ושורה של זהב כולה זהב, ואינם מעורבים, לנוי.

הכהן המקבל את הדם מברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ
שֶׁל אֶהְרֹן וְצִוָּנוּ לְקַבֵּל אֶת הַדָּם:**

בבית המקדש על כל ברכה במקום אמן, עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

לפני ההולכה מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ
שֶׁל אֶהְרֹן וְצִוָּנוּ לְהוֹלִיךְ אֶת הַדָּם:**

השומעים עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

טו. כן נראה מסקנת הדברים, אולם אין לסמוך על כך להלכה למעשה, רק יש לשאול חכם.

הכהן הקרוב למזבח זורק את הדם בשפיכה אחת על קיר המזבח כנגד היסוד,
ומברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן
הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְשָׁתוֹ שֶׁל
אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְשַׁפּוֹךְ הַדָּם לְמִזְבֵּחַ:**

השומעים עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בזמן הקרבת הפסח קוראים את ההלל.
לפני כל קריאה וקריאה תוקעין שלש תקיעות בחצוצרות, תקיעה
תרועה ותקיעה.

לשם יחוד קודשֶׁא בְּרוּךְ הוּא וְשִׁבְיַתֵּיהּ בְּדָחִילוֹ וְרַחֲמֵינוּ וְרַחֲמֵנוּ וְדָחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּרוּךְ
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברוך) בְּיַחְוָדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. חֲרִינֵי מוֹכֵן וּמְזוּמָן
לְתַקוּעַ בְּחֲצוּצְרוֹת לְעֵשׂוֹת בְּזָה נְחַת רִיחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וַיִּתְעַלָּה. וַיְהִי נֵעַם
אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

הכהנים התוקעים מברכים לפני התקיעה^{טז}:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן

טז. ז"ל הרמב"ם (הלכות קרבן פסח א יב): על כל קריאה וקריאה תוקעין שלש תקיעות
בחצוצרות. תקיעה תרועה ותקיעה. הואיל ואין לו נסכים לתקוע בשעת ניסוך תוקעין
בשעת שחיטה.

ובהלכות כלי המקדש (ג ה) וז"ל: בימי המועדות כולם ובראשי חדשים היו הכהנים
תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן והלויים אומרין שירה שנאמר (במדבר י ט) 'וביום
שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות', החצוצרה היתה נעשית
מן עשת של כסף. עשה אותה מן הגרוטאות של כסף כשירה. משאר מיני מתכות
פסולה.

הָעֹלָם וְעַד הָעֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְשָׁתוֹ שֶׁל אֶהְרֹן וְצִוְנוֹ לְתַקְוֶעַ בְּחִצּוֹצְרוֹת:

השומעים עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעֹלָם וָעֶד:

ותוקעים: תקיעה. תרועה. תקיעה.

לשם יחוד ללוים לפני השירה בפה על הדוכן:

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַתֵּיהּ בְּדַחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּרוּ"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּרוּ"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְשִׁיר
בְּפֶה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נְחֵת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְבַּרְךָ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה.
וְיִהְיֶה נֵעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדִינֵנוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדִינֵנוּ בּוֹנֵנָהוּ:

לשם יחוד לישראלים מזוחסים¹⁰ (דהיינו שאין פסול במשפחתם), לפני שמנגנים בכלי:

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַתֵּיהּ בְּדַחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּרוּ"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּרוּ"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְמִגַּן
בְּכָלִי לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נְחֵת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְבַּרְךָ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה.
וְיִהְיֶה נֵעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדִינֵנוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדִינֵנוּ בּוֹנֵנָהוּ:

לשם יחוד לפני קריאת ההלל:

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַתֵּיהּ בְּדַחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּרוּ"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּרוּ"ק) בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מְזוּמֵן אֶת פִּי
לְחִדוּת וְלְחֵלֶל וְלְשִׁבַח אֶת בּוֹרְאֵי בְּקִרְיַת הַחֵלֶל לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נְחֵת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי
יַתְבַּרְךָ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהְיֶה נֵעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדִינֵנוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדִינֵנוּ
בּוֹנֵנָהוּ:

יז. כן נפסק ברמב"ם, שהלוים שרים בפה, וישראלים מזוחסים המשיאים לכהונה מנגנים בכלי.

הגדול המקרא:

יִבְרַחְךָ אֱתָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
 וְצִוָּנוּ לְקַרְא אֶת הַהִלָּל:

יח. מפורש ברמב"ם בהלכות חנוכה פרק ד', שהגדול מקרא וכל העם עונים. ובספר עבודת הכהנים לרבי אהרן הכהן חתן החפ"ץ חיים כתב בשם התוספתא שהלויים קורים, והקהל בשלושת הכיתות עונים אחריהם הללויה. וראה להלן.

בספר עבודת הכהנים לרבי אהרן הכהן, חתן החפ"ץ חיים (הלכות קרבן פסח), כתב שאומרים בסדר זה את ההלל. וסידרנו ע"פ הרמב"ם בהלכות חנוכה פרק ד', אשר כתב שם את הסדר איך לומר את ההלל.

ונעזרנו וסידרנו למעשה ע"פ מנהג קהילות קודש תימן, וסידור ה'תכלאל', כמנהג ק"ק תימן.

ברמב"ם (הלכות חנוכה ד יב-יד) וז"ל: מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה. אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל מתחיל ואומר הללויה וכל העם עונים הללויה וחוזר ואומר הללו וכל העם עונים הללויה וחוזר ואומר הללו עבדי ה' וכל העם עונים הללויה וחוזר ואומר הללו את שם ה' וכל העם עונים הללויה וחוזר ואומר הללו מעתה ועד עולם וכל העם עונים הללויה וכן על כל דבר, עד שנמצאו עונים בכל ההלל הללויה מאה ושלוש ועשרים פעמים סימן להם שנותיו של אהרן. וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק הן חוזרין ואומרין מה שאמר. כיצד כשהוא אומר בצאת ישראל ממצרים כל העם חוזרין ואומרין בצאת ישראל ממצרים. והקורא אומר בית ישראל מעם לועז וכל העם עונים הללויה עד שיאמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני וכל העם חוזרין ואומרין אהבתי כי ישמע ה' וכו'. וכן כשיאמר הקורא הללו את ה' כל גוים כל העם חוזרין ואומרין הללו את ה' כל גוים. הקורא אומר אנא ה' הושיעה נא והם עונים אחריו אנא ה' הושיעה נא. אע"פ שאינו ראש פרק. הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והם עונים אנא ה' הצליחה נא. הוא אומר ברוך הבא וכל העם אומרים בשם ה'. ואם היה המקרא את ההלל קמן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל. זהו המנהג הראשון ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו ראיתי בכל המקומות מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם ואין אחד מהם דומה לאחד.

ועונים הקהל:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

הלויים: הַלְלוּיָהּ.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַלְלוּ עֲבָדֵי יְהוָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מִמְּזֹרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵו מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מִי כִּי־הוֹדָה אֱלֹהֵינוּ.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַמְּגַבִּיחֵי לְשַׁבָּת:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַמְּשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מְקוֹמֵי מִנְעַפְר דָּל.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים.
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ:
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מוֹשִׁיבֵי עֶקְנֶת הַבַּיִת.
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: אִם הַבָּנִים שְׂמַחַה הַלְלוּיָהּ:
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

קהל: בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

הלויים: בַּיֵּת יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ:
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הִיִּתָּה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ.
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלֹתָיו:
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַיָּם רָאָה וַיִּנֵּם.
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַיַּרְדֵּן יִפֹּב לְאַחֲזֹר:
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַחָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים.
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: גְּבָעוֹת כְּבָנֵי צֹאן:
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מַה לָּךְ הַיָּם כִּי תִנּוּם.
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֲזֹר:
 קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַחֲרִים תִּרְקְדוּ בְּאֵילִים.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: גִּבְעוֹת פְּנֵי צֹאן:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מִלְפָּנֵי אֲדוֹן חוּלֵי אֶרֶץ.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מִלְפָּנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַחֶפְכִּי הַצֹּר אַגַּם מַיִם.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: חֶלְמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל חֲסִדֶּךָ עַל אֲמֹתֶךָ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר חִפֵּן עָשָׂה:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עֲצִבֵיהֶם פָּסַף וְזָהַב.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: פֶּחַח לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: אַזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: אַף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּן: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יְדֵיָהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִחַלְכוּ. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: כִּמּוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בִּטַּח בָּהֶם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יִשְׂרָאֵל בִּטַּח בִּיהוָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: בַּיִת אֲהַרֹן בִּטְחוּ בִיהוָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יֵרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בִיהוָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יְהוֹזֵה זִכָּרְנוּ יְבָרֶךְ.
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יְבָרֶךְ אֶת בַּיִת יִשְׂרָאֵל.
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יְבָרֶךְ אֶת בַּיִת אֲהֲרֹן:
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יְבָרֶךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקַּטְנִים עִם הַגְּדֹלִים:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם.
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה.
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם:
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: לֹא הִמְתִּים יְהַלְלוּ יָהּ.
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי רוּמָה:
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: וְאַנְחָנוּ נְבָרֶךְ יָהּ.
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: מִנְעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:
קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי:

קהל: אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי:

הַלּוּיִם: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֶפְפוּנֵי חֶבְלֵי מוֹת.

הַלּוּיִם: וּמִצָּרֵי שְׂאוּל מִצָּאוּנִי. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: צָרָה וַיִּגְוֹן אֶמְצָא: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא אֲנָה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאַלְהֵינוּ מֵרַחֵם: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: שֹׁמֵר פֶּתְאִים יְהוָה. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: דַּלּוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִּי. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: כִּי יְהוָה גָּמַל עָלַיִכִּי: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמּוֹת. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֶת־הַלֶּךְ לְפָנַי יִהְיֶה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: הָאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֲנִי אֶמְרָתִי בַחֲפוּזִי כָּל הָאָדָם כַּזֹּב: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: מַה אָשִׁיב לַיהוָה כָּל תַּגְּמוּלוֹהִי עָלָי: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמְּזַתָּה לַחֲסִידָיו: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֲנִי יְהוָה כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲמָתְךָ פֶּתַחַת לְמוֹסְרֵי:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: לָךְ אֲזַבַּח זִבַּח תּוֹדָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: **וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא:** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם.** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ:** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **בַּחֲצֹרֹת בַּיַּת יְהוָה.** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **בַּתּוֹכְכֵי יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּיָהּ:** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **הַלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם.**

קהל: **הַלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם.**

הלויים: **שִׁבְחֹתָיו כָּל הָאֲמִיּוֹם:** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **כִּי גִבֹר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ.** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **וְאָמַת יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:** קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הלויים: **הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:**

קהל: **הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:**

הלויים: **יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:**

קהל: **הַלְלוּיָהּ:**

הַלּוּיִם: יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֶהְרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: מִן הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: עָנְנִי בַּמֶּרְחֵב יְהוָה:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יְהוָה לִי בְּעוֹזֹרֵי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאֵי:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּנְּדִיבִים:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: סְבוּנֵי גַם סְבוּנֵי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: סְבוּנֵי כְּדַבְּוֹרִים דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם

יְהוָה כִּי אֲמִילָם: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: דָּחָה דְחִיתַנִּי לְנַפְל וַיְהוֹה עֲזָרָנִי: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: עָזִי וְזִמְרַת יָהּ. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: קוֹל רִנָּה וַיִּשְׁוּעָה בְּאַחֲלֵי צַדִּיקִים. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יִמְיִן יְהוָה עֲשָׂה חֵיל: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יִמְיִן יְהוָה רוֹמְמָה. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יִמְיִן יְהוָה עֲשָׂה חֵיל: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: לֹא אֲמוֹת כִּי אֶחָיָה וְאַסְפָּר מַעֲשֵׂי יָהּ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: יִסּוּר יִסְרָנִי יָהּ וְלִמּוֹת לֹא נִתַּנְנִי: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: פֶּתַח לִי שַׁעֲרֵי צְדָק. קהל: הַלְלוּיָהּ:

הַלּוּיִם: אָבֹא בָּם אוֹדָה יָהּ: קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: זֶה הַשֵּׁעַר לַיהוָה.

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: צְדִיקִים יִבְאוּ בּוֹ:

קהל: הַלְלוּיָהּ:

הלויים: אֹרֶךְ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה:

קהל: אֹרֶךְ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה:

הלויים: אָבֶן מִאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:

קהל: אָבֶן מִאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:

הלויים: מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאת בְּעֵינֵינוּ:

קהל: מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאת בְּעֵינֵינוּ:

הלויים: זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:

קהל: זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:

הלויים: אֲנֵא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא.

קהל: אֲנֵא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא.

הלויים: אֲנֵא יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא:

קהל: אֲנֵא יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא:

הלויים: **בְּרוּךְ הַבָּא.**

ועונים הקהל: **בְּשֵׁם יְהוָה.**

הלויים: **בְּרוּךְ הַבָּא.**

ועונים הקהל: **בְּשֵׁם יְהוָה.**

הלויים: **בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:**

קהל: **בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:**

הלויים: **אַל יְהוּזָה וַיֵּאָר לָנוּ.**

קהל: **אַל יְהוּזָה וַיֵּאָר לָנוּ.**

הלויים: **אָסְרוּ חַג בַּעֲבוּתֵיכֶם עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ:**

קהל: **אָסְרוּ חַג בַּעֲבוּתֵיכֶם עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ:**

הלויים: **אֱלֹהֵי אֲתָחָ וְאוֹדְךָ.**

קהל: **אֱלֹהֵי אֲתָחָ וְאוֹדְךָ.**

הלויים: **אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמְךָ:**

קהל: **אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמְךָ:**

הלויים: **הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:**

קהל: **הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:**

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ וְחַסִּדֶיךָ
 צְדִיקוֹת עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עֲמֻךָ בֵּית
 יִשְׂרָאֵל כֹּל בְּרַנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׂבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ
 וַיִּשְׁוָרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת
 שְׁמֹךָ מִלְּפָנֶיךָ תָּמִיד. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמְּחַ
 נְפֹאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל: בְּרוּךְ
 אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד
 הָעוֹלָם מְלֶךְ מַהֲלֵל בֵּית שְׂבָחוֹת:

השומעים עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אם גמרו לקרוא את ההלל ועדיין לא סיימו להקריב את הפסח, קוראים פעם
 שנייה, ואם גמרו ועדיין לא סיימו להקריב, קוראים פעם שלישית.

תולים את הקרבן פסח בוויים הקבועים שם, ואם אין וו פנוי, מניח
 על כתפו ועל כתף חבירו מקל דק ותולהו.

לשם יחוד קודשֶׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְכִיתִיח בְּדַחִילוֹ וְרַחִימוֹ וְרַחִימוֹ וְדַחִילוֹ לִיחַד שֵׁם י"ח בְּר"ח
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ח בְּר"ח) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן
 לְחַפְשִׁיט אֶת עוֹר הַקֶּרֶבֶן פֶּסַח לַעֲשׂוֹת בְּזָח נַחַת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְבַּרְךָ שְׁמוֹ וַיִּתְעַלָּה.
 וַיְהִי נֵעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

יִטְבְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
 וְצִוֵּנוּ לְהַפְשִׁיט אֶת עוֹר הַקָּרְבָּן:

השומעים עונים:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

מפשיט את כל עורו (ובשבת מפשיט מרגליו התחתונות עד החזה,
 ואת השאר מפשיט בחתיכות קטנות, שאינן דרך הפשטה).

וקורעים בטנו ומוציאים את האימורים: החלב שעל הכרס ויותרת
 הכבד ושתי הכליות וחלב שעליהם (ואם קרבן הפסח הוא כבש, גם
 את האליה) ונותנם בכלי שרת.

מוציא את הקרביים וממחה אותם עד שמסיר מהן הפרש (כדי
 שיהיו נקיים כשצולוהו עמו).

לְשֵׁם יְהוָה קִדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵתִיה בְּדַחִילוֹ וְרַחֲמֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם יי"ה בְּרוּךְ
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: יי"ק ברוך) בְּיַהוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מִיִּבְּן וּמִזִּוְמָן
 לְמַלֵּחַ אֶת אֵימֹרֵי הַקָּרְבָּן פֶּסַח לַעֲשׂוֹת פְּזַח נַחַת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ
 וְיִתְעַלֶּה. וַיְהִי נֵעַם אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה:

יט. לישראל מותר להפשיט את עור הקרבנות. ולכן מברך בנוסח 'אשר קדשנו
 במצותיו, ולא 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן.

נראה שיש ברכה כללית על הפשט העור של הקרבנות, ולא ברכה פרטית על כל קרבן
 וקרבן. ולכן כתבנו רק 'להפשיט את עור הקרבן' ולא 'את עור הפסח'.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
 וְצִוָּנוּ לְמִלּוּחַ:

השומעים עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ומולח את האימורים.

לשם יהוד קודשא ברוך הוא ושכינתיה ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו ליחד שם י"ה ברו"ח
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. חריני מוכן ומזומן
 להקטיר את אימורי קרבן הפסח לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותפרך שמו
 ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ
 שֶׁל אַחֲרָן וְצִוָּנוּ לְהַקְטִיר:

השומעים עונים:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ומקטיר הכהן את האימורים של קרבן הפסח על המערכה. חלבי כל
 קרבן וקרבן לבדו.
 בחול מקטיר ביום ולא בלילה שהוא יום טוב, אבל אם חל ערב
 פסח בשבת מקטירים והולכים כל הלילה.

שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו דוחים את השבת, ושאר עניניו אין דוחים את השבת.

גמרה כת אחת להקריב, פותחין העזרה יצאה כת ראשונה. נכנסה כת שניה, נעלו דלתות העזרה. גמרה, יצאה שניה, נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה, כך מעשה השניה והשלישית.

אחר שיצאו כולם רוחצים העזרה מלכלוכי הדם ואפילו בשבת. אמת המים עוברת בעזרה, וכשרוצים להדיח הרצפה סותמין מקום יציאת המים והיא מתמלאה על כל גדותיה עד שהמים עולים וצפים ומקבצים אליהם כל דם ולכלוך שבעזרה, אחר כך פותחין הסתימה ויוצאים המים עם הלכלוך, נמצאת הרצפה מנוקה, זהו כבוד הבית. יצאו כל אחד עם הקרבן פסח שלו (ועם העור של הפסח).

בשבת אין מוליכים את הפסח לביתם, אלא כת הראשונה יוצאים בפסחיהם ויושבים בהר הבית, השניה יוצאים עם פסחיהם ויושבים בחיל, השלישית במקומה עומדת. חשכה, יצאו וצלו את פסחיהם.³

לְשֵׁם יְהוָה קוֹדֵשׁא בְּרִיף הוּא וְשִׁכְיִנְתִּיה בְּחִילוֹ וְרַחֲמֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְדַחֲלֵנוּ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּו"ק) בְּיַהוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְצִלוֹת אֶת הַקָּרְבָּן פֶּסַח לַעֲשׂוֹת פְּזַח נְחַת רֹחַ גְּדוֹל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְפָּרֵד שְׁמֵנוּ וְיַתְעַלָּה. וְיִהְיֶה נֶעֱם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

3. מכיוון שצולים את הקרבן פסח בירושלים ולא בבית המקדש, כתבנו את הברכה בנוסח הרגיל. ועונים אחר כך אמן. כי רק בבית המקדש מברכים בנוסח 'אלקינו אלקי ישראל מן העולם ועד העולם', ועונים 'ברוך שם'.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְצִלּוֹת הַפֶּסַח:

השומעים עונים:

אָמֵן:

וצולים את הקרבן פסח. כיצד צולים אותו, מביאין שפוד של רמון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו, ותולהו לתוך התנור והאש למטה, ותולה ברעיו ובני מעיו הוצה לו.

כשמקריבין את הפסח בראשון מקריבין עמו ביום י"ד זבח שלמים מן הבקר או מן הצאן גדולים או קטנים זכרים או נקבות, והיא נקראת חגיגת ארבעה עשר, על זה נאמר בתורה וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, ולא קבעה הכתוב חובה אלא רשות בלבד, מכל מקום היא כחובה מדברי סופרים, כדי שיהא הפסח נאכל על השובע. אימתי מביאין עמו חגיגה, בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד, ודינה ככל תורת זבחי שלמים, טעונה סמיכה ונסכים ומתן דמים שתיים שהן ארבע ושפיכת שירים ליסוד.

קדש

מוזגים לו כוס ראשון ומקדש על הייזבא:

אתקינו סעודתא דמלכא עלאה, דא היא סעודתא דקדשא בריה דהוא ושכינתה:

לשם יחוד^{כב} קודשא בריה הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן לקדש על היין (בשבת: בדיקת יב זכור ושומר זכרהו על היין) לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

לשם יחוד קודשא בריה הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. הריני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס ראשון מארבע כוסות לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

(כשהל בשבת מתחילים כאן)

בלחש: ויהי ערב ויהי בקר

יום הששי. ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מפל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מפל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

כא. הערה כללית. במקומות בהגדה לזמן בית המקדש שלא צויין המקור, המקור הוא ברמב"ם הלכות המין ומצה פרק ח'.

כב. כתב ביסוד ושורש העבודה וז"ל: יזהר לומר לפני כל דבר ודבר של הסדר לשם יחוד וכו' ופסוק ויהי נועם. והעיקר שיכוין שבכל דבר הוא עושה נחת רוח ליוצרו ובוראו יתברך שמו, ויעשה כל דבר בשמחה עצומה ורחמנא לבא בעי.

כשחל בחול מתחילים כאן:

סְבִרֵי מִרְנֵן וְרִבְנֵן וְרִבּוֹתֵינוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

בוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר
 בָּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמַמְנוּנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (בשבת:
 שְׁבֻתוֹת לְמִנְחָה ו') מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וְזִמְנִים
 לְשִׂשׁוֹן, אֶת יוֹם (בשבת: הַשְּׁבֻת הַזֶּה וְאֵת יוֹם) חַג הַמִּצְוֹת
 הַזֶּה, זְמַן חֵרוּתֵנוּ (בשבת: בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קִדְּשׁ, זְכָר
 לִיְצִיאַת מִצְרַיִם. כִּי בָנוּ בְּחֵרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ
 מִכָּל הָעַמִּים, (בשבת: וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ (בשבת: בְּאַהֲבָה
 וּבְרִצּוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה, מִקְדָּשׁ (בשבת: הַשְּׁבֻת ו') יִשְׂרָאֵל וְחַזְמִנִּים:

(במוצאי שבת מוסיפים וסימנך יקנה'ו):

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בוֹרֵא מֵאוּרֵי הָאֵשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבָדִיל בֵּין קִדְּשׁ לְחַל, בֵּין אֹר
 לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשִּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה.
 בֵּין קִדְּשַׁת שַׁבָּת לְקִדְּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָתָּה, וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשִּׁת יְמֵי
 הַמַּעֲשֶׂה קִדְּשַׁת. הַבְּדִלָתָּה וְקִדְּשַׁת אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשַׁתְּךָ. בְּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה הַמְבָדִיל בֵּין קִדְּשׁ לְקִדְּשׁ:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

ושותים כוס ראשון בהסיבה לצד שמאל:

ורחין

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. חריני מוכן ומזומן לרחין את הידים לפני טבול ראשון כמו שתקנו לנו חכמינו זכרונם לברכה לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה:

נוטלים את הידים כמו בנטילת ידים לסעודה, ואין מברכים על נטילת ידים:

ברפס

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו ליחד שם י"ה ברו"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) ביהודא שלים בשם כל ישראל. חריני מוכן ומזומן לטבל ולאכל ברפס כמו שתקנו לנו חכמינו זכרונם לברכה לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותעלה. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה:

טובלים כרפס פחות מכזית במי מלה, ומברכים בורא פרי האדמה,
ויש לכוון לפטור את המרור:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה:**

ואוכלים פחות מכזית:

יֶחֱזֵק

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרוּךְ הוּא וְשִׁכְנֵתִיה בְּדַחִילוֹ וְרַחֲמוֹ וְרַחֲמוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחֵד שֵׁם י"ה בְּרוּךְ
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: "ק ברוך") בְּיַחֲוֹדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְפָרֵם
אֶת הַמִּצֵּה לְשָׁנִים לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נַחַת רִיחַ גְּדוֹל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיַתְעַלֶּה. וְיַחֵי נַעֲם
אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

גדול המסובים פורס את המצה האמצעית לשניים, את החלק
הגדול מצניע לאפיקומן, ואת החלק הקטן משאיר בין שני המצות
השלמות:

גדול המסובים פורס את המצה האמצעית לשניים, כדי שתהיה
המצה פרוסה משום לחם עוניכי:

כג. כן מפורש הטעם ברמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח' הלכה ו'.

מגיד

אומרים את ההגדה:

מגלה את המצות ומגביה הקערה ואומר:

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא
 דמצרים. פל דכפין ייתי ויכל, פל דעריך
 ייתי ויפסח^{כד}. השתא הכא, לשנה הבאה
 בארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה הבאה
 בני חורין:

מוזגים כוס שני, וכאן הבן שואל:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות:

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה
 הזה כלו מצה:

שֶׁבֶכֶל הַלֵּלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵינּוּ שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּלָהּ
הַזֶּה מִרֹר:

שֶׁבֶכֶל הַלֵּלוֹת, אָנוּ אוֹכְלֵינּוּ בְּשֵׁר צְלֵי שְׁלוֹק
וּמְבוּשָׁל, הַלֵּלָהּ הַזֶּה כֵּלּוּ צְלֵי:

שֶׁבֶכֶל הַלֵּלוֹת אֵין אָנוּ מִטְבִּילֵינּוּ אֶפִּילוּ פַּעַם
אַחַת, הַלֵּלָהּ הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים:

שֶׁבֶכֶל הַלֵּלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵינּוּ בֵּין יוֹשְׁבֵינּוּ וּבֵין
מְסֻבֵּינּוּ, הַלֵּלָהּ הַזֶּה כֵּלּוּ מְסֻבֵּינּוּ:

יש אומרים את מאמר הזוה"ק:

בְּקוֹדֵשׁ בְּתֵר דָּא, לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָא דִּי צִיּוֹת מְצֻרִים, דְּאִיְהוּ חֵינוּבָא
עַל בַּר נֶשׁ, לְאַשְׁתַּעֲי בְּחַאי שְׁבַחָא לְעַלְמוּן. חֲכֵי
אוֹקִימְנָא, כָּל בַּר נֶשׁ דְּאַשְׁתַּעֲי בִּי צִיּוֹת מְצֻרִים, וּבְחַחוּא סְפוּר
חֲדֵי בְּחֻדְוָה, זְמִין אִיְהוּ לְמַחֲדֵי בְּשִׁבְנִתָּא לְעַלְמָא דְּאִתֵּי דְּחֻוּא
חֲדוּ מִכְּלָא, דְּחַאי אִיְהוּ בַר נֶשׁ דְּחֲדֵי בְּמַרְיָה, וְקוֹדֵשׁא בְּרִיךְ
הוּא חֲדֵי בְּחַחוּא סְפוּר. בֵּיה שְׁעֵתָא, כְּנִישׁ קוֹדֵשׁא בְּרִיךְ הוּא
לְכַל פְּמַלְיָא דִּילֵיה, וְאָמַר לֹזֵן, זִילּוּ וְשִׁמְעוּ סְפוּרָא דְּשִׁבְחָא
דִּילֵי, דְּקָא מְשַׁתְּעוּ בְּנֵי, וְחֲדָאן בְּפּוֹרְקָנֵי. כְּדִין כְּלָחוּ מִתְּפֻנְשֵׁין,
וְאִתְיִין וּמִתְּחַבְּרִין בְּחֲדֵייהוּ דִּישְׂרָאֵל, וְשִׁמְעוּ סְפוּרָא דְּשִׁבְחָא,
דְּקָא חֲדָאן בְּחֻדְוָא דְּפּוֹרְקָנָא דְּמַרְיָהוּ, כְּדִין אִתְיִין וְאוּדִין לֵיה

לְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא, עַל כָּל אֵינּוֹן נַסִּין וּגְבוּרָן וְאוֹדָאן לִיה עַל
 עָמָא קוֹדִישָׁא דְאִית לִיה בְּאַרְעָא, דְּחֻדָּאן בְּחֻדָּה דְּפוֹרְקָנָא
 דְּמֵאֲרִיחּוֹן. בְּרִין אֲתוּסָה לִיה חִילָא וּגְבוּרָתָא לְעִילָא, וַיִּשְׂרָאֵל
 בְּהָהוּא סְפוּרָא יְהִי חִילָא לְמֵאֲרִיחּוֹן, כְּמִלְפָא, דְּאֲתוּסָה חִילָא
 וּגְבוּרָתָא, כְּד מְשַׁבְּחִין גְּבוּרָתֵיה, וְאוֹדָן לִיה, וּבְלָחוּ דְּחֻלִין
 מִקְמֵיה, וְאֲסַתְּלַק יְקָרִיה עַל פְּלָחוּ. וּבְגִין כֵּהָ, אִית לְשַׁבְּחָא
 וְלֹא שְׁתַּעֲי בְּסִפּוּר דָּא כְּמָה דְּאֲתַמַּר:

לְשֵׁם יְחוּד^{כה} קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁבִינְתֵיה בְּרַחֲמֵיהּ וְרַחֲמֵיהּ וְרַחֲמֵיהּ וְרַחֲמֵיהּ לִיְחוּד שֵׁם י"ה בְּרִיח
 (אסור לומר בפירושו, אלא יאמר: י"ק ב"ק) בְּיַחְוָדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינִי מוּכָן וּמְזוּמָן לְקִנִּים
 מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁצוּנִי בּוֹרְאִי יְתַבְּרֵךְ שְׁמוֹ לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים בְּיַחְוָדָא בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִנְנִי מוּכָן
 לְסַפֵּר לְבָנָי וּלְבָנֵי בְתֵי הַנְּסִים וְהַגְּבוּרֹת וְהַנְּפִלְאוֹת שְׁעֲשֵׂה הַבּוֹרָא יְתַבְּרֵךְ שְׁמוֹ וְיַתְעַלֶּה זְכוּר
 לְעַד עָמְנוּ כְּעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם וּבְנִתִי לְתַת כְּזֶה הַסִּפּוּר נַחַת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי בְּרִיךְ
 הוּא וּבְרִיךְ שְׁמוֹ. וַיְהִי נַעַם אֲדָנִי אֲלֵהִינּוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
 כּוֹנֵנָהוּ:

עֲבָדִים הֵינּוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה
 אֲלֵהִינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְזוּעַ נְטוּיָה.
 וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ
 מִמִּצְרַיִם, הֲרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים
 הֵינּוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וְאֶפִּילוּ פִלְנּוּ חֲכָמִים,
 פִּלְנּוּ נְבוֹנִים, פִּלְנּוּ זְקֵנִים, פִּלְנּוּ יוֹדְעִים אֶת
 הַתּוֹרָה, מְצוּחַ עֲלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים.

וְכָל הַמְרֻבָּה לְסֵפֶר בִּיציאת מצרים הרי זה
מִשְׁבַּח:

מַעֲשֵׂה בְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר
בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן
שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיציאת
מִצְרַיִם כֹּל אוֹתוֹ הַלְּיָלָה עַד שֶׁבָאוּ תְלַמִּידֵיהֶם
וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאת שְׁמַע
שֶׁל שַׁחֲרִית:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרִי אֲנִי כְּבֹן
שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יציאת
מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן זֹמְאָ, שֶׁנֶּאֱמַר,
לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל
יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ הַיּוֹמִים, כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ
הַלְּיָלוֹת. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם הַזֶּה,
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהַבִּיא לְיַמּוֹת הַמָּשִׁיחַ:

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה
לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. בְּנֶגֶד אֶרְבָּעָה

בָּנִים וְדָבָרָה תּוֹרָה, אֶחָד חֶכֶם, וְאֶחָד רָשָׁע,
וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינֹו יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל:

חֶכֶם מִה הוּא אֹמֵר, מִה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים
וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם,
וְאֵף אֶתָּה אָמַר לוֹ כִּהְלָכוֹת הַפֶּסַח, אֵין מִפְּטִירִין
אַחַר הַפֶּסַח אֶפְיָקוֹמָן:

רָשָׁע מִה הוּא אֹמֵר, מִה הָעֵבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם,
לָכֶם וְלֹא לוֹ, וְלִפִּי שְׂהוּצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן
הַכָּלָל כִּפָּר בְּעֶקֶר, וְאֵף אֶתָּה הִקַּח אֶת שְׁנֵי
וְאָמַר לוֹ, בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּעֵצָתִי
מִמְצָרִים, לִי וְלֹא לוֹ, אֵילוֹ הִיָּה שָׁם, לֹא הִיָּה
נִגְאָל:

תָּם מִה הוּא אֹמֵר, מִה זֹאת, וְאִמְרָת אֱלֹו
בְּחֹזֶק יָד הוּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמְצָרִים, מִבֵּית
עֲבָדִים:

וְשְׂאִינֹו יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל אֶת פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר,

וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוֹר
זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי
ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר
בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה
שיש כ"ב פסח מצה ומרור מנחים לפניך:

מִתְחַלֵּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ,
וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמָּקוֹם לְעֲבֹדָתוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הִנָּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
מֵעוֹלָם תָּרַח אָבִי אֲבָרָהָם וְאָבִי נָחוֹר וַיַּעֲבְדוּ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבָרָהָם
מֵעֵבֶר הִנָּהָר וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן
וְאֲרָבָה אֶת זֶרְעוֹ וְאֶתְנֶן לוֹ אֶת יִצְחָק: וְאֶתְנֶן

לִיצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו וְאֶתְּן לְעֵשָׂו אֶת הַר
שֵׁעִיר לְרֵשֶׁת אֶתּוֹ וַיַּעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא.
שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֹשֵׁב אֶת תְּקוּן
לְעֵשׂוֹת, כְּמָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית
פִּינְ הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תִּדְעַ
כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ
אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר
יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל:

מכסה את המצות, ומגביהים את הכוס ואומרים והיא שעמדה^{כז}:

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לְאַבֹּתֵינוּ וְלָנוּ, שֶׁלֹּא אֶחָד
בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֲלֵא

כז. אמר הרה"ק מוורקא זיע"א, מדוע הנוסח הכתוב בהגדה הוא 'מכסה את המצות, ומגביהים את הכוס ואומרים והיא שעמדה', ומדוע לא מספיק שיהיה כתוב 'ואומרים', ואח"כ יהיה כתוב 'והיא שעמדה' שבסדר ההגדה, ומדוע נכתב פעמיים (גם בהוראה כתוב 'ואומרים והיא שעמדה'). אלא הביאור הוא כך: מכסה את המצות שזה דאורייתא, ומגביהים את הכוס שזה דרבנן, ואומרים והיא שעמדה שזה הדרבנן הוא שעמד לנו בגלות, ועל ידי זה יכולנו לעמוד בגלות.

שֶׁבְכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם:

מניחים את הכוס, ויגלה את המצות:

צֵא וְלִמַּד מֶה בִּקְשׁ לָבֶן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לִיעֲקֹב
אָבִינוּ, שֶׁפָּרְעָה לֹא גָזַר אֱלֹהֵי הַזְּכוּרִים
וְלָבֶן בִּקְשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר, אֲרָמִי אָבִד
אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגַּר שָׁם בְּמִתֵּי מֹעֵט וַיְהִי
שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וְרָב:

וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה. אָנוּם עַל פִּי הַדְּבוּר:

וַיִּגַּר שָׁם. מִלְּמַד שֶׁלֹּא יֵרֶד יַעֲקֹב אָבִינוּ
לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֱלֹהֵי לְגוֹר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר,
וַיֹּאמְרוּ אֵל פַּרְעֹה לְגוֹר בְּאֶרֶץ פְּאֵנוּ פִּי אֵין
מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ פִּי כְּבֹד הָרָעֵב
בְּאֶרֶץ פְּנֵעוֹ וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשְׁן:

בְּמִתֵּי מֹעֵט. בְּמִתָּה שֶׁנֶּאֱמַר, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ
אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִמָּה וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ כְּבוֹדֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב:

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי. מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצַיְנִים שָׁם:

גְּדוֹל עָצוֹם. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ
וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד,
וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

וְרַב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, רַבְּכָה כְּצִמְחַ הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךָ
וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתִּבְאִי בְּעַדֵי עַדְיִים שְׂדֵים
נִכְנֹו וּשְׁעָרֶיךָ צִמְחָ וְאֵת עֵרֶם וְעָרִיחַ: וְאֶעֱבֹר
עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ וְאֹמַר לְךָ
בְּדַמְיֶךָ חַיִּי וְאֹמַר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי:

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמְּצָרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ
עֲבֹדָה קָשָׁה:

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמְּצָרִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִבָּה
נְתַחֲכֶמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה

מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ
וְעָלָה מִן הָאָרֶץ:

וַיַּעֲנוּנוּ. כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מַסִּים
לְמַעַן עַנּוּתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיְכֹן עָרֵי
מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֵת פָּתָם וְאֵת רַעְמִסִּים:

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה. כָּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּעֲבֹדוּ
מִצְרַיִם אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ:

וַנִּצְעַק אֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֵת קִלְנוֹ, וַיִּרְא אֵת עַנְיֵינוּ
וְאֵת עֲמָלְנוּ וְאֵת לְחִצְנוּ:

וַנִּצְעַק אֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר,
וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעֲקוּ
וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֵל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה:

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵת קִלְנוֹ. כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁמַע

אֱלֹהִים אֶת נֶאֱקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת
בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:

וַיֵּרָא אֶת עֲנִיָּנוֹ. זֶה פְּרִישׁוֹת דָּרָךְ אֶרֶץ, כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֵּדַע אֱלֹהִים:

וְאֶת עֲמָלָנוֹ. אֵלֶּה הַבְּנִים, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַבֶּן
הַיְלֹד הַיְאָרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תִּחַיֶּינָהּ:

וְאֶת לַחֲצֵנוֹ. זֶה הַדְּחָק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם רָאִיתִי
אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם:

וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ
נְטוּיָה וּבְמִרְא גָדֹל וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת:

וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם. לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא
עַל יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֹא
חֲקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבֹּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר,
וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָּל

בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל
 אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֹשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: וְעַבְרַתִּי
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּאת, אֲנִי וְלֹא מִלֶּאֱדָ.
 וְחַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי וְלֹא שָׂרָף.
 וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֹשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה,
 אֲנִי הוּא וְלֹא הַשְּׁלִיחַ, אֲנִי יְהוָה, אֲנִי הוּא וְלֹא
 אַחֵר:

בְּיַד חֲזָקָה. זֹה הַדְּבָר, כְּמֵה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יַד יְהוָה
 הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
 בַּגְּמָלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דְּבַר כָּבֵד מְאֹד:

וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה. זֹה הַחֶרֶב, כְּמֵה שֶׁנֶּאֱמַר, וְחָרְבוּ
 שְׂלוֹפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם:

וּבְמִרְא גְדֹל. זֹה גְלוּי שְׂכִינָה, כְּמֵה שֶׁנֶּאֱמַר, אוֹ
 חֲנֹפֶה אֱלֹהִים לָבֵא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֵב
 גּוֹי בְּמִסֹּת בְּאֵתֶת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד
 חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל
 אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

וּבְאֲתוֹתַי. זֶה הַמַּטָּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵת הַמַּטָּה
 הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת
 הָאֲתוֹת:

וּבְמִפְתֵּימָם. זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְנִתְּתִי
 מִזֵּפֶתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

מטיפים מהכוס ג' פעמים כ"ב:

דָּם. וְאֵשׁ. וְתִמְרוֹת עֵשָׂן:

דָּבָר אַחֵר, בְּיַד חֲזָקָה שְׁתִּימָם, וּבְזֶרַע נְטוּיָה
 שְׁתִּימָם, וּבְמֵרָא גָדֵל שְׁתִּימָם, וּבְאֲתוֹת
 שְׁתִּימָם, וּבְמִפְתֵּימָם שְׁתִּימָם:

יֵאלוּ עֵשֶׂר מִבֹּת שֶׁהֵבִיא תְּקוּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
 הַמְּצָרִים בְּמִצְרַיִם, וְיֵאלוּ הֵן:

כח. מסתמא כן הוא, שלא ישתנו המנהגים בזמן בית המקדש, וכן נקטנו בכל ההגדה
 שלא שנינו מהמנהגים. אולם אין לסמוך על זה, ויש לעשות שאלת חכם או לשאול
 בסנהדרין.

מטיפים מהכוס י' פעמים:

דָּם. צִפְרֵדַע. כְּנִים. עָרֹב. דָּבָר. שְׁחִין.
בָּרָד. אֲרָבָה. חֲשֵׁן. מַפֵּת בְּכוֹרוֹת:

רַבִּי יְהוֹדָה הֵיךְ נוֹתֵן בָּהֶם סַמָּנִים:

מטיפים מהכוס ג' פעמים:

דַּצ"ה. עַד"ש. בְּאֲח"ב:

רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אָמַר, מִנִּין אֶתָּה אֹמֵר שְׁלֶקוּ
הַמְצָרִים בְּמִצְרַיִם עֲשֹׂר מִפּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ
חֲמֻשִׁים מִפּוֹת, בְּמִצְרַיִם מֶה הוּא אֹמֵר, וַיֹּאמְרוּ
הַחֲרֻטָּמִים אֵל פֶּרְעָה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא, וְעַל
הַיָּם מֶה הוּא אֹמֵר, וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד
הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּרְאוּ הָעָם
אֶת יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בִּיהוָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ: פֶּמָּה
לָקוּ בְּאֶצְבַּע עֲשֹׂר מִפּוֹת, אָמַר מַעֲתָה בְּמִצְרַיִם
לָקוּ עֲשֹׂר מִפּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמֻשִׁים מִפּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, מִנִּין שְׁכָל מִפָּה וּמִפָּה
שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְצָרִים

בְּמִצְרִים הִיְתָה שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים. עֲבָרָה אַחַת, וְזַעַם שְׁתַּיִם, וְצָרָה שְׁלֹשׁ, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים אַרְבַּע. אֲמֹר מִעֲתָה, בְּמִצְרִים לָקוּ אַרְבַּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתַיִם מִכּוֹת:

רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר מִנִּין שֶׁכָּל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרִים הִיְתָה שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת, עֲבָרָה שְׁתַּיִם, וְזַעַם שְׁלֹשׁ, וְצָרָה אַרְבַּע, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים חֲמֵשׁ, אֲמֹר מִעֲתָה, בְּמִצְרִים לָקוּ חֲמֵשִׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמֵשִׁים וּמֵאֲתַיִם מִכּוֹת^{כט}:

כט. המשך מאמר זה בילקוט שמעוני (דברים פרק כו רמז תתקלח) וז"ל: ויביאנו אל המקום הזה. זה בית המקדש, או יכול זה ארץ ישראל, כשהוא אומר ויתן לנו את הארץ הזאת הרי ארץ ישראל אמורה, ומה תלמוד לומר ויביאנו אל המקום הזה, הרי זה בית המקדש.

ויביאנו אל המקום, בשכר ביאתנו אל המקום הזה נתן לנו את הארץ הזאת.

כִּמְה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ:

אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם
שפטים דיינו:

ארץ זבת חלב ודבש, נאמר כאן ארץ זבת חלב ודבש ונאמר להלן ארץ זבת חלב ודבש, מה להלן ארץ חמשת עממין אף כאן ארץ חמשת עממין, מכאן היה רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בפורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש.

ועתה מיד, הנה בשמחה, הבאתי משלי.

את ראשית פרי האדמה מכאן אמרו יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבפרה וכו'.

אשר נתתה לי ה', מכאן אמרו האפוטרופין ועבד ושלחה ואשה ומטום ואנדרוגינוס מביאין ואין קורין שאין יכולין לומר אשר נתתה לי ה'.

והנחתו לפני ה' אלהיך והשתחוית לפני ה' אלהיך, מלמד שטעונה (הנפה) [הנחה] שני פעמים אחד בשעת קריאה ואחד בשעת השתחוואה.

ושמחת, בכל מיני שמחות.

רבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי בזכות שני דברים ישראל מתחטאין לפני המקום, בזכות שבת ובזכות מעשרות. בזכות שבת שגאמר אם תשיב משבת רגליך, מה כתיב בתריה אז תתענג על ה' וגו', ובזכות מעשרות דכתיב ושמחת בכל הטוב.

ושמחת בכל הטוב, אמר רב מתנה מנין לבפורים שטעונין שירה אתיא טוב טוב מהכא. איני והאמר רבי שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, אם אנשים משמח, אלהים במה משמח, מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין, משכחת לה כדתני רב יוסף פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרך מנין, תלמוד לומר תביא. נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה וזכחת שלמים ואכלת שם ושמחת וגו' מה להלן שלמים אף כאן שלמים. נאמר כאן טוב ונאמר להלן פה קול ומטיב נגן, בכל הטוב זה השירה.

אֱלֹהֵי עֲשֵׂה בָּהֶם שְׂפָטִים וְלֹא עֲשֵׂה
בְּאֱלֹהֵיהֶם
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי עֲשֵׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא חֲרַג אֶת
בְּכוֹרֵיהֶם
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי חֲרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת
מִמּוֹנָם
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת מִמּוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת
הַיָּם
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ
בְּחַרְבָּה
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה וְלֹא שָׁקַע צָרָנוּ
בְּתוֹכוֹ
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי שָׁקַע צָרָנוּ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק צָרָפָנוּ בַּמִּדְבָּר
אֲרַבְעִים שָׁנָה
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי סָפַק צָרָפָנוּ בַּמִּדְבָּר אֲרַבְעִים שָׁנָה וְלֹא
הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן
דַּיְיָנוּ:

אֱלֹהֵי הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת
הַשֶּׁבֶת
דַּיְיָנוּ:

אלו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני ה' סיני
דיינו:

אלו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו את התורה
דיינו:

אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל
דיינו:

אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה
דיינו:

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת
למקום עלינו, שהוציאנו ממצרים, ועשה
בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את
בכוריהם, ונתן לנו את ממונכם, וקרע לנו את
הים, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרנו
בתוכו, וספק צרפנו במדבר ארבעים שנה,
והאכילנו את חמץ, ונתן לנו את השבת,
וקרבנו לפני ה' סיני, ונתן לנו את התורה,
והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית
הבחירה לכפר על כל עונותינו:

רֶבֶן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, כָּל שָׁלֹא אָמַר שְׁלֵשָׁה
 דְּבָרִים אֵלֹהֵי בְּפִסָּח, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוֹבְתָו.
 וְאֵלֹהֵי הַיּוֹם:

פֶּסַח. מִצָּה. וּמְרוֹר:

אין להגביה או להורות על הורוע:

פֶּסַח שְׁחִיּוֹ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנָן שְׁבִית
 הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָנִים עַל שׁוֹם מָחָ. עַל שׁוֹם
 שֶׁפֶּסַח הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ
 בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר, וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח הוּא
 לַיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
 בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקְדֵּי הָעַם
 וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

מגביה את כבש הקרבן פסח ואומר^ל:

פֶּסַח זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׂוּם מָה, עַל שׂוּם
שֶׁפֶּסַח הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתִי
אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַאֲמַרְתֶּם זֶכַח פֶּסַח
הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתִינוּ הִצִּיל
וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

מגביה את המצות ומראה למסובים, ואומרים:

מִצֵּה זוֹ שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׂוּם מָה, עַל שׂוּם
שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצַקְּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ
עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא וּגְאֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק
אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֵגֶת מִצּוֹת פִּי לֹא חָמֵץ
פִּי גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְּמַחֵמָה וְגַם
צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

מגביה את המרור ומראה למסובים, ואומרים:

ל. כן כתב בספר 'עבודת הקרבנות' לרבי אהרן הכהן זצוק"ל חתן החפ"ן חיים, שמגביה את בשר הקרבן פסח.

מִרְרֹר זֶה שָׁאֲנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה, עַל שׁוֹם
 שִׁמְרָרוּ הַמְצָרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ
 בְּמִצְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה
 קָשָׁה בַחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַשָּׂדֶה אֶת
 כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֹךְ:

בְּכָל יוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ
 כִּי הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִגַּדְתָּ
 לְבִנְךָ בַיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה
 לִי בְּיֵצְאֹתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְדָּ
 גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ פְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אִם אוֹתָנוּ גָּאֵל
 עֲמָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן
 הָבִיא אֹתָנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 לְאֲבוֹתֵינוּ:

יבססה המצות, ומגביהים את הכוס ואומרים:

לְפִיכֶן אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לְהִלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר
 לְרַזְמֵם לְהַדָּר לְבָרֵךְ לְעֵלֶה וּלְקַלֵּם לְמִי
 שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִיִּם הָאֵלֹהִים.
 הוֹצִיאָנוּ מִעֲבֹדוֹת לְחַרּוֹת, מִיַּגְזוֹן לְשִׁמְחָה,

וּמֵאֵכֶל לַיּוֹם טוֹב, וּמֵאֶפְלָה לְאֹרֶךְ יָמֶיךָ,
וּמִשְׁעֲבוֹד לְגֹאֲלָהּ. וְנֹאמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה חֲדָשָׁה,
הַלְלוּיָהּ:

יש שמניחים את הכוס ומגלה את המצות, ואומר בנעימה:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה:
יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:
מִמְזֶרֶח שָׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מִהַלֵּל שֵׁם יְהוָה: רַם
עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כִּי־יִהְיֶה
אֱלֹהֵינוּ הַמִּגְבִּיהִי לְשָׁבֶת הַמְשֻׁפְּלִי לְרֵאוֹת
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקוֹמֵי מֵעַפָּר דָּל מֵאֲשֻׁפֹת יָרִים
אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ:
מוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת הַבַּיִת אִם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בַּיַּת יַעֲקֹב מֵעַם לֵעָז,
חִיְתָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְשֻׁלּוֹתָיו:
הֵימָּה רָאָה וַיִּנֶּם הַיַּרְדֵּן יִסָּב לְאַחֲזֹר: הַהָרִים רָקְדוּ
כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן: מַה לָּךְ הֵימָּה כִּי תִנוֹם
הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֲזֹר: הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים
גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן: מִלְּפָנֶיךָ אֲדוֹן חוֹלֵי אָרֶץ

מִלְפָּנַי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: הַחֲפָכִי הַצּוֹר אֲגַם מֵיָם
 חֲלָמִישׁ לְמַעַיְנֹו מֵיָם:

מגביהים הכוס, ואומרים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
 גָּאָלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמַּצְרַיִם
 וְהַגִּיעָנוּ הַלֵּילָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ ל"א פסח מִצֵּה
 וּמְרוֹר.

כִּן^{לב} יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעָנוּ
 לְמוֹעֲדִים וְלְרַגְלִים אַחֲרִים חֲבָאִים לְקִרְאֵתָנוּ
 לְשֵׁלוֹם, שְׂמִיחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ, וְשָׂשׂוֹן בְּעַבְדָּתְךָ,
 וְנֹאכֵל שָׂם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים (במוצ"ש אומרים: מִן
 הַפְּסָחִים וּמִן הַזִּבְחִים) אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ
 לְרַצּוֹן וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל
 פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

לא. בזמן הגאולה מוסיף כאן 'פסח' (שבלי הלקט בפירוש ההגדה).

לב. בזמן בית המקדש אינו אומר את הקטע בן וכו', רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח'.
 [יתכן שבזמן בית המקדש מוסיפים כאן שבת והודיה להשי"ת על הגאולה השלימה
 ובנין בית המקדש].

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַתֵּיהּ בְּדָחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְדָחִילוֹ לְיְחִיד שְׁם י"ה בְּר"ה
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינֵי מוּבָן וּמְזוּמָן לְקוּיִם
 מִצְוֹת כּוּסֵי מְאַרְבַּע כּוּסוֹת לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רִיחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ
 וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נֶעֱם אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

ושותים כוס שני בהסיבה לצד שמאל:

רְחֻצָּה

נוטלים שנית את הידים ומברכים על נטילת ידים:

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַתֵּיהּ בְּדָחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְדָחִילוֹ לְיְחִיד שְׁם י"ה בְּר"ה
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינֵי מוּבָן וּמְזוּמָן לְקוּיִם
 מִצְוֹת נְטִילַת יָדִים לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רִיחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נֶעֱם
 אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה:

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַתֵּיהּ בְּדָחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְדָחִילוֹ לְיְחִיד שְׁם י"ה בְּר"ה
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינֵי מוּבָן וּמְזוּמָן לְקוּיִם
 מִצְוֹת אֲכִילַת מַצָּה לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רִיחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיִהִי נֶעֱם
 אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדִים:

מוציא

מגביה את שתי המצות השלמות ואת הפרוסה שביניהם ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
הַמוֹצֵיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

מצה

מניח את המצה התחתונה ומחזיק בעליונה ובפרוסה ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה:

ואוכלים כל אחד כזית מהמצה העליונה, וכזית מהפרוסה, בהסיבה לד.

לג. ברמב"ם מפורש כאן לפני המוציא לפרוס לשנים את המצה האמצעית, (במקום בתחילת הסדר) אמנם לא רצינו לשנות מהמנהג. ויש לשאול חכם. גם בסדר החזקת המצות בברכות כתבנו כפי המנהג.

לד. כנ"ל ההערה הקודמת.

מָרוֹר

לְשֵׁם יְחִיד קֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַנְתִּיה בְּדַחִילוֹ וְרַחִימוֹ וְרַחִימוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּר"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְמַיִם
מִצֹּת אֲכִילַת מָרוֹר לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נַחַת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְפָּרֵד שְׁמוֹ וַיִּתְעַלָּה. וַיְהִי נֵעַם
אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

נוטלים כזית מרור ומטבילים בחרוסת ואח"כ מנערים את החרוסת
ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזֶּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרוֹר:

ואוכלים בלא הסיבה:

אֲכִילַת קָרְבָּן חֲגִיגָה

לְשֵׁם יְחִיד לַה קֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַנְתִּיה בְּדַחִילוֹ וְרַחִימוֹ וְרַחִימוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּר"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְמַיִם
מִצֹּת אֲכִילַת קָרְבָּן חֲגִיגָה לַעֲשׂוֹת בְּזֶה נַחַת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְפָּרֵד שְׁמוֹ וַיִּתְעַלָּה.
וַיְהִי נֵעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

לה. אמר לנו הגה"צ רבי יצחק משה ארלננר שליט"א, שאף לאחר ביאת המשיח יאמרו
לשם יחוד, דהיחוד הוא עד אין חקר.

נוטלים תחילה מבשר קרבן החגיגה שהקריבו ביום י"ד (ערב פסח),
ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַזֶּבַח:

אֲכִילַת קָרְבָן פֶּסַח

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: ו"ק ברו"ק) ביחודא שלים בשם כל ישראל. תריני מוכן ומזומן לקנים
מצות אכילת קרבן פסח לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויחי
נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

נוטלים מבשר הפסח, ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח:

ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת של פסח:

אסור לשבור עצם מהפסח:

כּוֹרֵךְ

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵתִיהָ בְּדַחֲלוֹ וְדַחֲלוֹ וְדַחֲלוֹ וְדַחֲלוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּר"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּר"ק) בְּיַחַדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינֵי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְבְרַךְ פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר וּלְאֲכֹלָם יַחַד לְעִשׂוֹת בְּזָה נַחַת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיַתְעַלֶּה. וְיִהְיֵ נֶעַם אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

כל אחד מהמסובים לוקח כזית מן המצה השלישית עם כזית מרור
וכורכין יחד, ואומרים:

זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל. כֵּן עָשָׂה הָיִל בְּזִמְנֵן שְׁפִית
הַמִּקְדָּשׁ תְּיָה קָיָם תְּיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצָּה
וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקָיָם מָה שְׁנֵאָמַר עַל מִצּוֹת
וּמְרוֹרִים יֵאָכְלוּ:

ואוכלים יחד בהסבה בלי ברכה ל':

לו. ברמב"ם כתב פשוט שעושים כורך מיד בתחילה. ומביא גם איך הסדר אם אוכל
בנפרד ואח"כ כורך. ומכיוון שכבר נהגו כל ישראל לאכלם קודם בנפרד ואח"כ כורך,
הבאנו גם אנו כך לזמן בית המקדש. ויש לשאול חכם.

לז. הרה"ק הדברי חיים מצאנו זיע"א, בעת שהיה חולה, אסרו עליו הרופאים לאכול
מצה ומרור. בליל הסדר כאשר הגיעו ל'מוציא מצה' אכל הרה"ק את כזיתי המצה,
ואמר: אני עושה את זה, בשביל שידעו שצריך למסור נפש על מצוה דאורייתא. ואח"כ
אכל כזית מרור, ואמר: אני עושה את זה, בשביל שידעו שצריך למסור נפש על מצוה
דרבנן. ואח"כ אכל את כזיתי הכורך, ואמר: אני עושה את זה, בשביל שידעו שצריך
למסור נפש על מנהג. ע"כ דבריו הקדושים.

כל אחד מהמסובים לוקח כזית מן המצה השלישית עם כזית מרור וכזית מקרבן פסח וכורכין יחד, ואוכלים בהסבה בלי ברכה^{לח}:

שֶׁלַחַן עוֹרֵךְ

לְשֵׁם יְהוָה קוֹדֵשׁ אֵלֹהֵינוּ הוּא וְשִׁבְעֵינְתֵיהָ בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמוֹ וְרַחֲמוֹ וְדַחֲלוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּר"ה (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּר"ק) בְּיַחְוָדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כּל יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוֹמֵן לְאֹכֹל סְעוּדָת (בשבת: שְׁבֹת ו) יוֹם טוֹב, וְשִׁוְהֵיהָ הָאֲפִיקוֹמֵן נֹאכֵל עַל הַשׁוֹבֵעַ, לַעֲשׂוֹת בְּזָה נַחַת רֹחַ גְּדוֹל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְבַּרְךָ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיַחֲוֵי נַעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

אוכלים ושותים כברכת ה' ^{לח}. וישמחו שמחה גדולה^מ.

אוכלים מבשר קרבן הגיגה, כדי שיהא הפסח נאכל על השובע.

לח. כן נראה פשוט, וכן משמע ברמב"ם.

לפ. כתב הבן איש חי זיע"א בספרו 'לשון חכמים' (חלק א' סימן נד) וז"ל: בתוך הסעודה יזמר וישורר בקול נעים. דברים אלו לקוחים ומלוקטים מספר הזוהר הקדוש, דברים כהויתן ממש, והם דברים אשר לצד עילאה ימללו:

שְׁלֵמָא עֲלֵךְ יוֹמָא טַבָּא קַדִּישָׁא. שְׁלֵמָא עֲלֵךְ אַשְׁפִּיזָא קַדִּישָׁא. אַנְתָּהּ הוּא מְקַרָּא קַדִּישׁ, וְזִמִּין אַנְתָּה לְהֵהוּא אַתְר דְּאַקְרִי קַדִּישׁ, לְאַתְעֵפְרָא בֵּה וּלְאַשְׁתַּאֲבָה בֵּה, וְתַתְקַדִּישׁ וְיִשְׁתַּכַּח בְּךָ חֲדוּתָא. הָא אַנְתָּה שְׂאִיב מֵהֵהוּא עֲמִיקָא דְעֲמִיקְתָּא, דְנַחֲלִין וּמְבוּעִין נְפִיקִין מִנְּהָ, הָא יִשְׂרָאֵל דְאַתְקֵרוּן קַדִּישׁ מִקְבְּלִין לֵךְ בְּאַנְפִּין נְהִירִין, בְּחֲדוּתָא וּבְתוֹשְׁבַתָּא. מְזִמְנִין לֵךְ מְתַקְנִין לֵךְ סְעוּדָתָא יְתִירָא, מְסַדְרִין פְּתוּרִי, מְתַקְנִי נְרַמְזִהוּ בְּמַאֲנֵי יְקָר. חֲדָאן וּמְשַׁבְּחִין שְׁבַחָא לְקַדְשָׁא בְּרִיד הוּא.

הֵנָּה דְפַסְחָא דְרוּעָא יְמִינָא, כְּמַה חֲבִיב אַנְתָּה וְיְקָר. בְּךָ נְפִיקוּ יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּתָא אַחְרָא וְעָאלוּ בְּרְשׁוּתָא קַדִּישָׁא. בְּךָ כְּתִיב: שִׁבְעַת יָמִים שָׂאוֹר לֹא יִמְצָא בְּבֵיתְכֶם, הָאֵי לְחֵמָא אַקְרִי מְצָה בְּגִין דְקָא מְשַׁדְּדַת וּמְכַרְחַת לְכָל סַטְרִין לְשַׁדְרִין וּמְזִיקִין וְעֵבִיד בְּהוּ קְטָטָא, כְּגוּנָא דְשַׁדִּי דְמוּזָה דְמְכַרְחַת לְשַׁדְרִין וּמְזִיקִין דְתַרְעָא, אוּף חֲכִי אִיהִי מְכַרְחַת לְכָל סַטְרִין בִּישִׁין וְעֵבִיד קְטָטָה בְּהוּ. כְּמַה חֲבִיבִין יוֹמִין דִּילְךָ דְאַיְנוּן יוֹמֵי חֲדוּתָא אִינּוּן יוֹמִין דְסַלְקִין לִיקְרָא עֲלָתָה. בְּךָ חֲדָאן יִשְׂרָאֵל בְּחֲדוּתָא דְפּוֹרְקָנָא דְמֵאַרְיָהוּן. בְּךָ מְשַׁבְּחִין יִשְׂרָאֵל נְבוֹרְתָהּ דְקַדְשָׁא בְּרִיד הוּא וּבְדָא יְהִי חִילָא לְעֲלָא. בְּךָ חֲדֵי קַדְשָׁא בְּרִיד הוּא בְּסַפּוּרָא דְשְׁבַחָא דְלָהוּן. בְּךָ אַכְלִין יִשְׂרָאֵל מִיכְלָא דְאַסּוּתָא. בְּךָ אַכְלִין מְצָה דְאַיְהִי אַסּוּתָא לְמִיעַל וּלְמַנְדַּע בְּרִזָּא דְמֵהִימְנוּתָא. דָּא אִיהוּ נְהֵמָא דְאַחֲכִימוּ בֵּה יִשְׂרָאֵל חֲכַמְתָּא עֲלָתָה דְאוּרִיתָא וְעָאלוּ בְּאַרְחָתָא. בְּךָ יִשְׂרָאֵל כְּלָהוּ צְרִיכִין לְמַהוּי שְׁמוּרִים וּנְטוּרִים מִחֲמִין וּשְׂאוֹר בְּכָל שְׁהוּא, וְכָל מְאַכְלִין וּמְשַׁקִּין כְּלָהוּ נְטוּרִין. עֲלֵךְ כְּתִיב: אַתְּ חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר. תִּשְׁמֹר, סַטְרָא דְקַדְשָׁה דְכַעֲי בַר נֶשׁ לְנַטְרָא לָהּ.

אַתְּ חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר, הָאֵי אִיהוּ אַתְר דְאַקְרִי שְׁמוּר. בְּךָ כְּתִיב: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת, הָא מְצָה דְלָגוּ שְׁמוּרָה. וְאַיְנוּן שִׁבְעַת הַנְּעוּרוֹת הַרְּאוּיוֹת לְתַת לָהּ מִבֵּית הַמִּלֵּךְ, אַתְמַר עֲלֵיהוּ: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת. מְצָה אִיהִי שְׁמוּרָה וּבְעֵלָה דְאַיְהוּ וְאַיִּו וּבִיָּה אַתְעֵבִיד מְצָה. בְּךָ שׁוֹתִין יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע כְּסִי דְחַמְרָא בְּרִזָּא דְחֲרוּתָא, דְכָל חַד וְחַד מְנַיְהוּ אִיהוּ מְצָה בְּאַפִּי נְפִשָׁה. בְּךָ גּוֹמְרִין תְּהַלֵּל בְּלִילְיָא, מַה דְלֹא אַשְׁתַּכַּח חֲכִי בְשָׂאָר זְמַנֵּי וְחַגֵּי. בְּךָ אַשְׁתַּכַּח רַבּוּ וְתִיר דְכְּדִתִּיב: וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַכְבֵּי בְעַדֵי עַדִּים. בְּךָ אַשְׁתַּכַּח זְוּנָא דְסַטְרָא בְּנֵהִירוּ דְשִׁמְשָׁא בְּשְׁלִימוּ. בְּךָ אַתְעָרוּ קַדוּשֵׁי מְלַכָּא בְּךָ כְּתִיב.

לִיל שְׁמוּרִים הוּא לָהּ זְוּנָא קַדִּישָׁא וְהוּא שְׁמוּרִים בְּכָלָא. בְּךָ זְוּנָא מְסַטְרָא דְלְעֲלָא אַתְעָר וְאַשְׁתַּכַּח. בְּךָ קְטִיל קַדְשָׁא בְּרִיד הוּא כָּל אִינּוּן בּוֹכְרִין דְסַטְרָא אַחְרָא. בְּךָ נְטִיר קַדְשָׁא בְּרִיד הוּא כָּל אִינּוּן בּוֹכְרִין דְסַטְרָא אַחְרָא. בְּךָ נְטִיר קַדְשָׁא בְּרִיד הוּא לְיִשְׂרָאֵל כְּאַבָּא עַל בְּנִין. בְּךָ הוּא בְּטוּלָא דְעֵבֻדָּה זְרָה וְאַסְתַּלַּק קַדְשָׁא בְּרִיד הוּא בִּיקְרָה. בְּךָ אַתְכַּפִּין כָּל חִילִין דְסַטְרָא אַחְרָא. בְּךָ אַחֲזִי קַדְשָׁא בְּרִיד הוּא חִילָא, בְּךָ אַתְקִימוּ כָּל זְמַנֵּין וְחַגֵּין וּשְׁבַתִּין, וּבְגִין דָּא כְּלָהוּ דּוֹכְרָנָא לְהָאֵי נְסָא דְעֵבֵד בְּךָ קַדְשָׁא בְּרִיד הוּא. בְּךָ הוּהוּ נְהִיר לִילְיָא בְּיוֹמָא דְתַקּוּפָא דְתַמּוּז, וְחֵמָא כָּל עֲמָא עוֹבְדוּי דְקַדְשָׁא בְּרִיד הוּא הָדָא הוּא דְכְּתִיב: וְלִילָהּ כְּיוֹם יָאִיר כְּחֻשְׁכָּה בְּאוּרָה. בְּךָ פְּרָסוּמֵי נְסָא דְלָא הוּהוּ כְּהָאֵי מִיוֹמָא

דאתברי עלמא. בך אתרעי קדשא בריך הוא בישראל לאתדבקא אינון בה, ולמהוי אינון חולקה, בדכתיב: כי חלק ה' עמו. בך עאלו ישראל בקיומא דאות קדישא. בך הוה רשים על פתחא דישראל רשימא דמהימנותא, בך יהב קדשא בריך הוא לישראל קשורא באתר עלאה ברשותא דמהימנותא. בך אפיק קדשא בריך הוא לישראל מארעא דמצרים, ואסי לון מתבירו דגרמיהון ומתבירו דרוחיהון בדכתיב: וה' חולף לפניהם יומם לנחותם הדרך, וכל ארצין הון סלקין ריחין דאסותא ועאלין לגופיהו ואתסין. והוה שמעין קל תשבחו ושירין דאובלוסין ורתיבין קדישין דארימו קמי קדשא בריך הוא, והוה תראן וניחין ברוחיהון.

הנא דפסקא כמה חביב אנת ונקיר. הא אנת קאים בירחא דניסן דבה אתעבידו נסין רברבין לישראל. והא איהו זמין למעבד בה נסין רברבין לישראל כפורקנא בתראה. כמה זכאה האי ירחא דבה הוה בטולא דעבודה זרה, בה שליטו ישראל על דחלא דמצראי ואלהא דלהון דאקרי תועבת מצרים, בגין דמצראי הון פלחין למול טלה ובגין דא פלחין לאמרא. ובגין דא מני קדשא בריך הוא לישראל: ויקחו להם איש ששה לבית אבות ששה לבית, ואשליט לון עלה ותפשי לה תפיש בתפישה דלהון. ואמר קדשא בריך הוא מבעשור להדש סיבו דחלא דמצראי ותפשו לה, ויהא אסיר ותפיש בתפישה דלכון יומא חד ותרין ותלת, וביומא רביעאה אפיקו לה לדינא ואתכנשו עלה. ובשעתא דמצראי הון שמעין קל דחלא דלהון דתפיש בתפישה דישראל ולא יכלין לשזבא לה הון בכאן, והוה קשיא עליהו כאלו גרמיהו אתעבידו לקטלא. ואמר קדשא בריך הוא לישראל, יהא דא תפיש ברשותיכו יומא בתר יומא ארבעה יומין, בגין דיחמון יתה מצראי תפיש, וביומא רביעאה אפיקו לה לקטלא, ויחמון לה מצראי היך אתון עבדין בה דינא. ודא קשיא להו מן כל מכתשין דעבד לון קדשא בריך הוא, כד יחזון אינון דינין דעבדין ישראל בדחליהון דמצראי. לבתר דקטלין לה דינין לה בנורא, דכתיב: פסילי אלהיהם תשרפון באש. ואמר קדשא בריך הוא: אל תאכלו ממנו נא, דלא ימרון ברעותא ובתיעובתא דדחלנא אכלין לה הכי. אלא אתקינו לה עלי ולא מבשל, דאלו מבשל יהא טמיר ולא יחמון לה, אלא תקונא דילה, דיחמון לה הכי. מהוקדא בנורא בגין דריחה נודף, ותו רישה עלה כפוף על קרסלי, דלא ימרון דתיה או מלה אחרא הוא, אלא דישתמודעון לה דאיהו דחלא דלהון. ותו דלא יכלון לה בתיאובתא, אלא על שבועא ארח קלנא ובזיון. ותו ועצם לא תשברו בו, אלא דיחמון גרמיו רמאן בשוקא ולא יכלין לשזבא לה, ועל דא כתיב: ובאלהיהם עשה ה' שפטים, דינין סגיאין. ותו ומקלקם בידיכם, ולא חרבא ורמחא ושאר מאני קרבא.

הנא דפסקא דרועא ימינא, בך אתאחדו ואתקשרו ישראל בקשורא דשמא קדישא ונפקו מרשותא אחרא דהא בארבע עשר לירחא מתקני גרמיהו ומבערי חמין מביניהו, ועילו ברשותא קדישא. בך מתעטרי חתן וכלה בעטרוי דאמא עלאה, דבגין דא בעי בר

צפון

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה ברו"ה
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ברו"ק) פיהודא שלים בשם כל ישראל. תריני מוכן ומזומן לקיים
 מצות אכילת אפיקומן לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותפרד שמו ויתעלה. ויהי
 נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

אחר גמר הסעודה אוכל כל אחד מהמסובים שני כזיתים מהמצה
 השמורה שטמנה לאפיקומן:

אסור לאכול שום דבר אחרי זה, כדי שישאר טעם האפיקומן בפיו:

אחר גמר הסעודה אוכל כל אחד כזית מבשר הפסח:

אסור לשבור עצם מהפסח, ושלא ישאר נותר מבשר הפסח לאחר זמן אכילתו:

אסור לאכול שום דבר אחרי זה, כדי שישאר טעם בשר הפסח בפיו:

נש לאתחואה גרמה דאיהו בר חורין. כך זונא קדישא בליקיא קמאח אשתכח בכל
 סטרין. וזונא הוא בארבע קשרין, דאינון ארבע דרגין ולא מתפרשי דא מן דא. ועל דא
 אגן בחדותא דלהון אתערנא למשתי ארבע כסי דחמרא, דבעינן למעבד שלמא בכלא,
 ולמחדי ליליא בגין דחדותא הוא לעלא ותמא. ועוד דבעינן למשתי ארבע כסי לקבל
 ארבע גאלות. וכאה האי חנא דבה אשתלים סהרא בכלא, וירתא שבעינ ותריין שמתן
 קדישין בתלת סטרין, ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

מ. סידור רבי יעקב קאפיל זיע"א.

בִּרְךָ

מוזגים כוס שלישי ומברכים ברכת המזון:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב יְהוָה אֶת שְׂיִבַת צִיּוֹן חֲיִינוּ
 בְּחֻלְמִים: אִזּוּ יִמְלֵא שְׂחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ
 רִנָּה אִזּוּ יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם
 אֱלֹהֵי: הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ חֲיִינוּ שְׂמֵחִים:
 שׁוֹבָה יְהוָה אֶת שְׂבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקוֹם בַּנְּגֹב:
 הַזְרְעִים בְּדַמְעָה, בְּרִנָּה יִקְצְרוּ: הַלֹּחֶף יִלֶּךְ וּבִכָּה
 נִשְׂא מִשָּׁךְ הַזְרַע בֹּא יבֹא בְרִנָּה נִשְׂא אֶלְמֵתֵינוּ:

לשם יחוד קודש שא ברך הוא ושכינתיה ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו ליחד שם י"ה ב"ה
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב"ק) ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנני מוכן ומזומן לקיים
 מצוות עשה של ברכת המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ
 הטובה אשר נתן לך. לעשות בזה נחת רוח גדול ליוצרי ובוראי ותברך שמו ויתעלה. ויהי
 נעם ארצי אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

המברך אומר: רבותי מיר וועלן בענטשן:

המסובים עונים: יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

המברך חוזר: יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

המברך: בְּרִשׁוֹת מִרְנָן וְרַבּוֹתֵי נְבֻרָה (בעשרה: אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ:

המסובים: בְּרוּךְ (בעשרה: אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוֹבוּ חֲיִינוּ:

המברך חוזר: בְּרוּךְ (בעשרה: אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוֹבוּ חֲיִינוּ:

ביחיד אינו אומר: בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׂמוֹ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם הַזֶּה אֵת
 הָעוֹלָם כֵּלּוּ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים
 הוּא נוֹתֵן לָחֵם לְכָל בֶּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ
 וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תִּמְיֹד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחֲסֹר לָנוּ
 מִזֶּזֶן לְעוֹלָם וָעֶד בְּעֵבֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא אֵל
 זָן וּמַפְרִינָם לְכָל וּמַטִּיב לְכָל וּמַכִּיךְ מִזֶּזֶן לְכָל
 בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא פְּאֻמוֹר פּוֹתַח אֵת יָדְךָ
 וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַזֶּה הַזֶּה אֵת
 הַכֹּל:

נוֹדָה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ
 אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית
 עֲבָדִים וְעַל בְּרִיתְךָ שְׁחַתְמָתָהּ בְּבִשְׂרָנוּ וְעַל
 תּוֹרָתְךָ שְׁלַמְדָתָנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל
 חַיִּים חֵן וְחֶסֶד שֶׁחֹנְנָתָנוּ וְעַל אֲכִילַת מִזֶּזֶן
 שֶׁאַתָּה זָן וּמַפְרִינָם אוֹתָנוּ תִּמְיֹד בְּכָל יוֹם וּבְכָל
 עֵת וּבְכָל שָׁעָה:

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ

וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד. כַּפְתּוּב וְאֶכְלֶת וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכָתְךָ אֶת
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטְּבִיחָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.
 בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוּזִים:

רַחֵם^{מא} נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל
 יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכֵּן כְּבוֹדְךָ
 וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל חֲבִית הַגְּדוּל
 וְהַקְדוּשָׁה שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו. אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רַעֲנוּ
 זִמְנֵנוּ פָּרְנָםֵנוּ וּכְלָפְלָנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוּחָ לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ וְנָא אֵל
 תַּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא לַיְדֵי מַתְנֵת בְּשֵׁר
 וָדָם וְלֹא לַיְדֵי הַלְוָאתָם כִּי אִם לַיְדֵי הַמְּלָאָה
 הַפְּתוּחָה הַקְדוּשָׁה וְהַרְחֲבָה שְׂלֵא נִבּוֹשׁ וְלֹא
 נִכְלָם לְעוֹלָם וָעֶד:

מא. בפשטות כשבית המקדש על מכוננו, יש שינויים בנוסח ברכה זו, וכן בהמשך. ויש לשאול חכם.

בשבת מוסיפים:

רָצָה וְהִחְלִיטֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשְּׁפֹת
הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשֹׁפֵת בּוֹ
וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה בְּמִצְוֹת רְצוֹנָךָ וּבְרִצּוֹנָךָ הַנִּיחַ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שְׁלֹא
תִּהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן וְאִנְחָה בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ וְהִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן
עִירָךָ וּבְבִנְיֵן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָׁךָ כִּי אַתָּה הוּא פֹעֵל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל
הַנִּחְמוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיִבֵּא וְיִגִּיעַ וְיִרְאֶה
וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר זְכוֹרֵינוּ
וּפְקֻדוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד
עַבְדְּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָׁךָ וְזִכְרוֹן כָּל
עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפִלִיטָה לְטוֹבָה לְחַן
וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם חַג
הַמִּצּוֹת הַזֶּה. זְכָרְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה
וּפְקֻדָנוּ בּוֹ לְבִרְכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים.
וּבְדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חַיִּים וְחַיְנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ
וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֱלֹהֵי עֵינֵינוּ כִּי אֵל מִלֶּךְ חַנּוּן
וְרַחוּם אַתָּה:

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדוֹשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
כָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם: אָמֵן:

(אם שכח יעלה ויבוא ויזכר לפני שיתחיל את ברכת הטוב והמטיב מברך:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את
יום חג המצות הזה. ברוך אתה יהוה מקדש ישראל והזמנים:

ואם הל בשבת מברך:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות
ולברית ימים טובים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה. ברוך אתה יהוה מקדש השבת
וישראל והזמנים:)

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם האל
אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו
יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל
המלך הטוב והמטיב לכל שבכל יום ויום הוא
יטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו הוא גמלנו
הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד לחן ולחסד
ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה ברכה וישועה
נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחסים ושלוה
וכל טוב ומפל טוב לעולם אל יחסרנו:

הרחמן הוא ימלך עלינו לעולם ועד: הרחמן
הוא יתברך בשמים ובארץ: הרחמן
הוא ישתבח לדור דורים ויתפאר בנו לעד
ולנצח נצחים ויתהדר בנו לעד ולעולמי
עולמים: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד: הרחמן

הוא ישבר עלנו מעל צוארנו והוא יוליכנו
 קוממיות לארצנו: הרחמן הוא ישלח לנו ברכה
 מרבה בבית הזה ועל שלחן זה שאכלנו עליו:
 הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור
 לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות
 ונחמות:

הרחמן הוא יברך את (אבי מורי) בעל הבית
 הזה ואת (אמי מורתי) בעלת הבית
 הזה. אותם ואת ביתם ואת זרעם ואת כל אשר
 להם. אותי ואת אשתי ואת זרעי ואת כל אשר
 לי. כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק
 ויעקב בכל מכל כל בן יברך אותנו פלנו יחד
 בברכה שלמה ונאמר אמון:

במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות שתהא
 למשמרת שלום. ונשא ברכה מאת
 יהוה וצדקה מאלהי ישענו ונמצא חן ושכל
 טוב בעיני אלהים ואדם:

האורחים מברכים למארח:

יְהִי רָצוֹן שְׁלֵא יִבּוֹשׁ בְּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִפְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא וְיִצְלַח
מְאֹד בְּכָל נְכֻסָיו וְיִהְיוּ נְכֻסָיו מוֹצְלֵי חַיִּים וְקָרָבִים לְעִיר וְאֵל
יִשְׁלַט שְׁטָן לֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וְאֵל יִדְבֶק לֹא לְפָנָיו וְלֹא
לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר הַרְהוּר חֲטָא וְעִבְרָה וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

בשבת אומרים:

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שְׁפִלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שְׁפִלוֹ טוֹב, לְיוֹם
שְׁפִלוֹ אַרְוָה, לְיוֹם שְׁצַדִּיקוֹם יוֹשְׁבֵים
וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשֵׁיהֶם וְנִהְנִים מִזִּיו הַשְּׂכִינָה
וְיִהִי חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם:

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לְיַמּוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם
הַבָּא: מְגִדוֹל יִשׁוּעוֹת מִלְכּוֹ וְעֲשֵׂה חֶסֶד
לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וְלִזְרָעוֹ עַד עוֹלָם: עֲשֵׂה שְׁלוֹם
בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל
יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אַמֵּן:

יִרְאוּ אֶת יְהוָה קְדוֹשֵׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לְיִרְאָיו:
כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא
יַחְסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם

חֲסֵדוֹ: פוֹתַח אֶת יַדּוֹ וּמִשְׁפִּיעַ לְכֹל חַי רִצּוֹן:
 בָּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה
 מִבְּטַחוֹ: נֶעַר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק
 נִעְזָב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לָחֵם: יְהוָה עִז לְעַמּוֹ יִתֵּן
 יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

לְשֵׁם יְהוָה קוֹדֵשׁא בָּרוּךְ הוּא וְשִׁכְנֵתִיה בְּדַחִילוֹ וְדַחִימוֹ וְדַחִימוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּרוּךְ
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְמַיִם
 מְצוֹת כּוֹס שְׁלִישֵׁי מְאָרְבַּע כּוֹסוֹת לְעֵשׂוֹת בְּזֶה נְחַת רוח גְּדוֹל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ
 וְיִתְעַלֶּה. וְיְהִי נֵעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם,
 בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

ושותים כוס שלישי בהסיבה לצד שמאל:

מוזגים כוס רביעי, וכוסו של אליהו הנביא^{מב}, ופותחים הדלת, ואומרים:

שְׁפוּךְ חֶמְתְּךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ
 וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בִּשְׁמֶךָ לֹא

מב. לא באנו בזה לקבוע מסמרות, ועל כל שינוי לזמן הגאולה יש לשאול חכם.

קָרְאוּ. כִּי אֶכֶל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹחַו
הַשָּׁמוּ. שֶׁפָּךְ עֲלֵיהֶם וְעַמְךָ וְחֶרֶץ אֶפְךָ
יִשְׁיִגְם. תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת
שְׁמֵי יְהוָה:

הלל

קוראים את ההלל:

לְשֵׁם יְחִיד קֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְעֵינְתֵיה בְּדִחִילוֹ וּרְחִימוֹ וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ לְיְחִיד שֵׁם י"ה בְּר"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק ב'ר"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כּל יִשְׂרָאֵל. הָרִינִי מִזְמֹן אֶת כִּי
לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל וּלְשַׁבַּח אֶת בּוֹרְאֵי בְּקִרְיַאת הַהֲלֵל לְעִשׂוֹת בְּזֶה נַחַת רוּחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי
וּתְבַרְךָ שָׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה. וְיְהִי נֶעֱם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
בּוֹנֵנָהוּ:

לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל
חֲסֶדְךָ עַל אֲמַתְךָ: לְמָה יֹאמְרוּ לְמָה יֹאמְרוּ
הַגּוֹיִם אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם: וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כּל
אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצִבְיָהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי
אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ:
אֲזֵנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְיָחוּ:
יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיָשׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא יִהְגּוּ:

בְּגֵרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יְהוּ עֹשִׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בָּטַח
 בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בָּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמִגָּנָם הוּא:
 בֵּית אֲחֵרֹן בָּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמִגָּנָם הוּא: יִרְאֵי
 יְהוָה בָּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמִגָּנָם הוּא:

יְהוָה זָכְרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ
 אֶת בֵּית אֲחֵרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטָנִים
 עִם הַגְּדֹלִים: יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל
 בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
 הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם: לֹא
 חִמְתִּים יִהְלְלוּ יְהוָה וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי הַיָּמָה: וְאַנְחָנוּ
 נְבָרֵךְ יְהוָה מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אֶהְבֶּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי: כִּי
 חָטָה אָזְנוּ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: אֶפְפוּנֵי
 חֲבִלֵי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצָּאוּנֵי צָרָה וַיִּגּוֹן
 אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְטָה
 נַפְשֵׁי: חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שִׁמְר
 פֶּתָאִים יְהוָה דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבֵי נַפְשֵׁי
 לְמִנּוּחֵיכִי כִּי יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשֵׁי

מִמָּוֶת אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי:
 אֶת־הַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי
 אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְּחַפְזִי כֹּל
 הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה אָשִׁיב לַיהוָה כֹּל תַּגְּמוּלוֹהִי עָלַי: כּוֹס
 יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשָּׁם יְהוָה אֶקְרָא: נְדָרֵי
 לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינַי
 יְהוָה הַמּוֹתֵה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְהוָה כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ
 אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי: לָךְ אֲזַבַּח
 זֶבַח תּוֹדָה וּבִשָּׁם יְהוָה אֶקְרָא: נְדָרֵי לַיהוָה
 אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בַּיִת יְהוָה
 בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַיִם הִלְלוּיָהּ:

הִלְלוּ אֶת יְהוָה כֹּל גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כֹּל הָאֲמִיּוֹם: כִּי
 גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וְאָמַת יְהוָה לְעוֹלָם הִלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
 יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
 יֹאמְרוּ נָא בַּיִת אֶתְרוֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה עָנְנִי בַמֶּרְחֹב יְהוָה יְהוָה לִי
 לֹא אִירָא מִה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְהוָה לִי בְּעוֹזוֹרֵי
 וַאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח
 בְּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּנְדִיבִים: כָּל
 גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: סִבְבוּנִי גַם
 סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: סִבְבוּנִי כְּדַבּוּרִים
 דַּעְכוּ פֹאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: דַּחַח
 דַּחִיתָנִי לְנֶפֶל וַיהוָה עֲזָרָנִי: עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי
 לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וַיִּשׁוּעָה בְּאַהֲלֵי צַדִּיקִים
 יִמִּין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל: יִמִּין יְהוָה רוֹמְמָה יִמִּין
 יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל: לֹא אֲמוֹת כִּי אֶחֱיָה וְאֶסְפֹּר
 מַעֲשֵׂי יְהוָה: יִסּוּר יִסְרָנִי יְהוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנָנִי:
 פִּתְחוּ לִי שַׁעְרֵי צְדָק אֲבֹא בָם אֲוֹדָה יְהוָה: זֶה
 הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יִבְאוּ בוֹ: אֲוֹדֶה כִּי עֲנִיתָנִי
 וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אֲוֹדֶה כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי
 לִישׁוּעָה: אָבֹן מֵאֲסוּ הַבּוֹנִים הִיִּתָּה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
 אָבֹן מֵאֲסוּ הַבּוֹנִים הִיִּתָּה לְרֹאשׁ פְּנֵה: מֵאֵת
 יְהוָה הִיִּתָּה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: מֵאֵת

יְהוָה הִיְתָה זֹאת הַיּוֹם נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: זֶה הַיּוֹם
 עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ: זֶה הַיּוֹם עָשָׂה
 יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ:

אֲנֵנוּ יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא:
 אֲנֵנוּ יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא:
 אֲנֵנוּ יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא:
 אֲנֵנוּ יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא:

בְּרוּךְ הַבּוֹא בְּשֵׁם יְהוָה בִּרְכָנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:
 בְּרוּךְ הַבּוֹא בְּשֵׁם יְהוָה בִּרְכָנוּכֶם מִבֵּית
 יְהוָה: אֵל יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ אִסְרוּ חַג בְּעֵבֹתַיִם עַד
 קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ: אֵל יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ אִסְרוּ חַג
 בְּעֵבֹתַיִם עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ: אֵלֵי אַתָּה וְאוֹדְךָ
 אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמוֹךָ: אֵלֵי אַתָּה וְאוֹדְךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמוֹךָ:
 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: הוֹדוּ
 לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב
 הוֹדוּ לַאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
 כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

נְחַלְהָ לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדָיו	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדָּיו:
שֶׁבִשְׁפָּלָנוּ זָכַר לָנוּ	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדָּיו:
וַיִּפְרֹקֵנוּ מִצָּרֵינוּ	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדָּיו:
נֹתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדָּיו:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם	כִּי לְעוֹלָם חֲסִדָּיו:

נִשְׁמַת כָּל חַי תִּבְרַךְ אֶת שְׁמִךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תִּפְאֵר וּתְרוֹמַם וּזְכָרְךָ
 מִלְּבָנוּ תִּתְמִיד מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֶתָּה אֵל.
 וּמִבְּלִעְדֶיךָ אֵין לָנוּ מִלְּךָ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֵה
 וּמִצִּיל וּמִפְרִיָם וְעוֹנֵה וּמְרַחֵם בְּכָל יְעַת צָרָה
 וְצוֹקֵה אֵין לָנוּ מִלְּךָ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֶלָּא אֶתָּה.
 אֱלֹהֵי הָרְאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרֹנִים. אֱלֹהֵי כָּל בְּרִיּוֹת
 אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת הַמְּהַלְלֵי בְּכָל (בְּרוּב)
 הַתְּשֻׁבָּחוֹת הַמְּנַהֲגֵי עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו
 בְּרַחֲמִים. וַיְהוֹה עַר הֵנָּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן
 הַמְּעוֹרֵר יְשָׁנִים וְהַמְּקִיץ נִרְדָּמִים. וְהַמְּשִׁיחַ
 אֱלָמִים וְהַמְּתִיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף
 כְּפוּפִים, וְהַמְּפַעֵנֵחַ נְעֻלָּמִים. וְלֵךְ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים. וְאֵלֹהֵינוּ מִלֵּא שִׁירָה פִּיָם וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה

כַּהֲמוֹן גָּלִיו וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שֹׁבַח כְּמִרְחֵבֵי רְקִיעַ
 וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִי־רַח וַיִּדְיֵנוּ פְרוֹשׁוֹת
 כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ קָלוֹת כְּאֵילֹת. אִין אֲנַחְנוּ
 מִסְּפִיקִים לְהוֹדוֹת לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֹהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרְךָ אֵת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ עַל אַחַת
 מֵאֵלֶּךָ אֵלֶּךָ אֵלֶּפֶי אֵלֶּפֶיִם וְרַבִּי רַבִּי רַבּוֹת פְּעֻמִּים
 הַטּוֹבוֹת נְפִים וְנִפְלְאוֹת שְׁעֵשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ
 וְעַמָּנוּ. מִלְּפָנִים מִמְּצָרִים גְּאֲלַתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ.
 וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעַב זִנְתָּנוּ. וּבְשֹׁבַע
 כִּלְכַּלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדְּבַר מְלֻטָתָנוּ.
 וּמִחֲלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים הִלִּיתָנוּ. עַד הִנֵּה
 עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֶסֶדֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ.
 וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְנִצָּחַ: עַל כֵּן אֲבָרִים
 שֶׁפִּלְגֶתָּ בָנוּ וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ בְּאַפֵּינוּ
 וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמַּתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ
 וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ וַיִּשְׁוֹרְרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ
 וַיִּקְדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֵת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ תָּמִיד. כִּי כָל
 פֶּה לָךְ יוֹדֶה. וְכָל לִשׁוֹן לָךְ תִּשְׁבַּע. וְכָל עֵינַי לָךְ
 תִּצְפֶּה. וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע. וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ
 תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קָרֵב

וּבְלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ. כִּדְבַר שְׂכֵתוֹב כָּל
 עֲצָמוֹתַי תִּתְאַמְרְנָה יְהוָה מִי כְמוֹךָ. מִצִּיל עֵינַי
 מִחֶזֶק מִמֶּנּוּ וְעֵינַי וְאֲבִיוֹן מִגּוֹזְלוֹ. שׁוּעַת עֲנִיִּים
 אַתָּה תִשְׁמָע. צַעֲקַת הַדָּל תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ: מִי
 יִדְמָה לָּךְ וּמִי יִשׁוּה לָּךְ וּמִי יַעֲרֶךְ לָּךְ. הֵאֵל
 הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם
 וְאָרֶץ. נְהַלְלֶךָ וְנִשְׁבַּחֶךָ וְנִכְאֲרֶךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם
 קְדוֹשְׁךָ כְּאִמּוֹר לְדוֹד בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה וְכֹל
 קְרָבֵי אֶת שֵׁם קְדוֹשׁ:

הֵאֵל בְּתַעֲצָמוֹת עֵזֶךָ. הַגָּדוֹל בְּכִבוֹד שִׁמְךָ.
 הַגִּבּוֹר לְנֹצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרָאוֹתֶיךָ:

הַמְּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא:

שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקְדוֹשׁ שִׁמּוֹ. וְכֹתוֹב רִנָּנוּ
 צְדִיקִים בִּיהוָה לְיִשְׂרָאֵל נְאוּה תְהִלָּה. בְּפִי
 יִשְׂרָאֵל תִּתְרוֹמֵם. וּבְשִׁפְתַי צְדִיקִים תִּתְבָּרֵךְ.
 וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדֵּשׁ. וּבְקִרְבַּי קְדוֹשִׁים
 תִּתְהַלֵּל:

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה
 יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ מִלְּפָנָיו בְּכֹל יוֹר וָדוֹר.

שָׁפֹן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר
 לְרוֹמַם לְהַדִּיר וּלְנַצַּח לְבָרֵךְ לְעֵלָה וּלְקַלֵּם עַל כָּל
 דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עַבְדְּךָ
 מְשִׁיחֶךָ:

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מִלְּפָנָיו הָאֵל הַמְּלֹךְ
 הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ
 נָאָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וְשַׁבְּחָה
 הֵלֵל וְזִמְרָה עוֹז וּמְמִשְׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה
 תְּהִלָּה וְתַפְאֶרֶת קְדוּשָׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת
 וְהוֹדָאוֹת לְשְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ. וַיַּעֲזוּלָם וְעַד
 עוֹלָם אֲתָה אֵל:

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ וְחֲסִידֶיךָ
 צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ וְכָל עַמָּךְ בֵּית
 יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם בְּרָנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ
 וַיִּשְׁוֹרְרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדְּשׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת

שִׁמְךָ מִלְכֵנוּ תִמְיֵד. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמְךָ
נָאֵה לְזִמְר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ מְחַלֵּל בְּתִשְׁבָּחוֹת:

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיָתִיה בְּדַחִילֵנוּ וְדַחִימוֹ וְדַחִימוֹ וְדַחִילֵנוּ לְיְחִיד שֵׁם י"ה בְּר"ה
(אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּר"ק) בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינֵי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקוּיִם
מִצְוֹת כּוּס רְבִיעֵי מְאֻרְבַּע כּוּסוֹת לְעִשׂוֹת כּוּזָה נְחֹת רֹחַ גְּדוּל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי וְתִבְרָךְ שְׁמוֹ
וְיִתְעַלָּה. וְיְהִי נֵעַם אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוּנְנָה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
בוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

ושותים כוס רביעי בהסיבה לצד שמאל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן
וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן וְעַל תְּנוּבַת הַשְּׂדֵה וְעַל
אֲרֵץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהִנְחֵלָתָהּ
לְאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכֹל מִפְּרִיָהּ וּלְשַׂבּוֹעַ מִטוֹבָהּ, רַחֵם
נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם
עִירָךְ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל
הַיְכָלְךָ, וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל
מִפְּרִיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטוֹבָהּ וְנִבְרַכְךָ עָלֶיָהּ בְּקוֹדֶשׁא

וּבַטְהַרְתָּהּ: (בשבת: וְרָצָה וְתַחֲלִיץֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה). וְשִׂמְחֵנוּ
 בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. כִּי אַתָּה יְהוָה טוֹב
 וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדָה לָךְ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי גִבְעוֹתָ:

נְרָצָה

כאשר עשה כסדר הזה מרוצה הוא לפני ה':

ויתפלל לפני השי"ת²²:

וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כַּמִּצְוָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כַּמִּצְוָה:

מג. כן איתא בסידור האריז"ל מרבי שבתי מראשקוב זיע"א.

אמר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א, דהנה בסידור האריז"ל כתב שיאמר כאן ויהי נועם'. וקשה הלא עכשיו הוא סוף הסדר, ומדוע אומרים כאן ויהי נועם' השייך ללפני המצוה. וענה, דבלילה זה אנו עושים כמה מצוות דאורייתא ודרבנן, ואחר העשיה כשיחשוב האדם איך עשה את המצוות, ואיך היה יכול לעשותם ביתר קדושה וטהרה, מתמרמר בליבו למה לא עשה אותם ביתר קדושה וטהרה. וכשאדם נותן זאת אל ליבו, נחשב לו כאילו עשאם ביתר קדושה וטהרה, כאשר עם לבבו כעת. על כן בסוף הסדר כתב בסידור האריז"ל לומר ויהי נועם'. כי עתה נחשב לו שעשה את כל מצוות ליל הסדר ביתר קדושה וטהרה.

חַסֵּל סְדוּר פֶּסַח פְּהִלְכָתוֹ, כָּכֵל מְשַׁפֵּטוֹ
 וְחִקְתּוֹ, כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, כִּן
 נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ: זָךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה קוֹמֵם
 קַחֵל עֵדֶת מִי מְנָה, בְּקָרוֹב נִחַל נְטֵיעֵי כִנָּה,
 פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם: ^{מד}

וּבִכֵּן וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
 אִז רֹב נְסִיִּם הִפְלִאתָ בַּלַּיְלָה. בְּרֵאשׁ אֲשַׁמּוֹרֶת
 זֶה הַלַּיְלָה. גַּר צָדֵק נִצְחָתוֹ כְּנִחַלֵּק לוֹ לַיְלָה.
 וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

דְּנָתָ מְלֻךְ גָּרַר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה. הַפְּחִדָתָ אֲרָמִי

מד. בפשטות בזמן שבית המקדש על מכוננו בנוי ומשוכלל, אומרים כאן שיר ושבח על הגאולה השלימה ובנין בית המקדש.

בְּאֶמְשׁ לַיְלָה. וַיֵּשֶׁר יִשְׂרָאֵל לְמִלְאָךְ וַיּוּכַל לוֹ
לַיְלָה. וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה:

זָרַע בְּכוֹרֵי פֶתְרוֹם מִחֲצֵת בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה. חֵילָם
לֹא מִצְאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה. טִיסַת נָגִיד חֲרָשֶׁת
סְלִית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה. וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה:

יַעֲזֵן מִחֲרָף לְנוֹפֵף אֹוִי. הוֹבֵשֶׁת פְּגָרִיו בַּלַּיְלָה.
פָּרַע בַּל וּמִצְבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה. לְאִישׁ חַמּוּדוֹת
נִגְלָה רִז חֲזוֹת לַיְלָה. וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה:

מִשְׁתַּכֵּר בְּכֵלֵי קֶדֶשׁ נִחְרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה. נוֹשֵׁעַ
מִבּוֹר אֲרִיּוֹת פּוֹתֵר בְּעֵתוֹתַי לַיְלָה. שְׁנֵאָה נָטַר
אַגְגִי וְכַתֵּב סְפָרִים בַּלַּיְלָה. וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה:

עוֹרֶרֶת נִצְחָךְ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת לַיְלָה. פּוֹרָה
תְּדַרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מַה מְלִילָה. צָרַח פֶּשׁוֹמֵר וְשָׁח
אַתָּא בְּקָר וְגַם לַיְלָה. וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה:

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה. רָם הוֹדַע

כִּי לָךְ הַיּוֹם אֵת לָךְ הַלַּיְלָה. שׁוֹמְרִים הַפֶּקֶד לְעִירָךְ
 כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה. תֵּאָיֵר פֶּאֹזֵר יוֹם חֲשֹׁפֵת
 לַיְלָה. וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

וּבִכֵּן וַאֲמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:

אֲמִין גְּבוּרֹתֶיךָ הַפְּלִאת בַּפֶּסַח. בְּרֹאשׁ כָּל
 מוֹעֲדוֹת נִשְׂאתָ פֶסַח. גְּלִיתָ לְאַזְרְחֵי חֲצוֹת לַיִל
 פֶּסַח. וַאֲמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:

דִּלְתִּיו דְּפַקְתָּ כָּחֵם הַיּוֹם בַּפֶּסַח. הִסְעִיר נּוֹצְצִים
 עֲגוֹת מִצּוֹת בַּפֶּסַח. וְאֵל הַבֶּקֶר רִין זִכָּר לְשׁוֹר
 עֶרְךָ פֶּסַח. וַאֲמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:

זוֹעֲמוֹ סְדוּמִים וְלוֹהֵטוֹ בְּאֵשׁ בַּפֶּסַח. חֲלִין לוֹט
 מִהֵם וּמִצּוֹת אָפָה בְּקִין פֶּסַח. טֵאֵטֵאתָ אֲדָמַת
 מִן וְנָף בְּעֶבְרָךְ בַּפֶּסַח. וַאֲמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:

יְהִי רֹאשׁ כָּל אֹזֶן מְחַצֶּת בְּלֵיל שְׁמוֹר פֶּסַח.

כְּבִיר, עַל בֶּן בְּכוֹר פָּסַחְתָּ בְּדָם פָּסַח. לְבִלְתִּי
 יֵת מִשְׁחִית לָבֹא בְּפֶתַחַי בַּפָּסַח.
 וְאָמַרְתֶּם זָבַח פָּסַח:

מִסְגֵּרַת סִגְרָה בְּעֵתוֹתַי פָּסַח. נִשְׁמְדָה מִדִּין
 בְּצִלְיֵל שְׁעוֹרַי עָמַר פָּסַח. שׁוֹרְפוֹ מִשְׁמַנִּי פֹּל
 וְלוֹד בִּיקוֹד יְקוֹד פָּסַח. וְאָמַרְתֶּם זָבַח פָּסַח:

עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעַמּוֹד עַד גָּעָה עוֹנַת פָּסַח. פֶּסֶם
 יַד פְּתָבָה לְקַעֲקַע צוּל בַּפָּסַח. צָפָה הַצָּפוֹת עָרוֹךְ
 הַשְּׁלַחַן בַּפָּסַח. וְאָמַרְתֶּם זָבַח פָּסַח:

קָהַל בְּנֵסֶה הַדָּסָה לְשִׁלֵּשׁ צוּם בַּפָּסַח. רֹאשׁ
 מִבֵּית רָשָׁע מִחֲצֵתָ בְּעֵין חַמְשִׁים בַּפָּסַח. שְׁתֵּי
 אֵלֶּה רָגַע תָּבִיא לְעוֹצִית בַּפָּסַח. תָּעוּ יָדָךְ וְתָרוּם
 יְמִינְךָ כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג פָּסַח.

וְאָמַרְתֶּם זָבַח פָּסַח:

כִּי לֹא נֶאֱתָהּ. כִּי לֹא יֵאָהֶּ:

אֲדִיר בְּמַלּוּכָהּ. בַּחֹר פֶּה־לְכָהּ. גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לֹא.
 לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 חֲמַמְלָכָהּ. כִּי לֹא נֶאֱתָהּ. כִּי לֹא יֵאָהֶּ:

הַגּוֹל בְּמַלּוּכָהּ. הַדּוֹר פֶּה־לְכָהּ. וְתִקְוֵי יֹאמְרוּ לֹא.
 לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 חֲמַמְלָכָהּ. כִּי לֹא נֶאֱתָהּ. כִּי לֹא יֵאָהֶּ:

זַבְּאֵי בְּמַלּוּכָהּ. חֶסֶן פֶּה־לְכָהּ. טַפְסָרָיו יֹאמְרוּ לֹא.
 לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 חֲמַמְלָכָהּ. כִּי לֹא נֶאֱתָהּ. כִּי לֹא יֵאָהֶּ:

יְחִיד בְּמַלּוּכָהּ. כַּבִּיר פֶּה־לְכָהּ. לְמוֹדָיו יֹאמְרוּ לֹא.
 לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 חֲמַמְלָכָהּ. כִּי לֹא נֶאֱתָהּ. כִּי לֹא יֵאָהֶּ:

מְלֶךְ בְּמַלּוּכָהּ. נוֹרָא פֶּה־לְכָהּ. סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לֹא.
 לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 חֲמַמְלָכָהּ. כִּי לֹא נֶאֱתָהּ. כִּי לֹא יֵאָהֶּ:

עָנִיו בְּמִלּוּכָה. פּוֹדָה כַּהֲלָכָה. צַדִּיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ.
 לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 הַמַּמְלָכָה. כִּי לוֹ נֶאֱתָה. כִּי לוֹ יֵאָהֶ:

קָדוֹשׁ בְּמִלּוּכָה. רַחוּם כַּהֲלָכָה. שְׂנֵאֲנִיו יֹאמְרוּ
 לוֹ. לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 הַמַּמְלָכָה. כִּי לוֹ נֶאֱתָה. כִּי לוֹ יֵאָהֶ:

תַּקִּיף בְּמִלּוּכָה. תּוֹמֵן כַּהֲלָכָה. תְּמִימָיו יֹאמְרוּ
 לוֹ. לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ אַף לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה
 הַמַּמְלָכָה. כִּי לוֹ נֶאֱתָה. כִּי לוֹ יֵאָהֶ:

אַהֲרִיר הוּא^מ

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ
 בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

מזה. בפשטות בזמן שבית המקדש על מכוננו בנוי ומשוכלל, אומרים כאן שיר ושבח על
 הגאולה השלימה ובנין בית המקדש.

בְּחֹרֵר הוּא, גְּדוֹל הוּא, דָּגוּל הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ
 בְּקָרוֹב. בְּמַחֲרָה, בְּמַחֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
 בָּנָה, אֵל בָּנָה, בָּנָה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

הַדּוֹר הוּא, וְתִיק הוּא, זִפְאֵי הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ
 בְּקָרוֹב. בְּמַחֲרָה, בְּמַחֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
 בָּנָה, אֵל בָּנָה, בָּנָה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

חֲסִיד הוּא, טָהוֹר הוּא, יְחִיד הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ
 בְּקָרוֹב. בְּמַחֲרָה, בְּמַחֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
 בָּנָה, אֵל בָּנָה, בָּנָה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

פְּבִיר הוּא, לְמוֹד הוּא, מְלֶךְ הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ
 בְּקָרוֹב. בְּמַחֲרָה, בְּמַחֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
 בָּנָה, אֵל בָּנָה, בָּנָה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

נֹרֵא הוּא, שְׂגִיב הוּא, עֲזוּז הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ
 בְּקָרוֹב. בְּמַחֲרָה, בְּמַחֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
 בָּנָה, אֵל בָּנָה, בָּנָה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

פֹּדֵה הוּא, צָדִיק הוּא, קָדוֹשׁ הוּא יְבִנֶה בֵּיתוֹ
 בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
 בָּנֵה, אֵל בָּנֵה, בָּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

רַחוּם הוּא, שְׂדֵי הוּא, תִּקְוָה הוּא יְבִנֶה בֵּיתוֹ
 בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
 בָּנֵה, אֵל בָּנֵה, בָּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

אָחַד מִי יוֹדֵעַ.

אָחַד אֲנִי יוֹדֵעַ. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ.

שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם לְחֹת הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ
 שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ.

שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנַיִם לְחֹת
 הַבְּרִית אָחַד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

אַרְבַּע מִי יוֹדַע.

אַרְבַּע אָנִי יוֹדַע. אַרְבַּע אֲמָחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת
שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
וּבְאָרֶץ:

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדַע.

חֲמִשָּׁה אָנִי יוֹדַע. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע
אֲמָחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שֵׁשָׁה מִי יוֹדַע.

שֵׁשָׁה אָנִי יוֹדַע. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה
חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי
לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שִׁבְעָה מִי יוֹדַע.

שִׁבְעָה אָנִי יוֹדַע. שִׁבְעָה יָמֵי שִׁבְתָּא שֵׁשָׁה סְדְרֵי
מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָחוֹת
שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ.

שְׁמוֹנָה אָנִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה שִׁבְעָה יָמֵי
 שִׁבְתָּא שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה
 אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית
 אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ:

תְּשַׁעָה מִי יוֹדֵעַ.

תְּשַׁעָה אָנִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעָה יְרַחֵי לָדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי
 מִילָה שִׁבְעָה יָמֵי שִׁבְתָּא שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה
 חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלֹשָׁה
 אָבוֹת שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
 וּבְאֶרֶץ:

עֶשְׂרָה מִי יוֹדֵעַ.

עֶשְׂרָה אָנִי יוֹדֵעַ. עֶשְׂרָה דְּבַרְיָא תְּשַׁעָה יְרַחֵי
 לָדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה שִׁבְעָה יָמֵי שִׁבְתָּא שְׁשָׁה
 סְדְרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת
 שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
 שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ:

אֶחָד עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ.

אֶחָד עֶשֶׂר אָנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵי־אֵשׁ עֶשְׂרֵה
 דְּבָרִיאַת שְׁעָה יִרְחִי לְדַה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִיֶּלֶה
 שִׁבְעָה יָמֵי שִׁבְתָּא שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה
 חוֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי
 לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְקִי:

שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ.

שְׁנַיִם עֶשֶׂר אָנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבַטֵי־אֵשׁ אֶחָד
 עֶשֶׂר כּוֹכְבֵי־אֵשׁ עֶשְׂרֵה דְבָרִיאַת שְׁעָה יִרְחִי לְדַה
 שְׁמוֹנָה יָמֵי מִיֶּלֶה שִׁבְעָה יָמֵי שִׁבְתָּא שְׁשָׁה
 סְדְרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָחוֹת
 שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
 שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְקִי:

שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ.

שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר אָנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מְדֵי־אֵשׁ שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר שְׁבַטֵי־אֵשׁ אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵי־אֵשׁ עֶשְׂרֵה דְבָרִיאַת
 שְׁעָה יִרְחִי לְדַה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִיֶּלֶה שִׁבְעָה יָמֵי
 שִׁבְתָּא שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה

אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לְחֹת הַפְּרִיִת
אֶחָד אֶלְהִינּוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא.

דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִיזִי. חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא שׁוֹנְרָא וְאַכְלָה לְגְדִיָּא. דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי
זִיזִי. חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא:

וְאַתָּא כַּלְבָּא וְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאַכְלָה לְגְדִיָּא.
דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִיזִי. חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא:

וְאַתָּא חוּטְרָא וְהִפָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא.
דְּאַכְלָה לְגְדִיָּא. דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִיזִי. חַד
גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא:

וְאַתָּא נוֹרָא וְשַׂרְף לְחוּטְרָא. דְּהִפָּה לְכַלְבָּא.
דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאַכְלָה לְגְדִיָּא. דְּזַבִּין אַבָּא
בְּתַרֵּי זִיזִי. חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא:

וְאַתָּא מִיָּא זְכָבָה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא. דְּהִפָּךְ
 לְכַלְפָּא. דְּנָשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאָכְלָה לְגַדְיָא. דְּזַבִּין
 אַפָּא בְּתַרֵּי זִוְי. חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא:

וְאַתָּא תּוֹרָא וְשָׂתָה לְמִיָּא. דְּכָבָה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף
 לְחוּטְרָא. דְּהִפָּךְ לְכַלְפָּא. דְּנָשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאָכְלָה
 לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַפָּא בְּתַרֵּי זִוְי. חַד גְּדִיָּא. חַד
 גְּדִיָּא:

וְאַתָּא הַשּׁוֹחֵט וְשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשָׂתָה לְמִיָּא.
 דְּכָבָה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא. דְּהִפָּךְ לְכַלְפָּא.
 דְּנָשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאָכְלָה לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַפָּא
 בְּתַרֵּי זִוְי. חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא:

וְאַתָּא מִלְּאָךְ הַמּוֹת וְשַׁחַט לְשׁוֹחֵט. דְּשַׁחַט
 לְתוֹרָא. דְּשָׂתָה לְמִיָּא. דְּכָבָה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף
 לְחוּטְרָא. דְּהִפָּךְ לְכַלְפָּא. דְּנָשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאָכְלָה
 לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַפָּא בְּתַרֵּי זִוְי. חַד גְּדִיָּא. חַד
 גְּדִיָּא:

וְאַתָּא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשָׁחַט לְמַלְאָךְ הַמְּוֹת.
 דְּשָׁחַט לְשׁוֹחֵט. דְּשָׁחַט לְתוֹרָא. דְּשָׁחַט לְמִיָּא.
 דְּכַבֵּה לְנוֹרָא. דְּשָׂרַף לְחוּטָרָא. דְּהִכָּה לְכִלְפָּא.
 דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאָכְלָה לְגִדְיָא. דְּזַבִּין אֲבָא
 בְּתֵרֵי זִיזֵי. חַד גְּדִיָּא. חַד גְּדִיָּא:

חייב אדם לעסוק ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו
 ביציאת מצרים עד שתחטפנו שינה.

לאחר הסדר יש אומרים שיר השירים

לשם יחוד קודשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַת־תֵּיה בְּדַחִילוֹ וְרַחֲמוֹ וְרַחֲמוֹ וְדַחִילוֹ לְיַחַד שֵׁם י"ה בְּר"ה
 (אסור לומר בפירוש, אלא יאמר: י"ק בְּר"ק) בְּיַחְוִדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. תְּרִינִי מוֹבָן וּמְזוּמָן לְשִׁיר
 בְּקוֹל נְעִים שִׁיר הַשִּׁירִים לְעִשׂוֹת בְּנָח נַחַת רִוַח גְּדוֹל לְיוֹצְרֵי וּבּוֹרְאֵי יַתְכַּרְךָ שְׁמוֹ וְיִתְעַלָּה. וַיְהִי
 נְעִם אֲדָרְכֵי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

שיר השירים

פרק א

א שִׁיר הַשִּׁירִים אֲנֹכִי לְשִׁלְמָה: ב יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ
 כִּי־טוֹבִים דְּדִיךְ מֵיַיִן: ג לְרִיחַ שְׁמֵנֶיךָ טוֹבִים שְׁמֵן תּוֹרֵךְ
 שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֶהְבֹּד: ד מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה
 הֵבִיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּךָ נִזְכֶּרָה דְּדִיךְ
 מֵיַיִן מִיִּשְׂרָאֵל אֶהְבֹּד: ה שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֹאזָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם
 כָּאֶהְלִי קָדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמָה: ו אֶל־תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי
 שְׁחַרְחֹרֶת שִׁשׁוֹפְתָנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּנִי אֲמִי נַחְרוּבֵי שְׁמֵנִי
 נִטְרָה אֶת־הַכְּרָמִים כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי: ז הַגִּידָה לִּי
 שְׂאֵהְבָה נִפְלְאֵי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהָרִים
 שְׁלֹמָה אֶהְיֶה כְּעֻטָּיהָ עַל עֲדָרֵי חֲבָרֶיךָ: ח אִם־לֹא תִדְעִי
 לָךְ הֵיכָה בְּנֹשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעַקְבֵי הַצֹּאן וְרַעֲלִי אֶת־גְּדִילְתֶיךָ
 עַל מִשְׁפְּנוֹת הָרְעִים: ט לְסִסְתִּי בְּרֻכְבֵּי פִרְעָה דְּמִיתֶיךָ

רְעִיתִי: י נָאוּ לְחַיֵּיךָ בַּתָּרִים צְוֹאֲרֶךְ בַּחֲרוּזִים: יא תּוֹרֵי
 זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נִקְדּוֹת הַכֶּסֶף: יב עַד־שֶׁהִמְלִיךְ בַּמִּסְבֹּ
 נִרְדֵי נִתַּן רִיחוֹ: יג צְרוֹר הַמָּר | דּוֹדִי לִי בֵּין שְׁדֵי יְלִין: יד
 אֲשַׁפֵּל הַכֶּפֶר | דּוֹדִי לִי בְכַרְמֵי עֵין גְּדִי: טו הַגָּף יָפָה
 רְעִיתִי הַגָּף יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים: טז הַגָּף יָפָה דּוֹדִי אָף נְעִים
 אָף־עֲרֻשָׁנו רַעֲנָנָה: יז קָרוֹת בְּתֵינוּ אֲרָזִים (רחיטנו כתיב)
 רְהִיטְנו בְּרוֹתִים:

פרק ב

א אָנִי חֲבַצְלַת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשְׁנַת הָעֲמָקִים: ב כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין
 הַחוֹתִים כֵּן רְעִיתִי בֵּין הַבְּנוֹת: ג כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן
 דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצֵלוֹ חֲמֻדָּתִי וַיִּשְׁבְּתִי וּפְרִיּוֹ מִתּוֹק לְחֶפְי:
 ד הִבִּיאֲנִי אֶל־בֵּית הַיָּין וּדְגְלוּ עָלַי אֲהָבָה: ה סִמְכוֹנִי
 בְּאֲשֵׁישׁוֹת רַפְדּוֹנִי בַתַּפּוּחִים כִּי־חֹלֶת אֲהָבָה אָנִי: ו
 שְׁמֹאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי וַיִּמְיֵנוּ תַחֲבִקְנִי: ז הַשִּׁבְעֵתִי אֶתְכֶם
 בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אֹ אוֹ בְּאֵילוֹת הַשָּׁדָה אִם־תְּעִירוּ |
 וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאֲהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹץ: ח קוֹל דּוֹדִי
 הִנֵּה־זֶה בָּא מִדְּלַג עַל־הַהָרִים מִקַּפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: ט
 דוֹמָה דּוֹדִי לְצִבְי אֹ אוֹ לְעֹפֶר הָאֵילִים הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר

כְּתִלְנוּ מִשְׁגִּיחַ מִן־הַחֲלֹנוֹת מִצִּיץ מִן־הַחֲרָפִים: י עֲנֵה
 דוֹדִי וְאָמַר לִי קוֹמִי לְךָ רַעֲיִתִי יַפְתִּי וּלְכִי־לְךָ: יא כִּי־הִנֵּה
 (הסתו כתיב) הִסְתִּיו עֵבֶר הַגֶּשֶׁם חֲלַף הַלֶּךְ לֹ: יב הַנִּצָּנִים
 נִרְאוּ בְּאָרֶץ עֵת הַזְמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאֶרְצֵנוּ:
 יג הַתְּאֵנָה חֲנֻטָּה פִּגְיָה וְהַגִּפְנִים | סְמֶדֶר גִּתְנוּ רִיחַ קוֹמִי
 (לכי כתיב) לְךָ רַעֲיִתִי יַפְתִּי וּלְכִי־לְךָ: יד יוֹנְתִי בְּחֲגוּי הַסֹּלֶעַ
 בְּסֹתֵר הַמְּדֻרָּה הָרְאִינִי אֶת־מְרֹאֵיךְ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלְךָ
 כִּי־קוֹלְךָ עָרֵב וּמְרֹאֵיךָ נְאוּה: טו אֶחְזוּ־לִנּוּ שׁוֹעֲלִים
 שׁוֹעֲלִים קִטְנִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמֶדֶר: טז דוֹדִי
 לִי וְאֲנִי לְוֹ הָרֵעָה בְּשׁוֹשָׁנִים: יז עַד שִׁפּוֹחַ הַיּוֹם וְנָסוּ
 הַצִּלְלִים סֹבֵ דִמָּה־לְךָ דוֹדִי לְצַבִּי אֹ לְעֹפֵר הָאֵילִים
 עַל־הָרִי בְּתֹר:

פרק ג

א עַל־מִשְׁכְּבִי בַּלַּיְלוֹת בִּקְשָׁתִי אֵת שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי
 בִּקְשָׁתִיו וְלֹא מְצֵאתִיו: ב אֶקוֹמָה נָא וְאֶסוּבָּה בְּעִיר
 בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת אֲבִקְשָׁה אֵת שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי בִּקְשָׁתִיו
 וְלֹא מְצֵאתִיו: ג מְצֵאוּנִי הַשְּׂמֹרִים הַסֹּבְבִים בְּעִיר אֵת
 שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי רְאִיתֶם: ד כִּמְעֹט שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם עַד

שְׁמַצָּאתִי אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשֵׁי אַחֲזֹתָיו וְלֹא אֲרַפְנוּ
 עַד־שֶׁהֵבִיאתִיו אֶל־בֵּית אֱמִי וְאֶל־חֶדֶר הַדֹּרְתִי: ה הַשְּׂבֻעָתִי
 אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אֹ אוּ בְאֵילוֹת הַשָּׂדֶה
 אִם־תִּעְרֹו | וְאִם־תִּעֲוֹרְרוּ אֶת־הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפִץ: ו מִי
 זֹאת עָלָה מִן־הַמִּדְבָּר כְּתִימָרוֹת עָשָׂן מְקַטְרֶת מֹור
 וְלִבְנָה מְכָל אֲבָקֶת רוּכָל: ז הִנֵּה מָטָתוֹ שְׁלֹשְׁמָה
 שְׁשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ מִגְּבֻרֵי יִשְׂרָאֵל: ח כָּל־אֲחֹזֵי
 חָרֵב מְלֻמְדֵי מְלַחֲמָה אִישׁ חָרְבוּ עַל־יְרֻכּוֹ מִפְּחַד
 בְּלִילוֹת: ט אֲפָרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן:
 י עֲמוּדָיו עָשָׂה כֹּסֶף רִפִּידָתוֹ זָהָב מְרַכְּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ
 רְצוּף אֱהָבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלַם: יא צְאִינָה | וְרֵאִינָה בְּנוֹת
 צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בַּעֲטָרָה שְׁעֵטְרָה־לּוֹ אִמּוֹ
 בְּיּוֹם חַתֻּנָּתוֹ וּבְיּוֹם שְׂמֻחַת לְבוֹ:

פרק ד

א הַנֶּזֶף יָפָה רַעֲיָתִי הַנֶּזֶף יָפָה עֵינָיו יוֹנִים מִבְּעַד לְצַמְתָּךְ
 שְׁעָרְךָ כְּעֶדֶר הָעֵזִים שְׁגָלְשׁוּ מִהָר גִּלְעָד: ב שְׁנִיךָ כְּעֶדֶר
 הַקְּצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן־הַרְחֻצָה שְׁכָל־מִתְאִימוֹת וְשִׁכְלָה

אין בהם: ג כחוט השני שפתתיו ומדבריו נאווה כפלה
הרמון רקתו מבעד לצמתו: ד כמגדל דויד צוארו בנוי
לתלפיות אלו המגן תלוי עליו כל שליטי הגבורים: ה
שני שדיק כשני עפרים תאומי צביה הרועים בשושנים:
ו עד שיפוח היום ונסו הצללים אלו לי אלהר המור
ואלגבעת הלבונה: ז כלך יפה רעיתי ומום אין בך: ח
אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי | מראש
אמנה מראש שניר וחרמון ממענות אריות מהררי
נמרים: ט לבבתני אחתי כלה לבבתני (באחד כתיב)
באחת מעיניו באחד ענק מצורניו: י מהיפו דניו
אחתי כלה מהטבו דניו מלין וריח שמניו
מכלבשמים: יא נפת תטפנה שפתותיו כלה דבש וחלב
תחת לשונו וריח שלמתיו כריח לבנון: יב גן | נעול
אחתי כלה גל נעול מעין חתום: יג שלחיו פרדס
רמונים עם פרי מגדים פפרים עם נרדים: יד נרד |
וכרם קנה וקנמון עם כלעצי לבונה מר ואהלות עם
כלראשי בשמים: טו מעין גנים באר מים חיים ונזלים
מולבנון: טז עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני ידלו
בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

פרקה

א באתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עם-בשמי אכלתי
 יערי עם-דבשי שתיתי ייני עם-חלבי אכלו רעים שתו
 ושכרו דודים: ב אני ישנה ולבי ער קול | דודי דופק
 פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא-טל
 קוצותי רסיסי לילה: ג פשטתי את-כתנתי איככה
 אלבשנה רחצתי את-רגלי איככה אטנפם: ד דודי שלח
 ידו מן-החר ומעי המו עליו: ה קמתי אני לפתח לדודי
 וידי נטפו-מור ואצבעתי מור עבר על כפות המנעול: ו
 פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו
 בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני: ז מצאני
 השמרים הסבבים בעיר הכוני פצעוני נשאו את-רדידי
 מעלי שמרי החמות: ח השבעתי אתכם בנות ירושלם
 אם-תמצאו את-דודי מה-תגידו לו שחולת אהבה אני: ט
 מה-דונך מדוד היפה בנשים מה-דונך מדוד שפכה
 השבעתנו: י דודי צח ואדום דגול מרבבה: יא ראשו
 כתם פז קוצותיו תלתלים שחרות פעורב: יב עיניו כיונים
 על-אפיקי מים רחצות בחלב ישבות על-מלאה: יג לחיו
 כערוגת הבשם מגדלות מרקחים שפתותיו שושנים

נִטְפֹת מִזֶרַע עֵבֶר: יד יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מִמְּלָאִים בְּתַרְשִׁישׁ
 מֵעֵיו עָשֶׂת לָשׁוֹן מְעֻלָּפֶת סְפִירִים: טו שׁוֹקֵיו עֲמוּדֵי יָשׁ
 מִיִּסְדִּים עַל־אֲדָנֶי־כּוֹז מֵרָאֵהוּ כְּלִבְנוֹן בְּחֹר כְּפָאֲרִזִים: טז
 חֲכוּ מִמַּתְקִים וְכָלוּ מִחֲמָדִים זֶה דוּדֵי וְזֶה רֵעֵי
 בָנוֹת יְרוּשָׁלַם:

פרקו

א אָנָה הֶלֶךְ דוּדֶךָ הֵיכָה בְנָשִׁים אָנָה פָּנָה דוּדֶךָ וְנִבְקָשְׁנוּ
 עִמָּךְ: ב דוּדֵי יָרֵד לָגֵנוּ לְעֶרְוָה הַבָּשָׂם לְרַעוֹת בַּגְּנִים
 וְלִלְקֹט שׁוֹשְׁנִים: ג אָנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי הָרַעַה בְּשׁוֹשְׁנִים:
 ד יָפָה אֶת רַעֲיָתִי כְּתַרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלַם אֵימָה
 כְּנֻדְגָלוֹת: ה הִסְבִּי עֵינַיִךְ מִנְּגִדֵי שֶׁהֵם הִרְהִיבֵנִי שְׁעָרֶךָ
 כְּעֶדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגְּלֻעַד: ו שְׁנִיךְ כְּעֶדֶר הָרַחֲלִים
 שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחֲצָה שְׁכָלֵם מִתְּאִימוֹת וְשְׁכָלָה אֵין בָּהֶם: ז
 כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּךְ מִבְּעַד לְצַמְתָּךְ: ח שְׁשִׁים הֵמָּה
 מְלָכוֹת וְשִׁמְנִים פִּילְגָשִׁים וְעֶלְמוֹת אֵין מִסְפָּר: ט אַחַת
 הִיא יוֹנְתֵי תַמְתֵּי אַחַת הִיא לְאַמָּה בָּרָה הִיא לְיֹלְדָתָהּ
 רְאוּהָ בָנוֹת וַיֵּאשְׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילְגָשִׁים וַיַּהֲלִלוּהָ: י
 מִי־זֹאת הַנְּשֻׁקָה כְּמו־שָׁחַר יָפָה כְּלִבְנָה בָּרָה כְּחָמָה

אִימָה כַּנְדָגְלוֹת: י"א אֶל־גַּנֹּת אֲגוּז יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת בְּאֲבִי
הַנַּחֵל לְרֵאוֹת הַפְּרָחָה הַגָּפֶן הַנִּצּוֹ הַרְמָנִים: י"ב לֹא יִדְעֵתִי
נַפְשִׁי שְׁמִתְנִי מִרְכָּבוֹת עַמִּי־נְדִיב:

מִרְקוֹז

א שְׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשּׁוּלְמִית שְׁוֹבֵי שׁוּבֵי וְנַחֲזֵה־כַּפֵּךְ מִה־תְּחִזּוּ
בַשּׁוּלְמִית כְּמַחֲלֵת הַמַּחְנִים: ב מִה־יָפוּ פְעַמְיֶךָ בַּנְּעָלִים
בַּת־נְדִיב חַמוּקֵי יִרְכִיךָ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֹן: ג
שָׂרְרֶךָ אֲגֹן הַסֶּהַר אֶל־יַחֲסֹר הַמְּזֹג בְּטִנּוֹךְ עֵרַמַת חֲטִים
סוּגָה בַשּׁוֹשְׁנִים: ד שְׁנֵי שְׂדֵיךָ כְּשְׁנֵי עֶפְרַיִם תִּאֲמִי צְבִיָּה:
ה צִוְּאַרְךָ כְּמַגְדָּל הַשֵּׁן עֵינֶיךָ בְּרִכּוֹת בְּחֶשְׁבוֹן עַל־שַׁעַר
בַּת־רַבִּים אִפְךָ כְּמַגְדָּל הַלְּבָנוֹן צוּפָה פָּנֶי דַמְשֶׁק: ו
רֹאשֶׁךָ עָלֶיךָ כְּכַרְמֶל וְדַלַת רֹאשֶׁךָ כְּאַרְגָּמָן מִלֶּךְ אֲסוּר
בְּרֵה־טִים: ז מִה־יָפִית וּמִה־נִּנְעַמַת אֶהְבֶּה בַת־עֲנוּגִים: ח
זֹאת קוֹמַתְךָ דְּמַתָּה לְתַמָּר וְשְׂדֵיךָ לְאַשְׁכְּלוֹת: ט אֲמַרְתִּי
אֶעֱלֶה בַתַּמָּר אֶחְזֶה בְּסִנְסִינִי וַיְהִי־נָא שְׂדֵיךָ כְּאַשְׁכְּלוֹת
הַגָּפֶן וְרִיחַ אִפְךָ כַּתְּפוּחִים: י וְחַפֵּךְ כִּיִּן הַטּוֹב הוֹלֶךְ
לְדוּדֵי לְמִישָׁרִים דוֹבֵב שְׁפִתֵי יְשָׁנִים: י"א אָנֹכִי לְדוּדֵי וְעָלִי
תְּשׁוּקָתוֹ: י"ב לְכֹה דוּדֵי נִצָּא הַשָּׂדֶה נְלִינָה בַּכְּפָרִים: י"ג

נְשַׁכְימָה לְכַרְמִים גְּרָאָה אִם פָּרְחָה הַגָּפֹן פֶּתַח הַסְּמָדָר
הֵנְצוּ הָרְמוֹנִים שָׁם אָתָּן אֶת־דֹּדִי לָךְ: י הַדּוֹדָאִים
נִתְנוּ־רִיחַ וְעַל־פֶּתַח־יָנּוּ כָּל־מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם־יִשְׁנִים דּוֹדִי
צַפְנָתִי לָךְ:

פרק ח

א מִי יִתְנֶה כָּאֵח לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֲמַצְאָה בַּחוּץ אֲשַׁקֶּה
גַּם לֹא־יָבוֹזוּ לִי: ב אָנְהֶגֶף אֲבִיאָה אֶל־בַּיִת אִמִּי תִלְמְדֵנִי
אֲשַׁקֶּה מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֵסִיס רַמְנִי: ג שְׁמֵאלוֹ תַּחַת רֵאשִׁי
וַיִּמְנוּ תַּחֲבֻקְנִי: ד הַשִּׁבְעֵתִי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם
מה־תְּעִירוּ | וּמַה־תְּעַרְרוּ אֶת־הָאֵהָבָה עַד שֶׁתַּחֲפִיץ: ה מִי
זֹאת עָלָה מִן־הַמְּדַבֵּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָה תַּחַת הַתְּפוּחַ
עוֹרֶרְתִּיהָ שָׁמָּה חֲבַלְתָּהּ אֲמָה שָׁמָּה חֲבַלָה יִלְדֶתָהּ: ו
שִׁימְנֵי כַחֲוֹתֶם עַל־לִבָּהּ כַּחֲוֹתֶם עַל־זְרוּעָהּ כִּי־עֲזָה כַּמּוֹת
אֵהָבָה קָשָׁה כְּשֹׂאֹל קִנְאָה רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפִּי אֵשׁ
שִׁלְהַבִּתִּיהָ: ז מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאֵהָבָה
וְנִהָרוֹת לֹא יִשְׁטָפוּהָ אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ
בְּאֵהָבָה בּוֹז יָבוֹזוּ לוֹ: ח אָחוֹת לָנוּ קִטְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ
מַה־נַּעֲשֶׂה לְאַחֲתָנוּ בַּיּוֹם שִׁדְבַר־רַבָּה: ט אִם־חוֹמָה הִיא

נבנה עליה טירת כסף ואם־דלת היא נצור עליה לוח
 ארז: י אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו
 כמוצאת שלום: יא כרם היה לשלמה בבעל המון נתן
 את־הכרם לנטרים איש יבא בפריו אלף כסף: יב פרמי
 שלי לפני האלף לה שלמה ומאתים לנטרים את־פריו: יג
 היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני: יד
 ברח | דודי ודמה־לך לצבי או לעפר האילים על
 הרי בשמים:

שירי קודש שחיבר
הרה"ק רבי ישראל נאגארה זיע"א

בעל השיר 'יה ריבון'

האריז"ל אמר עליו ששירותיו חשובות בשמים (שם הגדולים לחיד"א)
המלאכים באו לשמוע שירותיו

השירים דלהלן מתוך ספרו זמירות ישראל (דפו"ר צפת שמ"ו, דפוס שני ונציא שנ"ט-ש"ס)

ליקוט כמה שירים מעט מוזער על בית המקדש והגאולה השלימה

יְהוָה אֱלֹהֵי מַלְכוּת עֲלָם מַלְכוּתִיָּה
וְרַב עִם פְּלִיָּדָר וְדָר שׁוֹלֵטֵנִיָּה
הוּא יִפְרֹק בְּעַגְל עֲבֻדֵיָּה בַּר אֲמִתִּיָּה
דִּי רְעִיזוֹנְהִי יִבְחַלּוֹנִיָּה
בְּעַדָּן עֲקִתִּיָּה יִצִּית צְלוֹתִיָּה
יִפְיֵשׁ לִיָּה בְּנֵי חַיִּי וּמְזוֹנֵי
יִשְׁלַח מְשִׁיחִיָּה דִּי בִיָּה רְעוּתִיָּה
יִמְלִיךָ מַלְכוּתִיָּה יִצְמַח פּוֹרְקֵנִיָּה. יִשְׁלַח

שׁוֹיב ית עֲמָךְ הַבְּלוּי תִקְיִפִּין
וּמִן קְדָמְךָ תִּבְעֵ אַסּוֹתָא
בְּבֵית אֲסִירֵי צָחִי וְכַפִּין
לָךְ זָקָף עֵינָוִי מִגּוֹ גְלוּתָא
קוּם בְּרִישׁ גְּלִי הַתְּמַלִּי זַעֲפִין
עַל קְיָמִין עֲלוּי בְּאַרְיֹתָא
וּלְבַר אֲמִתָּךְ הַב יִקָּר וּרְבוּתָא
בְּדִיל דְּבִמְיֻמְרָךְ שׁוּי רַחֲצֵנִיָּה. יִשְׁלַח

רָגַזָה יִתְקוֹף עַל עַמּוּן דְּמַעֲיָקוּן
 לִי, וְשׂוֹיֵצִי בְּעָלִי דְּבַבְנָא
 דִּי מְפּוֹמִיחוּן נְפָקוּן זְקוּקוּן
 וּמִסְתַּחֲרִין עָלַי בְּעַבְנָא
 דִּי בּוֹמְמִיחוּן נְחֲתִין וְסֻלְקוּן
 וְלִשְׂרוּשׁ יְתִי עַבְדִּין חוֹשְׁפְנָא
 אֲלֵהִי בְּטַל תְּקַפָּא וְחַסְנָא
 מִיַּד מַעֲיָקָא שׂוֹיָא אִימַתְנִיה. יִשְׁלַח

אֲלִי־קִרְתָּא רַבְתָּא דִּי אַתְרַעִיתָא
 בַּהּ מִכָּל קִרְתָּא דִּי תַחֲזִית שְׂמִשָּׂא
 בְּדַקְדְּמִיתָא תוֹב שְׂכַלֵּל יְתָה
 וְתוֹב שְׂכִינְתָּה לְבִי מִקְדָּשָׁא
 תַּמְּן יַחֲדוּן כֹּל בְּרַב חֲדוּתָא
 יִקְרַבוּן קְרַבֵּן צַפְרָא וְרַמְשָׂא
 תַּמְּן יִתְגַּדֵּל שְׂמָא קֳדָיִשָׁא
 תַּמְּן אֲלֵה אֲלֵפִין יִשְׂמְשׁוּנִיה. יִשְׁלַח

חנני שלח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים
 ומלאך הכרית אשר אתם תפעים הנה בא אמר יהוה צבאות (מלאכי ג א).

יִכְפוּ דוֹרֶיךָ נְעִימָה. אֵימָה פְּנֵדוּגְלוֹת
 שְׁפָתֶיךָ צוּרָה, וְרִיחַ. אֶפְרָה מוֹר וְאֶחָלוֹת
 רוּם קוֹמְתֶךָ לְבָרוּשׁ דְּמָה. שְׁדִיךָ לְאֶשְׁפָּלוֹת
 אֵל מִי אֶדְמֶךָ. עֲבִיחַ. פְּצָבָאוֹת אוֹ פְּאִילוֹת. אֵל מִי

חֲרָאִינִי אֶת מִרְאָה, אֲשֶׁר. נִשְׁקָפָה כְּמוֹ שֶׁחַר
 הֵלֵא לְאֵשׁ אֶחְבָּתֶךָ. לְבִי כְּמוֹקֵד נֶחַר
 אֲאִיר חֲשֵׁבֶךָ, וְשִׁנִּיךָ. אֶלְפִין כְּצֶמֶר עֶחָר
 עוֹד תַּעֲדִי עֲדִיךָ. וְיִצְאָת. פְּתָפִים וּבְמַחֲלוֹת. אֵל מִי

עוד אֶבְנֶךָ וְנִבְנִית בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעֲדִי תַפְיךָ וְיִצְאָת בְּמַחֲלוֹל מְשַׁחֲקִים. עוֹד תַּטְעִי
 בְּרָמִים בְּחָרִי שְׁמֵרוֹן נְטֻעֵי נְטֻעִים וְחִלְלוּ. כִּי יֵשׁ יוֹם קָרָאוּ לְצָרִים בְּחַר אֶפְרָיִם קוֹמוּ
 וְנִעְלָה צִיּוֹן אֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ (ירמיה לא ג-ה).

יְהִי־לִי־פֶּי לְצַר אֲרִיץ וְרוּמָה
אֲשֶׁר צָוָה וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה

שְׁחָקִים לוֹ וְתַבֵּל גַּם מְלוּאָה
וּמִי מִן־הַ כְּזָאת יָדוֹ עֲצוּמָה

רְבוּשׁוֹ רַב וְלוֹ כֶּסֶף וְזָהָב
וְאִיךָ יִשְׁאַל לְבֶן־אָדָם מֵאוּמָה

אָבֵל אָמַר לְקַחַת לוֹ נְדָבָה
בְּאַהֲבַת אֵל סִגְלָתוֹ אֵימָה

לְהַכִּיץ לוֹ דְּבִיר לְשִׁבוֹן בְּתוֹכָם
וְנָטַשׁ אֶת מְעוֹנָתוֹ קְדוּמָה
לְזֹאת אֲקוּם לְהוֹדוֹת לוֹ בְּעוֹד לַיִל
וְלֹא אֶתֶן לְעַפְעַפֵּי תַנּוּמָה.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר
יְדַבְּנֵוּ לְפָנַי תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי. וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם (שְׁמוֹת כה א-ב, ח).

ליקוט בתים מעט מהרבה, מתוך שיריו

יעלת המור. ומדברך נאחה. צחלי ורני. פי בא גואלך. יעלת

שישי ושמחי יונתי. רני ליעקב שמחה
שמע עליון תחנתך. ונס יגון ואנחה
עורי שיר מזמור. אילת אהבים
פצחי שיר ורנה. צחלי קולך. יעלת

לבשי נא בגדי תפארתך. פי הגיע עת הזמור
אל חי ישלח את משיחו. ואת דברו לא ימיר
חיל וזמור. יקבץ את גרדך
וישיב את שבותך. כבודך פת מלך. יעלת

צחלי ורני יושבת ציון פי גדול בקרבך קדוש ישראל (ישעיה יב ו).
רני פת ציון הריעו ישראל שמחי ועלוי ככל לב פת ירושלם (צפניה ג יד).
רני ושמחי פת ציון פי הנני בא ושמנתי בתוכך נאם יהוה (זכריה ב יד).

אל חר המור ואל גבעת הלבונה, קומי עלי
ומחי מפניך המעת עינה, וקולך צחלי
אמרי אל תראי תולעת יעקב, פי בא גואלי
לקבץ צאן גרחות אלי ציון, ואספו אספה.

מז זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה פחמה אומה פנדגלות (שיר השירים ו י).
אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא לילדתה ראונה בנות ויאשרנה
מלכות ופילגשים ויהללה (שם ט).

לַפְּבֹתַי בַּת־נְדִיבִים. בְּאַחַד מֵעֵינָיִךְ
 רָנִי בְּצַחֵי שִׁיר אֲהָבִים. יִשְׁלִי אֹהֲבֶיךָ
 מִזֶּה נִמְלָצוּ אֲמָרֵי חֶפְזֶךָ. מִזֶּה יִפּוּ פְּעָמֶיךָ
 עָלַי אֶל־הֲדָרֹת נֹתֶךָ בְּאֵ אֹרֶךְ קוֹמֵי אֹרֵי.

וְחֶפְזֶךָ בְּיַזְכּוּר הַטּוֹב הַזֶּה לְדוֹדֵי לְמִישְׁרֵים הַיָּבֵב שִׁפְתַי יִשְׁנֹם (שִׁיר הַשִּׁירִים ז י).

אֶל בַּיִת חֲמֻדֶיךָ קוֹמֵי חוֹשֵׁי. אֶל תִּתְמַחֲמָחֵי
 וְאִם עַד כֹּה הָיִית בְּשִׁפְלִי. עֲתָה תִגְבְּהֵי
 שִׁירָה וְזִמְרָה בְּצַחֵי, וְנָשִׂי קוֹנָה וְנָהִי
 תִשָּׁבֵי בְּשִׁלּוֹה, וְיֵשׁ תִּקְנֶה לְאַחֲרֵיךָ.

שְׂמָחֵי כִּי פָקַד אֶל, וְחִנָּה עַת דּוֹדִים עִתֶךָ.

וְאֶעֱבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶה וְחִנָּה עִתֶךָ עַת דּוֹדִים וְאֶפְרֹשׁ בְּנַפְּי עָלֶיךָ וְגו', וְאֶשְׁבֵּעַ לָךְ וְאֶנּוֹא
 בְּבָרִית אֶתֶךָ נָאם אֲדַנִּי יְהוָה וְתַחֲוִי לִי (יחזקאל טז ח).
 רָנִי וְשָׂמָחֵי בַת צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשָׂבַנְתִּי בְּתוֹכֶךָ נָאם יְהוָה (זכריה ב יד).

מתוך פיוטיו להג הפסח

רְשָׁמֶתָ אֵל עַם גְּאוּלִּים
 וְאֵל עֵדָה נְאֻמָּה
 לְחַג לֶךְ שְׁלֹשׁ רְגָלִים
 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה
 לְהִרְאוֹת מוֹל אֵל אֱלִים
 וְלַעֲלוֹת אֱלִיקָרִית חֲנָה
 וּבְקוֹל תּוֹדָה וְקוֹל רְנָה
 לְשִׁמְחָה שָׁם תוֹךְ אֲוִלְמוֹי.

אֵל מוֹל פְּנֵי אֵל הִרְאָה
 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה
 וְלֹא־יִחְמֹד אִישׁ גְּאוּהָה
 אֶת אֲרֻצֵּי רַעֲנָנָה
 וּפְצֵחַ שִׁיר לְאֵל לוֹ נֶאֱחָה
 בְּגִיל וּבְדִיצָה וּרְנָנָה
 וּבְתוֹךְ קַרְיָה נְאֻמָּה
 תְּחַג חַג אֵל חַי בְּשִׁמְחוֹת.

רמב"ם הלכות קרבן פסח

הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצות, ארבע מצות עשה, ושתיים עשרה מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: (א) לשחוט את הפסח בזמנו. (ב) שלא לזבוח אותו על החמץ. (ג) שלא תלין אימוריו. (ד) לשחוט פסח שני. (ה) לאכול בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר. (ו) לאכול פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני. (ז) שלא יאכל גא ומבושל. (ח) שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה. (ט) שלא יאכל ממנו מומר. (י) שלא יאכל ממנו תושב ושכיר. (יא) שלא יאכל ממנו ערל. (יב) שלא ישבור בו עצם. (יג) שלא ישבור עצם בפסח שני. (יד) שלא ישאיר ממנו עד בקר. (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר. (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום שלישי. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק א

א מצות עשה לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן אחר חצות, ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד זכר בן שנה, ואחד האיש ואחד חייבין במצוה זו.

ב ומי שביטל מצוה זו בזדון ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב והוא לא טמא ולא בדרך רחוקה הרי זה חייב כרת, ואם ביטלה בשגגה פטור.

ג אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים, אף בשעת היתר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד, וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה, שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות.

ד שחיתת הפסח אחר חצות, ואם שחטו קודם חצות פסול, ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים, אחר שמקטירין קטרת של בין הערבים ואחר שמטיבין את הנרות מתחילין לשחוט את הפסחים עד סוף היום, ואם שחטו אחר חצות קודם תמיד של בין הערבים כשר ויהיה אחד ממרס בדם הפסח עד שיזרק דם התמיד ואחר כך יזרוק דם הפסח אחריו, ואם נזרק דם הפסח קודם דם התמיד כשר.

ה השוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי, שלא יזבח הפסח והחמץ קיים, אחד השוחט ואחד הזורק את הדם ואחד המקטיר את האימורין אם היה ברשות אחד מהם או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה כזית חמץ בשעת הקרבנות הרי זה לוקה והפסח כשר.

ו דם הפסח טעון שפיכה כנגד היסוד, ואחר ששופכים דמו מפשיטים אותו וקורעין את בטנו ומוציאין את אימוריו ומקטירין אותן חלבין כל זבח וזבח לבדו, ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו ומביא לביתו לירושלים וצולהו ואוכל לערב.

ז המניח אמורים ולא הקטירן עד שלנו ונפסלו בלינה הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא ילין חלב חגי עד בקר, ואע"פ שעבר אינו לוקה לפי שאין בו מעשה.

ח ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר, במה דברים אמורים כשחל ארבעה עשר להיות בשבת שהרי חלבי שבת קריבין ביום טוב, אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחול אין מקטירין חלבי חול ביום טוב.

ט הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, קהל, ועדה, וישראל, ואין פותחין משלשים בני אדם בכל כת וכת.

י היו הכל חמשים, נכנסים בתחלה שלשים ושוחטין, ויוצאים עשרה ונכנסין עשרה, וחוזרין ויוצאין עשרה ונכנסין עשרה.

יא היו פחות מחמשים אין שוחטין את הפסח לכתחלה [ואם שחטו כשר], ואם שחטו כולן בבת אחת כשר, כיצד נשחט, נכנסה הכת הראשונה עד שתתמלא העזרה ונועלין דלתות העזרה ומתחילין לשחוט את פסחיהן, וכל זמן שהן שוחטין ומקריבין קוראים הלויים את ההלל, אם גמרו ההלל ועדיין לא שלמה הכת מלהקריב, שונים, ואם שנו ולא שלמו להקריב משלשין, ומעולם לא שלשו.

יב על כל קריאה וקריאה תוקעין שלש תקיעות בחצוצרות, תקיעה תרועה ותקיעה, הואיל ואין לו נסכים לתקוע בשעת ניסוך תוקעין בשעת שחיטה.

יג הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהן מזרקי כסף ומזרקי זהב, שורה שכולה כסף כסף, שורה שכולה זהב זהב, ולא היו מעורבים כדי שיהיה להם נוי, ולא היו למזרקין שולים כדי שלא יניחום ויקרש הדם.

יד שחט השוחט וקיבל הכהן, נותנו לחבירו וחבירו לחבירו כדי שיתעסקו רבים במצוה עד שיגיע הדם אצל כהן הקרוב למזבח, שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד ומקבל מזרק אחד מלא ואחר כך מחזיר את הריקן, ותולין ומפשיטין את כולו וקורעו וממחה את קרביו עד שמסיר מהן הצואה והפרש, ומוציא את האימורין ונותנן בכלי ומולחן ומקטירן כהן על גבי המזבח, וכיצד תולין ומפשיטין, מסמרות של ברזל היו קבועין בכותלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין, וכל מי שלא מצא מקום לתלות מקלות דקים וחלקים היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט.

טו שלמו מלהקריב פותחין דלתות העזרה ויוצאת כת הראשונה ונכנסה שנייה, יצאת שנייה ונכנסה שלישית, כמעשה ראשונה כך מעשה שנייה ושלישית, שלמה כת שלישית ויוצאת רוחצים את העזרה.

טז חל ארבעה עשר להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, ורוחצין את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפילו בדבר שאינו צורך עבודה איסור שבות במקדש היתר הוא.

יז אין כל אחד ואחד מוליך את פסחו לביתו בשבת, אלא כת הראשונה יוצאין בפסחיהם ויושבין בהר הבית, והשנייה יוצאין בפסחיהן ויושבין בחיל, והשלישית עומדין במקומן בעזרה ושוהים הכל עד מוצאי שבת והולך כל אחד בפסחו לביתו.

יח שחיתת הפסח וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת, שאי אפשר לעשותן קודם השבת שהרי קבוע לו זמן שנאמר במועדו, אבל הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתירתו יבלתו בכלי אינן דוחין את השבת שהרי אפשר לעשותן קודם השבת, ואם יכול לחתוך יבלתו בידו בשבת חותך, ואם היתה יבשה חותכה אפילו בכלי שאין שבות במקדש כלל, וכן צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת שהרי אפשר לעשותן לאחר השבת.

יט שכח ולא הביא סכין לא יביאנה בשבת, אלא נותנה בין קרני הכבש או בצמרו ומכישו עד שמביאו לעזרה ומקדישו שם, ואע"פ שהוא מחמר בשבת מחמר כלאחר יד הוא ומפני המצוה מותר, במה דברים אמורים כשלא הקדיש פסחו עדיין ולא אמר זה פסח אבל אם הקדישו לא יביא סכין עליו מפני שהוא עובד בקדשים, ומפני מה התירו להקדיש פסחו בשבת הואיל וקבוע לו זמן מותר להקדישו בשבת, וכן מקדיש אדם חגיגתו ביום טוב ואינו חושש.

כ השוחט את הפסח ונמצא בעל מום או טריפה הרי זה שוחט אחר בין בחול בין בשבת אפילו מאה זה אחר זה שוחט והולך עד שיכשר אחד או עד שתחשך וידחה לשני שהרי אנוס הוא.

פרק ב

א אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו שנאמר תכוסו על השה מלמד שמתמנים עליו כשהוא חי, ואלו המתמנים על הפסח הם הנקראים בני חבורה.

ב יחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר, והוא שיהיה ראוי לאכול את כולו, ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד שנאמר יעשו אותו.

ג אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, היה אחד מבני חבורה קטן או זקן או חולה אם יכול לאכול כזית שוחטין עליו ואם לאו אין שוחטין עליו שנאמר איש לפי אכלו עד שיהיה ראוי לאכול, אפילו חבורה של מאה ואין כל אחד מהן יכול לאכול כזית אין שוחטין עליהן.

ד אין עושין חבורה נשים ועבדים או קטנים ועבדים מפני שלא תהיה קלות ראש ביניהן, אבל עושים חבורה כלם נשים אפילו בפסח שני, או כולה עבדים, ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה, לא שתהיה חבורה כולה קטנים שאינן בני דעת, וכן אין עושין חבורה כולה חולים או זקנים או אוננים אף על פי שהן יכולין לאכול הואיל ואכילתם מעוטה, שמא ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פיסול, ואם עברו ושחטו על חבורה זו כשר, וכן אין עושין חבורה כולה גרים שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פיסול, ואם שחטו עליהן כשר.

ה שחטו שלא למנוייו או למי שאין כל אחד מהן יכול לאכול כזית או ששחטו לערלים או לטמאים פסול, שחטו למי שיכול לאכול ולמי שאינו יכול לאכול כזית, למנוייו ושלא למנוייו, למולים ולערלים, לטהורים ולטמאין כשר, שאלו הראויין לו אוכלין כהלכה והאחרים כאילו לא חשב עליהם.

ו שחטו למולים וזרק הדם לשם מולים וערלים פסול שהזריקה חמורה שהיא עיקר הקרבן, שחטו למולים שיתכפרו בו ערלים פסול שהרי יש מחשבת ערלים בזריקה, שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו הפסח כשר ואין אדם יוצא בו ידי חובתו לפי שאין מחשבת אוכלים בזריקה. השגת הראב"ד. שחטו למולים וזרק הדם לשם מולים. א"א הא דלא כהלכתא דרב אשי דהוא בתרא קא פסיק מקצת ערלה לא פסלה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה.

ז מי שהוא בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה, או חולה בשעת שחיטה ובריא בשעת זריקה, אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהיה בריא משעת שחיטה עד שעת זריקה.

ח שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן, אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על ידי אשתו אלא מדעתן, ואם שתקו ולא מיחו הרי זה מדעתן.

ט שחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים והלכו ושחטו הן לעצמן יוצאין בשל רבן.

י שחט על ידי אשתו ובנו ובתו הגדולים וע"י עבדו ושפחתו העברים ושחטו הן לעצמן, אין לך מיחוי גדול מזה ואינן יוצאין אלא בשל עצמן.

יא האשה שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל משל בעלה, היתה נחפות ללכת לבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנישואיה כדרך כל הבנות ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל משל אביה, מכאן ואילך תאכל ממקום שהיא רוצה, והוא שתברור לה מקום שתרצה בשעת שחיטה, וכן יתום ששחטו עליו אפטרופסין יאכל ממקום שהוא רוצה, במה דברים אמורים ביתום קטן אבל גדול נעשה כממנה עצמו על שני פסחים והממנה עצמו על שני פסחים אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון.

יב עבד של שני שותפין בזמן שמקפידין זה על זה שלא יגנבנו לא יאכל משל שניהן, ואם אינן מקפידין ממקום שירצה יאכל.

יג מי שחציו עבד וחציו בן חורין, לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו עד שיעשה כולו בן חורין. השגת הראב"ד. מי שחציו עבד עד משל עצמו. א"א הא דלא כהלכתא דמשנה אחרונה אוכל משל עצמו.

יד עד כמה נמנים על הפסח עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד, ונמנין עליו ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט כיון שנשחט אינו יכול למשוך את ידו שהרי נשחט עליו, נמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו עליו, ראשונים שיש להם כזית אוכלים ופטורים מעשות פסח שני ואחרונים שרבו עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד אינן אוכלין וחיובים לעשות פסח שני.

טו הממנה אחרים עמו על חלקו ולא ידעו בהן בני החבורה הרי בני החבורה רשאים ליתן לו חלקו אחר שיצלה בעת האכילה ובני החבורה אוכלין משלהן והוא אוכל חלקו עם האחרים שמנה עליו בחבורה שנייה, וכן בני החבורה שהיה אחד מהם גרגרן רשאים להוציאו מהן ונותנין לו חלקו ויאכלהו בחבורתו, ואם אינו זולל אינן רשאים ליחלק.

פרק ג

א האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח, אע"פ שדרך רבו לשחוט טלה בכל שנה והלך ושחט עליו גדי או שהיה דרכו לשחוט גדי והלך ושחט עליו טלה הרי זה יאכל ממנו, שהרי לא פירש ואמר לו שחוט לי ממין פלוני, הלך ושחט גדי וטלה אינו אוכל משניהן אלא יצאו לבית השריפה שאין נמנין על שני פסחים, ואם היה מלך או מלכה ואמר לעבדו לשחוט עליו ושחט גדי וטלה יאכל מן הראשון משום שלום מלכות.

ב האומר לשלוחו צא ושחוט עלי את הפסח וקבע לו גדי או טלה ושכח מה אמר לו רבו, הרי זה שוחט גדי וטלה ואומר אם גדי אמר לי גדי שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי טלה שלו וגדי שלי, שכח השולח מה אמר לו שניהן יצאו לבית השריפה, ואם שכח השולח קודם שיזרק הדם חייבין לעשות פסח שני, שכח אחר שנזרק הדם פטור מלעשות פסח שני, וכן הדין באומר לעבדו צא ושחוט עלי וקבע לו ושכח העבד מה אמר לו רבו, והוא שיתן לו רועה של רבו גדי וטלה ויאמר לו שחוט שניהן כדי שתשחוט כמו שאמר לו רבך והרי אחד מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו כלום, אם עשה הרועה כך אחר כך יהיה אפשר לעבד להתנות כמו שביארנו.

ג בני חבורה שאמרו לאחד צא ושחוט לנו את הפסח ואמר הוא להן ואתם שחטו עלי ושחטו הם ושחט הוא כלם אוכלין מזה שנשחט ראשון והאחרון יצא לבית השריפה.

ד חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו הלך ומצא פסח שאבד ושחטו והם לקחו פסח אחר ושחטוהו אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין עמו והשני ישרף ואם שלהן נשחט ראשון הן אוכלין משלהן והוא אוכל משלו, אין ידוע אי זה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת הוא אוכל משלו והן אינן אוכלין עמו ושלהן יצא לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני.

ה אמר להם זה ששלחוהו לבקש פסח שאבד ולשחטו אם איחרתי שחטו אתם עלי, הלך ומצא ושחט והם לקחו ושחטו, אם שלהן נשחט ראשון הם אוכלין משלהם והוא אוכל עמהם והשני ישרף, ואם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן, אין ידוע אי זה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד הן אוכלין משלהן והוא אינו אוכל עמהן, ושלו יצא לבית השריפה ופטור מלעשות פסח שני.

ו אבד להן פסחם ואבד לו פסחו ואמר להן צאו ובקשו ושחטו עלי, ואמרו לו צא ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט ומצאו הם ושחטו, כולם אוכלין מן הראשון והשני ישרף, ואם אין ידוע אי זה נשחט תחילה או ששחטו שניהן כאחד שניהן ישרפו ופטורין מלעשות פסח שני, הלך הוא לבקש והלכו הם לבקש ולא אמרו זה לזה כלום, אע"פ שהיה בלבם שישחוט כל אחד מהן על חבירו, או שהיו שם רמיוות ודברים שאומדן הדעת בהן שכל אחד שימצא ישחוט על חבירו, הואיל ולא פירשו ולא אמרו זה לזה כלום אינן אחראין זה לזה.

ז שתי חבורות שנתערבו פסחיהן קודם שישחטו, חבורה זו לוקחין כבש אחד מן התערובות, והשנייה לוקחין השני, ואחד מבני חבורה זו בא אצל אלו, ואחד מבני שנייה בא אצל הראשונה, וכל חבורה מהן אומרות לזה האחד שבא אצלם אם שלנו הוא הפסח הזה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו ואם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על

שלך, וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם או עשר חבורות של עשרה עשרה מושכין להן אחד מכל חבורה לחבורה האחרת וכך הם מתנים ואומרים ואחר כך שוחטין.

ח שנים שנתערבו פסחיהן זה לוקח פסח אחד מן התערובות וזה לוקח לו אחד, וזה ממנה על פסחו אחד מן השוק והאחר ממנה עמו אחד מן השוק כדי שיהיו שתי חבורות, ואחר כך יבוא אחד משניהם אצל אלו ויבוא אחד מאלו אצל האחר ומתנה כל אחד עם חבירו שבא אצלו מחבורה שנייה ואומר אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי ואם שלך הוא ידי משוכה מפסח שלי ונמנתי על שלך ונמצא שלא הפסידו כלום.

ט חמשה שנתערבו עורות פסחיהן ונמצאת יבלת בעור אחד מהן כולם יצאו לבית השריפה, ואם נתערבו קודם זריקת דמן חייבין בפסח שני, נתערבו אחר זריקה פטורין מלעשות פסח שני שאם הקריבו פסח שני נמצא זה שקרב בראשון קרב כשר מביא חולין לעזרה, ואם נמנו כולן על פסח אחד נמצא נשחט שלא למחוייב וזה כמי שנשחט שלא למנוייו, ואם התנה כל אחד מהן ואמר אם אינו פסח יהיה שלמים דם הפסח בשפיכה ודם השלמים בזריקה והגיתנין בזריקה אל יתנם בשפיכה לכתחילה לפיכך פטורין מפסח שני.

פרק ד

א כבר נתבאר בהלכות פסולי המוקדשין שהפסח אינו נשחט אלא לשם פסח ולשם בעליו ואם שחטו במחשבת שינוי השם פסול, השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר להם לאחר זמן אותו הפסח ששחטתי עליכם שלא לשמו שחטתיו, אם היה נאמן להן סומכין על דבריו, ואם לאו שורת הדין שאינו נאמן ורוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח ויביא פסח שני. השגת הראב"ד. הרי זה משובח ויביא פסח שני. א"א אין כאן שבח שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על תנאי שלמים.

ב בשר הפסח שנטמא ונודע לו קודם זריקה אע"פ שהאימורין טהורין לא יזרוק את הדם שאין הפסח בא אלא לאכילה ואם זרק לא הורצה, ואם לא נודע לו עד שנזרק הדם הורצה שהציץ מרצה על שגגת הבשר שנטמא ואינו מרצה על הזדון, נטמאו מקצת האיברים שורף את הטמאים ואוכל את הטהורים, נטמאו האימורים והבשר קיים זורק את הדם והבשר נאכל לערב, נטמאו הבעלים אחר שנשחט לא יזרוק את הדם ואם זרק לא הורצה, לפיכך חייבין בפסח שני שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא אם נטמאה בטומאת התהום כמו שביארנו בהלכות ביאת המקדש.

ג הפסח שיצא מירושלים או שנטמא בארבעה עשר ישרף מיד, נטמאו הבעלים או מתו או משכו את ידיהם אפילו נטמאו או מתו קודם זריקת הדם מניחין אותו עד שתעובר צורתו ואחר כך ישרף, זה הכלל כל שפיסולו בגופו ישרף מיד, בדם או בבעלים תעובר צורתו ואחר כך ישרף, לפיכך אם שחטו אחר שנודע שמשכו הבעלים את ידיהם או מתו או נטמאו ונדחו לפסח שני הרי זה ישרף מיד, במה דברים אמורים שישרף אם נטמאו הבעלים כשנטמאו כל בני החבורה, אבל אם נטמאו מקצתן זכו טהורים בחלקם של טמאים, אע"פ שנטמאו מקצתן אחר שהתחילו לאכול זכו הטהורים שעדיין לא התחילו, אבל אם התחילו כולן ונטמאו מקצתן לא זכו טהורים בחלקן של טמאים אלא הטהורים אוכלין חלקם וחלק

הטמאים ישרף, והוא הדין אם מתו מקצתן, נטמא שלם או רובו שורפים אותו לפני הבירה בפני הכל כדי לביישן עד שיוהרו בו, ושורפין אותו מעצי המערכה כדי שלא יחשדו אותן ויאמרו מעצי המערכה גנבו, לפיכך אם ישרפוהו בקש ובקנים ורצו לשרוף משל עצמן שורפין, נטמא מיעוטו וכן הנותר שורפין אותו בחצרותיהן מעצי עצמן אבל לא מעצי המערכה שלא ישארו מהן אצלם וימעלו בהן.

ד המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויביא בדמיו פסח, ואם לא נפל בה מום עד שהקריב פסחו יביא בדמיו שלמים.

ה הפריש פסחו ומת, לא יביאנו בנו אחריו לשם הפסח אלא לשם שלמים, ואם היה ממונה עם אביו עליו יביאנו לשם פסח, במה דברים אמורים כשמת אביו אחר חצות ארבעה עשר אבל קודם חצות הרי זה נדחה לפסח שני מפני שהוא אונן כמו שיתבאר ויביא פסחו זה בשני.

ו מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב אי זה מהן שירצה לשם פסח והשני יקרב שלמים, מצאו אחר ששחט פסחו הרי זה יקרב שלמים, וכן אם המיר בזה הנמצא אחר שחיטה הרי תמורה זו תקרב שלמים, אבל אם מצאו קודם שחיטת זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שביארנו, אם המיר בזה הנמצא, בין קודם שחיטת המופרש תחתיו בין אחר שחיטה, אין תמורתו קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ויביא בדמיה שלמים. השגת הראב"ד. מי שאבד פסחו עד והשני יקרב. א"א זה שיבוש אלא ירעה עד שישתאב ויביא בדמיו שלמים.

ז פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח הרי הם כשלמים לכל דבר טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק מה שאין כן בפסח.

ח פסח שנתערב בשלמים יקרבו כולן שלמים, נתערב בזבחים אחרים ירעו עד שיפול בהן מום ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה ובדמי היפה שבהן שלמים ויפסיד המותר מביתו כמו שביארנו בפסולי המוקדשין, נתערב בבכורות, ירעו הכל עד שיפול בהן מום ויאכלו כבכור בעל מום, ויביא בהמה שהיא יפה כיפה שבתערובות ויאמר כל מקום שהוא הפסח קדושתו תחול על זו ויקריבנה שלמים אם קרב פסחו.

ט המפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר, עד שלא נשתחרר ונשתחרר, עד שלא הביא שתי שערות והביא, הרי זה מקריבו לשם פסח שאין בעלי חיים נדחין כמו שביארנו בפסולי המוקדשין.

י המפריש מעות לפסחו והותירו, יביא המותר שלמים, הממנה אחרים על פסחו ועל חגיגתו, הרי המעות שיקח מהן בחלקם חולין, אע"פ שזה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות לפסחו ולקח ממנו המעות ומנהו על פסחו הרי המעות חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן ואת חגיגתן ואת מעות פסחיהן וחגיגתן.

יא עצים של צליית הפסח כפסח, וכן מצה ומרור הואיל והן מכשירי הפסח הרי הם כפסח, ואם לקח ממעות הפסח ממי שמנה אותן עמו כדי למנותן עמו במצה ומרור, או להיות לו חלק בעצים שצולה בהן הרי המעות חולין.

פרק ה

א מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה, או נאנס באונס אחר, או ששגג ולא הקריב בראשון, הרי זה מביא פסח בארבעה עשר לחדש השני בין הערבים, ושחיטת פסח זה מצות עשה בפני עצמו ודוחה את השבת שאין השני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו לפיכך חייבין עליו כרת.

ב כיצד מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הויד ולא הקריב בשני חייב כרת, ואם שגג או נאנס אף בשני פטור, הויד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אף על פי ששגג הרי זה חייב כרת שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו והיה מזיד, אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון, אע"פ שהויד בשני אינו חייב כרת, שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת. השגת הראב"ד. מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הויד. א"א שנה זה במשנתו כרבי, ור' נתן ור' חנינא בן עקביא פליגי עליה. השגת הראב"ד. אע"פ שהויד בשני. א"א עכשיו סותר את דבריו ומאי שנא טמא ודרך רחוקה והויד בשני משוגג או נאנס בראשון והויד בשני.

ג ומי שהיה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו את הדם, אף על פי שבא לערב לא הורצה וחייב בפסח שני.

ד טמא שיכול ליטהר בפסח ראשון, שלא טבל אלא ישב בטומאתו עד שעבר זמן הקרבן, וכן ערל שלא מל עד שעבר זמן הקרבן, הרי זה מזיד בראשון, לפיכך אם לא עשה את השני אפילו בשגגה חייב כרת.

ה כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעכבת אותו, שנאמר המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו, ואם שחט קודם שימול אותם הפסח פסול, וכן טבילת אמהותיו לשם עבדות מעכבתו, ודבר זה מפי הקבלה שהטבילה לשפחות כמילה לעבדים. השגת הראב"ד. וכן טבילת אמהותיו. א"א בתוספתא דפסחים בדברים שבין פסח מצרים לפסח דורות.

ו הקן אין מילת עבדיו וטבילת שפחותיו מעכבתו מלהמנות על הפסח, שנאמר וכל עבד איש להוציא את הקטן.

ז גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור.

ח נשים שנדחו לשני, בין מפני האונס והשגגה, בין מפני הטומאה ודרך רחוקה, הרי פסח שני להם רשות, רצו שוחטין רצו אין שוחטין, לפיכך אין שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני, אבל אם היתה האשה אחת מבני חבורה מותר, ואי זו היא דרך רחוקה חמשה עשר מיל חוץ לחומת ירושלים.

ט מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה, היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת, הלך ולא הגיע מפני שעכבוהו הבהמות בדחקם, או שהיה בירושלים וחיה והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן

הרי זה אנוס ואינו בדרך רחוקה, מי שהיה חבוש חוץ לחומת ירושלים והבטיחוהו לצאת לערב, שוחטין עליו וכשיצא לערב יאכל, במה דברים אמורים כשהיה חבוש ביד ישראל, אבל אם היה חבוש ביד עכו"ם אין שוחטין עליו עד שיצא, ואם שחטו עליו ויצא הרי זה אוכל, ואם לא יצא פטור מלעשות פסח שני שהרי נשחט עליו, וכן האונן והחולה והזקן שהם יכולין לאכול ששחטו עליהן ואחר שנזרק הדם נטמאו במת והרי אינן יכולין לאכול, הרי אלו פטורין מלעשות פסח שני. השגת הראב"ד. הלך ולא הגיע. א"א אינו תופס דרך הגמרא.

פרק ו

א אי זהו טמא שנדחה לפסח שני, כל מי שאינו יכול לאכול את הפסח בלילי חמשה עשר בניסן מפני טומאתו כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובוועלי נדות, אבל הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהן ביום ארבעה עשר הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול, ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח.

ב טמא מת שחל שביעי שלו להיות בארבעה עשר אע"פ שטבל והוזה עליו והרי הוא ראוי לאכול קדשים לערב, אין שוחטין עליו אלא נדחה לפסח שני, שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא מפי השמועה למדו שביעי שלהן היה ועל זה שאלו אם ישחט עליהן והם יאכלו לערב ופירש להן שאין שוחטין עליהן, במה דברים אמורים בשנטמא בטומאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן אבל אם היה טמא בשאר טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן, שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו וכשיעריב שמשו אוכל פסחו. השגת הראב"ד. טמא מת שחל שביעי עד אלא נדחה לפסח שני. א"א אין דרך הלכה הולכת כן שהרי רב שאמר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ מכאן למד ואיהו ס"ל שוחטין וזורקין על טבול יום וא"כ זה טבול יום ורחמנא דחיה אלא האי קרא בשלא טבל ולא הוזה דהיינו טמא שרץ ומעשה כי הוזה הכי הוזה ששחטו וזרקו עליהם קודם טבילה והזייה סברו שיעלה להן ולא שאלו אלא אחר זמן שחיטה ונדחו והכתוב מעיד כן שאמרו אנחנו טמאים לנפש אדם ואם לאחר טבילה והזייה מאי טומאה הויה בהו. השגת הראב"ד. שהנזיר מגלח עליהם. א"א לא מצאתי לזה שורש אף אם סברת עצמו הוא כיון שאילו אכל קדש בטומאה זו אין חייבין עליה כרת ולא קרבן אם הוזה וטבל דין הוא שלא ידחה מפסחו.

ג זב שראה שתי ראיות וספר שבעה ימים וטבל בשביעי שוחטין עליו והוא אוכל לערב, ואם ראה זב אחר שנזרק הדם הרי זה פטור מלעשות פסח שני, וכן שומרת יום כנגד יום טובלת ביום השימור כמו שביארנו בביאות אסורות, ושוחטין עליה והיא אוכלת לערב, ואם ראתה דם אחר שנזרק דם הפסח פטורה מלעשות פסח שני, ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה, שהרי אינה טובלת עד ליל שמיני ואינה ראויה לאכול קדשים עד ליל תשיעי.

ד מחוסרי כפורים שחל יום הבאת קרבנותיהן בארבעה עשר, שוחטין עליהן ומקריבין קרבנותיהן בארבעה עשר בניסן בין קודם שחיטת הפסח בין אחר שחיטתו, ואוכלין פסחיהן לערב, ואין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן ביד בית דין שמא יפגעו ולא יקריבו אותם.

ה מצורע שחל שמיני שלו להיות בארבעה עשר וראה קרי בו ביום הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים ומביא קרבנותיו, ואע"פ שטבול יום אסור להכנס לעזרת נשים, הואיל ואיסורו להכנס שם מדבריהם כמו שביארנו בהלכות ביאת מקדש, ויום זה הוא יום הקרבת הפסח במועדו, יבוא עשה שיש בו כרת וידחה איסור של דבריהם.

ו טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת, אין מזין עליו, אלא למחר, ואפילו חל שביעי שלו להיות בשלשה עשר בניסן והוא שבת ידחה ליום ארבעה עשר, ומזין עליו ואין שוחטין עליו כמו שביארנו, אלא ידחה לפסח שני, והלא איסור הזייה בשבת משום שבות והפסח בכרת והיאך יעמידו דבריהם במקום כרת, מפני שביום שהוא אסור בהזייה משום שבות אינו זמן הקרבן שחייבין עליו כרת, לפיכך העמידו דבריהם במקומן אע"פ שהדבר גורם לעתיד לבוא לעמוד במקום כרת. השגת הראב"ד. ידחה ליום ארבעה עשר ומזין עליו. א"א כל זה שיבוש שאם בא שביעי שלו בשבת הכל הפסיד שאין מזין לעולם אלא שלישי ושביעי שיהא השביעי חמישי לשלישי אלא שאין קפידא שיהיה שלישי ושביעי לפרישתו מן המת, ומה שאמר שאין שוחטין עליו אפילו לאחר טבילה והזייה כבר כתבנו מה שנראה לנו. השגת הראב"ד. והלא איסור הזייה וכו' עד אינו זמן הקרבן. א"א זה המפרש שפירש טעם להזאה וערל למה העמידו דבריהם במקום כרת לא עמד טעמו בו כי יום ארבעה עשר הוא זמן שחיתת הפסח וזריקתו והם לעונש הכרת עצמו והערל אם יטבול ביומו מה בכך ולמה נמנע אותו מלאכול ועוד דב"ה אמרי אפילו ערל שמל ששה ימים קודם הפסח קאמרינן שלא יטבול ומצריכין אותו הזייה ג' וז' והרי נרפא מן המכה אם לא הוזה ושנה וטבל והוזה לא יאכל, ועוד לדבריו מצורע למה לא העמידו דבריהם והרי היא בהזייה אבל הטעם לכולן שהשבות שיכול לבא לידי איסור כרת בו העמידו דבריהם במקום כרת דהאי כרת והאי כרת והיינו ערל עכו"ם כמו שאמרנו גזירה שמא יטמא במת לשנה הבאה וכו' והזאה נמי שמא יטלנה בידו וכו' וכן איזמל אבל אונן ובית הפרס שנידש ומצורע לבהונות אין כאן גזירה לפיכך לא העמידו.

ז ישראל ערל שמל בערב הפסח שוחטין עליו אחר שמל, אבל גר שנתגייר ביום ארבעה עשר ומל וטבל אין שוחטין עליו שאינו אוכל לערב והרי הוא כפורש מן הקבר שצריך שבעה ימים ואחר כך יטהר, גזירה שמא יטמא גר זה למת לשנה הבאה ביום ארבעה עשר ויטבול ויאכל לערב ויאמר אשתקד כך עשו לי ישראל כשמלתי טבלתי ואכלתי לערב, והלא גזירה זו מדבריהם ופסח בכרת והיאך העמידו דבריהם במקום כרת ביום הקרבן שהוא יום ארבעה עשר, מפני שאין הגר מתחייב במצות עד שימול ויטבול, ואינו טובל עד שירפא מן המילה כמו שביארנו בענין הגירות, לפיכך העמידו דבריהם במקום זה, שהרי זה המל יש לו שלא לטבול עד שיבריא ולא יבוא לידי חיוב כלל. השגת הראב"ד. ביום הקרבן שהוא יום י"ד. א"א כאן סותר מ"ש למעלה שהוא עושה בכאן יום י"ד זמן הקרבן ולפי דבריו היה לו לומר כאן ליל ט"ו שהוא זמן אכילתו.

ח מי שבא בבית הפרס הרי זה מנפח והולך ואם לא מצא עצם ולא נטמא שוחט ואוכל פסחו ואע"פ שהלך בבית הפרס, שטומאת בית הפרס מדבריהם כמו שביארנו בהלכות טמא מת ולא העמידו דבריהם במקום כרת כמו שביארנו, וכן בית הפרס שנדוש טהור לעושה פסח.

ט האונן ראוי לאכול הפסח לערב, מפני שאנינות לילה מדבריהם לא העמידו דבריהם במקום כרת בדבר זה אלא שוחטין עליו וטבל ואחר כך אוכל כדי שיפרוש מאנינותו ולא יסיה דעתו, במה דברים אמורים שמת לו המת אחר חצות שכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל

אם מת לו המת קודם חצות אין שוחטין עליו אלא ידחה לשני, ואם שחטו עליו וזרקו הדם טובל ואוכל לערב, מת לו מת בשלשה עשר וקברו בארבעה עשר הרי הוא ביום קבורה אונן מדבריהם ואינו תופס לילו מדבריהם, לפיכך שוחטין עליו וטובל ואוכל לערב אף בשאר הקדשים, ויום שמועה ויום ליקוט עצמות הרי הוא כיום קבורה, לפיכך מי שלקט עצמות מתו ביום ארבעה עשר או ששמע שמת לו מת שוחטין עליו וטובל ואוכל בקדשים לערב.

י מי שחופר בגל לבקש על המת אין שוחטין עליו שמא ימצא שם המת בגל והרי הוא טמא בשעת שחיטה, שחטו עליו ולא נמצא שם מת הרי זה אוכל לערב, נמצא שם מת אחר שנזרק הדם, אם נודע לו בודאי שהיה טמא בשעת זריקת הדם כגון שהיה גל עגול הרי זה חייב בפסח שני, ואם ספק הדבר ושמא לא היה עומד על הטומאה בעת זריקה ולא נטמא אלא אחר זריקה הרי זה פטור מפסח שני.

יא מי שעבר בדרך ומצאו מת מושכב לרוחבה של דרך, אם היה המת טומאת התהום אע"פ שהוא טמא לתרומה הרי זה טהור לפסח ושוחט ואוכל פסחו ואע"פ שאפשר שנגע, הואיל והיא טומאת התהום טהור לפסח, ואע"פ שהמת שלם והוא מן הקצה אל הקצה הרי זה עושה פסחו עד שידע בודאי שנטמא בו, במה דברים אמורים כשהיה מהלך ברגליו שהרי אפשר שלא יגע אבל אם היה רוכב או טעון משא הרי זה טמא אע"פ שהיא טומאת התהום, לפי שאי אפשר שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל, וכבר ביארנו טומאת התהום בהלכות נזירות.

יב מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור ואחר כך נודע לו שהיה טמא בטומאת התהום אינו חייב בפסח שני ודבר זה הלכה מפני הקבלה, אבל אם נודע לו שהיה טמא בטומאה ידועה חייב בפסח שני.

יג מי שנטמא במת והוזה עליו שלישי ושביעי ובשביעי שלו נטמא בקבר התהום ולא ידע ועשה פסח בחזקת שהוא טהור ואחר כך נודע לו שהוא טמא בטומאת התהום אינו חייב בפסח שני, שכיון שטבל בשביעי פסקה טומאה הראשונה, אבל אם נטמא בטומאת התהום בשני לטומאתו ולא ידע עד שעשה הפסח, הרי זה חייב בפסח שני שחזקת הטמא טמא עד שיהיה טהור ודאי שרגלים לדבר. השגת הראב"ד. אבל אם נטמא בטומאת התהום. א"א לא נראה מן הגמרא דנזיר אלא אפילו בשביעי עד שלא טבל והוזה סותר אבל משטבל והוזה שמשא ממילא ערבא ונזיר עד שלא גילח נמי סותר הואיל ומחוסר מעשה.

פרק ז'

א רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון אם היו מיעוט הקהל הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים אבל אם היו רוב הקהל טמאי מת או שהיו הכהנים או כלי שרת טמאים טומאת מת אינן נדחין, אלא יקריבו כולן הפסח בטומאה הטמאים עם טהורים, שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם יחידים נדחים ואין הצבור נדחה, ודבר זה בטומאת המת בלבד כמו שביארנו בביאת המקדש.

ב היו הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת, כולן עושין בראשון והטהורים עושין לעצמן בטהרה והטמאים עושין לעצמן בטומאה ואוכלין אותו בטומאה, ואם היו טמאי המת עודפין על הטהורים אפילו אחד יעשו כולן בטומאה.

ג היו האנשים מחצה טמאי מת ומחצה טהורים ובזמן שאתה מונה הנשים בכלל האנשים יהיו הרוב טהורים, הטהורים עושים את הראשון והטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני, אין עושין ראשון מפני שהן מיעוט, ואין עושין את השני מפני שהנשים בשני רשות ונמצאו הטמאים מחצה ואין מחצה עושין את השני.

ד היו רוב הקהל זבים ומצורעים ובוועלי נדות ומיעוטן טמאי מת, אותן טמאי מת אינן עושין בראשון לפי שהן מיעוט ואין עושין השני שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון, וכאן הואיל ולא עשה רוב הקהל בראשון לא יעשו אלו המיעוט הטמאים למת את השני.

ה היו רוב הקהל טמאי מת ומיעוטן זבים וכיוצא בהן, טמאי מת עושין את הראשון והזבין וכיוצא בהן אינן עושין לא את הראשון ולא את השני, אינן עושין בראשון שאין נדחית בצבור אלא טומאת המת בלבד, ואינן עושין בשני שאין עושין פסח שני אלא אם בא הראשון בטהרה אבל אם נעשה ראשון בטומאה אין שם פסח שני.

ו היו שלישי הקהל טהורים ושלישי זבים וכיוצא בהם ושלישי טמאי מת אותן טמאי מת אין עושין את הראשון ולא את השני, אינן עושין ראשון שהרי הן מועטים לגבי טהורים עם הזבים, ובשני לא יעשו שהרי מיעוט עשו בראשון כמו שביארנו, כיצד משערים הפסח לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים, אין משערין בכל האוכלין שאפשר שיהיו עשרים נמנין על פסח אחד ומשלחין אותו ביד אחד לשחוט עליהן אלא משערין בכל הנכנסים לעזרה ועד שהן מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן.

ז יחיד שנטמא בספק רשות היחיד כמו שיתבאר במקומו הרי זה ידחה לפסח שני כשאר טמאי מת, וצבור שננטמא בספק רשות היחיד יעשו כולן בטומאה.

ח פסח שהקריבוהו בטומאה הרי זה נאכל בטומאה, שמתחילתו לא בא אלא לאכילה, ואינו נאכל לכל טמא אלא לטמאי מת שנדחית להם הטומאה הזאת ולכיוצא בהן מטמאי מגע טומאות, אבל הטמאים שהטומאה יוצאה עליהן מגופן, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ומצורעים לא יאכלו ממנו ואם אכלו פטורין, מפי השמועה למדו שהנאכל לטהורין חייבין עליו משום טומאה והנאכל לטמאין אין חייבין עליו משום טומאה, אפילו אכלו טמאי המת מהאימורים שלו פטורין, במה דברים אמורים שהפסח יאכל בטומאה כשנטמאו הצבור קודם זריקת הדם, אבל אם נטמאו לאחר זריקת הדם לא יאכל.

ט שחטוהו בטהרה ונטמאו רוב הצבור קודם זריקה, זורק את הדם והפסח לא יאכל, גזירה שמה יטמאו אחר זריקה בשנה אחרת ויאכלוהו בטומאה, היו כלי שרת טמאים בשרץ וכיוצא בו, הואיל ואינן מטמאין את האדם כמו שיתבאר במקומו, אף על פי שמתמאין את הבשר לא יעשהו אלא הטהורים ויאכל אף על פי שהוא טמא, מוטב שיאכל בטומאת בשר שהיא בלא ולא יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת כמו שביארנו בפסולי המוקדשין.

פרק ח

א אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר מצות עשה שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו.

ב ואין מצה ומרור מעכבין, אם לא מצאו מצה ומרור יוצאין ידי חובתן באכילת בשר הפסח לבדו, אבל מרור בלא פסח אינו מצוה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו.

ג מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע, לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר, אוכל מהן תחילה ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו, ואם לא אכל אלא כזית יצא ידי חובתו, וכן אכילת בשר פסח שני בלילי חמשה עשר לחדש אייר מצות עשה, שנאמר בו על מצות ומרורים יאכלוהו.

ד ושניהן אינן נאכלין אלא צלי אש, והאוכל מהן כזית נא או מבושל בלילי פסחים לוקה שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, אכל נא ומבושל כאחת אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהן נכללות בלאו אחד, אכל ממנו נא או מבושל מבעוד יום אינו לוקה שנאמר כי אם צלי אש בשעה שמצוה לאכלו צלי חייב על אכילת נא ומבושל, אבל מבעוד יום פטור.

ה אכל ממנו כזית צלי מבעוד יום עבר על מצות עשה, שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה, בלילה ולא ביום, ולא הבא מכלל עשה עשה הוא.

ו נא שהזהירה עליו תורה הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין, אבל אם אכל ממנו בשר חי אינו לוקה וביטל מצות עשה, שנאמר צלי אש, הא שאינו צלי אסור, צלהו כל צרכו עד שנתחרך ואכלו פטור.

ז מבושל שהזהירה עליו תורה בין שנתבשל במים בין שנתבשל בשאר משקין או במי פירות שנאמר ובשל מבושל ריבה הכל.

ח צלהו ואחר כך בשלו, או שבשלו ואחר כך צלהו, או שעשהו צלי קדחה ואכלו חייב, אבל מותר לסוך אותו ביין ושמן ודבש ובשאר משקין ומי פירות, חוץ מן המים, ומותר לטבל הבשר אחר שנצלה במשקים ובמי פירות.

ט אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות שנאמר צלי אש לא צלי דבר אחר, לפיכך אם היה כלי מנוקב כדי שתשלוט בו האור צולין עליו, ואין צולין אותו בשפוד של מתכת שהרי השפוד כולו חם וצולה מקומו. השגת הראב"ד. אין צולין את הפסח וכו'. א"א והוא שלא יגע בכלי שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו.

י הסיק את התנור וגרף את כל האש ותלהו בתנור וצלהו הרי זה אסור שאין זה צלי אש, חתכו ותלהו על גבי גחלים הרי זה צלי אש, צלהו על גבי סיד או חרסית או חמי טבריה הרי זה אסור שאין זה צלי אש, כיצד צולין אותו, תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו בשפוד של עץ ותולהו לתוך התנור והאש למטה ותולה כרעיו ובני מעיו בתנור חוצה לו ולא יתנם

בתוכו שזה כמין בישול הוא, ושפוד של רמון היו בוררין לצלייתו כדי שלא יזרוק את מימיו ויבשלהו.

יא נגע הבשר בחרסו של תנור יקלוף את מקומו מפני שהוא צלי החרס.

יב נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו שכל המרק והליחה שתפרוש ממנו כשיצלה אסורה שהרי אינה בשר צלי.

יג נטף מרוטבו על הסלת יקלוף את מקומו וישליכנו.

יד סכו בשמן של תרומה אם חבורת הכהנים יאכלו, ואם של ישראל אם חי הוא ידיחנו וינגב ואם צלי יקלוף את החיצון, סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה שאין פודין מעשר שני בירושלים כמו שביארנו במקומו, ואין צולין שני פסחים כאחת מפני התערובות אפילו גדי וטלה.

טו כבר ביארנו בכמה מקומות שאין הפסח נאכל אלא עד חצות כדי להרחיק מן העבירה ודין תורה שיאכל כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר, וכבר ביארנו בהלכות חמץ ומצה שהוא טעון הלל בשעת אכילתו ושאיין בני חבורה חוזרין ואוכלין אחר שנרדמו בשינה אפילו בתחילת הלילה.

פרק ט

א כל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה, והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, והוא שיניחנו בחוץ, שהוצאה כתובה בו כשבת לפיכך צריך עקירה והנחה כהוצאת שבת, ואין מוציא אחר מוציא בפסח שכיון שהוציאו הראשון נפסל, מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ, החלונות ועובי הכותלים כלפנים, הגגים והעליות אינן בכלל הבית.

ב בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו בין בזדון בין בשגגה נאסר באכילה והרי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומות ירושלים שהכל כטריפה ולוקין על אכילתו כמו שביארנו במעשה הקרבנות, אבר שיצא מקצתו חותך הבשר ויורד עד שמגיע לעצם וקולף את הבשר כל שבפנים יאכל וכל שבחוץ ישרף, כשהוא מגיע לעצם חותך בקופיץ אם היה שאר קדשים, ואם היה פסח שאסור לשבור בו עצם קולף עד הפרק ומפרק האבר שיצא מקצתו מן הפרק ומשליכו לחוץ.

ג שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד צריכה כל חבורה מהן לעשות לה היקף שנאמר מן הבשר חוצה, מפי השמועה למדו שצריך ליתן לו חוצה למקום אכילתו, ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין כדי שלא יראו מעורבים.

ד היו המים שמוזגים בו יינם באמצע הבית בין שתי החבורות, כשהשמש עומד למוזג קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואחר כך אוכל מה שבפיו, שאסור לאוכל

לאכול בשתי חבורות, ומותר לכולה להחזיר פניה מפני חבורתה ואוכלת מפני שהיא בושה לאכול בפניהם.

ה שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהן אינן אוכלין, וכן אם היתה חבורה אחת ונעשית מחיצה ביניהן אינן אוכלין עד שתסתלק, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות ואינן נעקרין מחבורה לחבורה.

ו בני חבורה שנכנסו שלשה מהן או יתר לאכול פסחיהן ולא באו שאר בני חבורה, אם נכנסו בשעה שדרך בני אדם לאכול הפסחים וחזר המעורר לכולן על השאר ולא באו הרי אלו שנכנסו אוכלין עד שישבעו ואין ממתנינים לשאר, ואפילו באו המתאחרין אחר כך ומצאו אלו השלשה שאכלו הכל אין משלמים להן כדי חלקם, אבל אם נכנסו שנים בלבד הרי אלו ממתנינים, במה דברים אמורים בשעת כניסתן לאכול אבל בעת שנפטרין אין אדם צריך להמתין לחבירו אפילו גמר אחד בלבד מלאכול יצא ואינו צריך להמתין. השגת הראב"ד. בני חבורה שנכנסו. א"א סבב פני כל השמועה לענין אחר שאין הדעת מתיישב עליו ואין השכל מסכים עמו שאין זה הענין מתפרש אלא בחבורה שעושין סבולת ושוכרין להם שמש להשקותם ולסדר להם שולחנם ומאכלם ובא רב הונא לומר שאם שלשה מהם רוצים להתחיל יכנס השמש עמהם ויסדר לפנייהם וישמש אותם ולא יאמר לא אזקק להכנס עד שתהיו כלכם אלא כיון שהוא זמן הסעודה והוא הרגיש בהם שאינן ממתנין עד שיהיו כולם אבל יש שממהר יותר מחבירו הילכך יש לו להכנס עם השלשה הראשונים ולשמשם אבל פחות משלשה לא שאינם ראויים לזימון ובטלה דעתם אצל כל אדם אבל אחר אכילה אם ימשך אחד או שנים באכילה ושתייה יותר משאר החבורה יש לו להמתין להם ולשמשם שהמנהג כן הוא יש מאריך ויש מקצר וזו החבורה בין שהן אוכלין מן האמצע בין שהם אוכלין בפ"ע אמר רבינא ואלו המתאחרים אם הם פחות משלשה נותנין לו יותר על שכרו ולית הלכתא כוותיה וזה הענין הפשוט בשמועה זו ולא לענין פסח שיראה כשתי חבורות שלש וארבע גם כל מ"ש בסוף אין בו טעם.

ז המאכיל כזית מן הפסח בין מפסח שני למומר לע"ו, או לגר תושב או לשכיר, הרי זה עובר בלא תעשה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות, ובן נכר האמור בתורה זה העובד אל נכר, ואין מאכילין ממנו לנכרי אפילו גר תושב או שכיר שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו. השגת הראב"ד. המאכיל כזית מן הפסח וגו' עד תושב ושכיר לא יאכל בו. א"א ואפילו לישראל שאינו ממונה עמו אע"פ שהוא תושב או שכיר ולכך בא מדרשו ואין צורך לגר תושב שהוא ערל.

ח ערל שאכל כזית מבשר הפסח לוקה שנאמר כל ערל לא יאכל בו, בו הוא שאינו אוכל אבל אוכל הוא מצה ומרור, וכן מותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב ולשכיר.

ט כשם שמילת בניו ועבדיו מעכבתו מלשחוט הפסח כך מעכבתו מלאכול שנאמר ומלתה אותו אז יאכל בו, כיצד קנה עבד אחר שנשחט הפסח, או שהיה לו בן שלא הגיע זמנו להמול אלא אחר שחיתת הפסח, הרי זה אסור לאכול עד שימול אותן, וכיצד יהיה הבן ראוי למילה אחר שחיתת הפסח ולא יהיה ראוי קודם שחיטה, כגון שחלצתו חמה שצריך שבעת ימים מעת לעת מיום הבראתו, וכגון שכאבה עינו ונרפאת אחר שחיטה, או שהיה טומטום ונקרע אחר שחיתת הפסח ונמצא זכר.

פרק י

א השובר עצם בפסח טהור הרי זה לוקה שנאמר ועצם לא תשברו בו, וכן נאמר בפסח שני ועצם לא תשברו בו, אבל פסח שבא בטומאה אם שבר בו עצם אינו לוקה, מפי השמועה למדו לא תשברו בו בטהור ולא בטמא, אחד השובר את העצם בלילי חמשה עשר או ששבר בו עצם מבעוד יום או ששבר אחר כמה ימים הרי זה לוקה.

ב לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה.

ג אין חייבין אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח, אבל עצם שאין בו מוח ושאין עליו כזית בשר אינו חייב על שבירתו, היה עליו כזית בשר ושבר העצם שלא במקום הבשר חייב אע"פ שהמקום ששבר פנוי מבשרו.

ד השובר אחר השובר בעצם אחד לוקה.

ה השורף עצמות והמחתך גידים אינו חייב משום שבירת עצם.

ו פסח שהוא נא או מבושל ושבר בו את העצם לוקה, אפילו נפסל בטומאה ויציאה וכיוצא בהם יש בו איסור שבירת העצם, במה דברים אמורים כשהיתה לו שעת הכושר ונפסל אבל אם לא היתה לו שעת הכושר כגון שנתפגל או נעשה מחשבת זמן או מחשבת שינוי השם, אין בו משום שבירת העצם. השגת הראב"ד. פסח שהוא נא וכו' עד שבר עצם האליה. א"א בכלן תפס כרבנן ובאליה תפס כרבי.

ז שבר עצם האליה אינו לוקה שהרי אינו ראוי לאכילה.

ח הסחוסים שהם כמו עצמים רכים, הרי אלו מותרין לאכלן. השגת הראב"ד. הסחוסים וכו' עד שעצמותיו רכין לא יאכל אותן. א"א מה נשתנו סברותיו בכמה מקומות ומעולם לא עלה על דעת מפרש שבאה זו המשנה על איסור שבירת העצם שאם כן היה לו לומר כל שאינו נאכל בשור הגדול לא יאכל בגדי הרך אבל באה על חיוב אכילה שהוא בבל תותירו.

ט היה גדי קטן ורך שעצמותיו רכים לא יאכל אותן שזה שובר עצם ואם אכל לוקה, שאחד השובר עצם קשה או עצם רך, זה הכלל כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל הוא שמותר לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו כגון ראשי כנפיים והסחוסים.

י גידין הרכין שסופן להקשות אע"פ שהן ראויין לאכילה עתה ונאכלין בפסח אין נמנין עליהן, ונמנין על מוח שבראש מפני שיכול להוציאו בלא שבירת עצם, ואין נמנין על מוח שבקולית והוא העצם הסתום משני ראשיו, שהרי אינו יכול להוציאו אלא בשבירת עצם.

יא כשאדם אוכל את הפסח חותך הבשר ואוכל וחותר העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה, וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה, שאין מנקין אותו כשאר הבשר ואין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם, ואם חתכו חתיכות חתיכות כשר והוא שלא יחסר אבר, צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר שנאמר לא תותירו ממנו עד בקר, וכן בשני שנאמר לא ישאירו ממנו עד בקר, ואם השאיר ממנו בין בראשון בין בשני עבר בלא תעשה, ואינו לוקה על לאו זה שהרי ניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו באש תשרופו. השגת הראב"ד. כשאדם אוכל את הפסח וכו'

עד העצמות והקרומות. א"א בחיי ראשי אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם גיד הנשה ועם שמנו ועם תרבא דתותי מתנא ועם קרומות שבראש ואם אזכה ואוכל פסח ויביא לפני כזה הייתי חובטו בקרקע לפניו.

יב כשמקריבין את הפסח בראשון מקריבין עמו שלמים ביום י"ד מן הבקר או מן הצאן, גדולים או קטנים, זכרים או נקבות ככל זבחי השלמים, וזו היא הנקראת חגיגת ארבעה עשר ועל זה נאמר בתורה וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, אימתי מביאין עמו חגיגה זו בזמן שהוא בא בחול ובטהרה ובמועט, אבל אם חל יום ארבעה עשר להיות בשבת או שבא הפסח בטומאה או שהיו הפסחים מרובים אין מביאין עמו חגיגה, ואין מקריבין אלא הפסחים בלבד.

יג חגיגת ארבעה עשר רשות ואינה חובה, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ככל זבחי שלמים, ואסור להניח מבשר חגיגת ארבעה עשר ליום השלישי שנאמר ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר, מפי השמועה למדו שזה אזהרה למניח בשר חגיגת ארבעה עשר ליום ששה עשר, שנאמר לבקר עד בקר של יום השני, והמותיר אינו לוקה אלא ישרוף הנותר ממנה כשאר הנותרים.

יד בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השולחן וכל התבשילין העולים עמו על השולחן מתבערין עמו, ואינן נאכלים אלא עד חצות כפסח עצמו גזירה מפני התערובת.

טו מה בין פסח ראשון לפסח שני, הראשון אסור בחמץ בכל יראה ובל ימצא, ואינו נשחט על חמץ, ואין מוציאין ממנו חוץ לחבורה, וטעון הלל באכילתו, ומביאין עמו חגיגה, ואפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת כמו שביארנו, אבל פסח שני חמץ ומצה עמו בבית, ואינו טעון הלל באכילתו, ומוציאין אותו חוץ לחבורתו, ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה, ושניהם דוחין את השבת, וטעונין הלל בעשייתן ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור, ואין מותרין מהן, ואין שוברין בהן את העצם, ולמה לא ישוה השני לראשון לכל הדברים מאחר שנאמר ככל חקת הפסח יעשו, לפי שפירש בו מקצת חקת הפסח, ללמד שאינה שוה לראשון אלא בדברים שנתפרשו בו, והן המצות שבגופו והם חקת הפסח, שכלל זה שנאמר במצרים שילקח הפסח מבעשור, ושהוא טעון הגעת דם באגודת אזור למשקוף ולשתי המזוזות ושיאכל בחפזון אין אותן הדברים נוהגות לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד.

סליקו להו הלכות קרבן פסח בס"ד.

רמב"ם הלכות חמין ומצה פרק ח

א סודר עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר כך הוא: בתחלה מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן ואומר עליו קדוש היום וזמן ושותה, ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו, ומביאין שלחן ערוך ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרוסת וגופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר, ובזמן הזה מביאין על השלחן שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

ב מתחיל ומברך בורא פרי האדמה ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית, ואחר כך עוקרין השולחן מלפני קורא ההגדה לבדו, ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל, ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים, שבכל הלילות אנו אוכלין חמין ומצה והלילה הזה כולו מצה, שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי, שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים, שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין.

ג בזמן הזה אינו אומר והלילה הזה כולו צלי שאין לנו קרבן, ומתחיל בגנות וקורא עד שגומר דרש פרשת ארמי אובד אבי כולה.

ד ומחזיר השלחן לפניו ואומר פסח זה שאנו אוכלין על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', ומגביה המרור בידו ואומר מרור זה שאנו אוכלין על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חייהם, ומגביה המצה בידו ואומר מצה זו שאנו אוכלין על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו', ובזמן הזה אומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו'.

ה ואומר לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאפלה לאור גדול ונאמר לפניו הללויה, הללויה הללו עבדי ה' וגו' עד חלמיש למעיני מים, וחותרם ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרורים, ובזמן הזה מוסיף כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחת לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו ברוך אתה ה' גאל ישראל, ומברך בורא פרי הגפן ושותה הכוס השני.

ו ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו שניה שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה, ולוקח שני ריקיין חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ, ומפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר ימים טובים משום שנאמר (דברים ט"ז) לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה. ואחר כך כורך מצה ומרור כאחד ומטבל בחרוסת ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת

מצות ומרורים ואוכלן, ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. השגת הראב"ד. ואחר כך לוקח מצה ומרור ומטבל כאחד. א"א זהו כהלל פסחים (קטו), ומ"מ זה הסדר לא דייק.

ז ואחר כך מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה, ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח ואוכל מגופו של פסח, ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת של פסח.

ח בזמן הזה שאין שם קרבן אחר שמברך המוציא לחם חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטבל מצה בחרוסת ואוכל, וחוזר ומברך על אכילת מרור ומטבל מרור בחרוסת ואוכל, ולא ישהה אותו בחרוסת שמא יבטל טעמו, וזו מצוה מדברי סופרים, וחוזר וכורך מצה ומרור ומטבל בחרוסת ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש. השגת הראב"ד. חוזר ומברך על אכילת מצה ומטבל בחרוסת. א"א זה הבל.

ט ואחר כך נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכול ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות, ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל, ובזמן הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתן היא המצוה.

י ואחר כך נוטל ידיו ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותהו, ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל, ואומר עליו ברכת השיר והיא יהלוך ה' כל מעשיך וכו', ומברך בורא פרי הגפן ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה חוץ מן המים, ויש לו למוזג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול והוא מהודו לה' כי טוב עד על נהרות בבל, וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות, ויש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה. השגת הראב"ד. ויש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה. א"א אין הדעת מקבלת כן לפי שאין כאן שם לארבעה כוסות אם אינן במקום אחד.

יא מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים, מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין גזירה שמא יאמרו בשר הפסח הוא, ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בליל זה מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ, ואם היה מחותך או שחסר ממנו אבר או שלק בו אבר הוא מחובר הרי זה מותר במקום שנהגו.

יב מי שאין לו יין בלילי הפסח מקדש על הפת כדרך שעושה בשבת ועושה כל הדברים על הסדר הזה, מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור שתי ברכות בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואוכל, וכשגומר ההגדה מברך על המצה ואוכלה וחוזר ואוכל מן המרור בלא ברכה.

יג מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום.

יד מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר ואוכל, בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרין ואוכלין, נרדמו כולן ונעורו לא יאכלו, נתנמנמו כולן יאכלו. השגת הראב"ד. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר ואוכל. א"א אם פסח היה אוכל והוא יחידי אינו חוזר ואוכל ממנו משום היסח הדעת נפסל, אם לא היה שם פסח נוטל ידיו ומברך המוציא ואוכל שהשינה מפסקת והוא שישנו כלן ואתא ר"י למימר פסחים (ק"כ) דאפילו כלן אם

נתנמנמו יאכלו דלא הוי היסח הדעת לגבי פסח ולגבי אכילה נמי לא הויא הפסקה, וקיי"ל
כרבי יוסי דרבה יליף מיניה (שם פסחים ק"כ).

והבאנו את הלכות הכנת הסדר וליל הסדר מהקיצור שולחן ערוך, אולם יש דברים הנוהגין רק לפני ביאת המשיח, ובזמן הנאולה יש שינויים, ויש לשים לב לכך.

קיצור שולחן ערוך

סימן קיה – דיני הכנת הסדר

א יהדר אחר יין יפה למצות ארבע כוסות, ואם יש בנמצא יין אדום כמו הלבן, וגם הוא כשר כמו הלבן, מצוה בו יותר מבלבן, שנאמר אל תרא יין כי יתאדם, משמע שחשיבותו של יין הוא כשהוא אדום, ועוד לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט ילדי בני ישראל, ובמדינות שהאומות טפשים וסכלים להעליל עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום לפסח.

ב לצורך טיבול הראשון שהוא כרפס נוהגין הרבה ליקח פטרוזיליה וטוב יותר ליקח סלרי שיש לו טעם טוב כשהוא חי, והמובחר הוא לקחת צנון.

ג לצורך מרור נוהגין ליקח תמכא, וכיון שהוא חריף מאד יכולין לפררו במגדת רק שיזהרו שלא יפוג לגמרי, ויש לפררו כשבאין מבית הכנסת (ועיין לעיל סימן צ"ח סעיף ג' שצריכין לפררו על ידי שינוי) ובשבת אסורין לפררו, אלא שצריכין לפררו קודם הלילה וכסהו עד הלילה, אבל יותר טוב לקחת חזרת שהיא "חסה" ונוח לאכלו, ונקרא מרור לפי שכששוהה בקרקע נעשה הקלח מר, ויוצאין גם בלענה הנקרא ווערמוט (עולשין וחרחבינא אינם שכיחים במדינותינו), כל המינים שיוצאין בהן מצטרפין זה עם זה לכזית, ויוצאין בין בעלין בין בקלחין אבל לא בשרשים, דהיינו שרשים הקטנים המתפצלים לכאן ולכאן, אבל השורש הגדול שבו גדלים העלים, אף שהוא טמון בקרקע הרי הוא בכלל קלח, ומכל מקום טוב יותר ליטול העלים והקלח היוצא חוץ לקרקע, כי יש אומרים שמה שהוא בקרקע נקרא שורש, העלים אין יוצאין בהם אלא אם כן הם לחים, אבל הקלחים יוצאין בהן בין לחים בין יבשים, אך לא במבושלין או כבושין.

ד החרוסת צריך שיהיה עב זכר לטיט, ובשעה שהוא צריך לטבול את המרור ישפוך לתוכו יין או חומץ שיהיה רך זכר לדם, וגם שיהא ראוי לטבול בו, יש לעשות את החרוסת מפירות שנמשלה בהם כנסת ישראל כגון תאנים שנאמר התאנה חנטה פגיה, ואגוזים שנאמר אל גנת אגוז, ותמרים שנאמר אעלה בתמר, ורמונים שנאמר כפלח הרמון, ותפוחים זכר למה שנאמר תחת התפוח עוררתך, שהיו הנשים יולדות שם בניהן בלי עצב, ושקדים על שם ששקד הקדוש ברוך הוא על הקץ לעשות. וצריך ליתן בתוכו תבלין הדומה לתבן, כגון קנמון וזנגביל שאינן נדכין הדק היטב, ויש בהן חוטיין כמו תבן, זכר לתבן שהיו מגבלין בתוך הטיט. בשבת לא ישפוך את היין או החומץ לתוך החרוסת, כי צריך לעשות בשינוי ויתן את החרוסת לתוך היין והחומץ, ואת המי מלח (אפילו כשלא חל יום טוב בשבת) יעשה מערב יום טוב, ואם עושהו ביום טוב צריך לעשותו בשינוי שיתן תחלה את המים ואחר כך המלח.

ה משחרב בית המקדש תקנו חכמים שיהיו על השלחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר לקרבן חגיגה שהיו מקריבין בזמן שבית המקדש היה קיים. ונהגו שאחד מן התבשילין יהיה בשר, ויהיה מפרק הנקרא זרוע, לזכר שגאלם הקדוש ברוך הוא בזרוע נטויה, ויהיה נצלה על הגחלים, זכר לפסח שהיה צלי אש. והשני יהיה ביצה משום דביצה בלשון ארמי ביעא, כלומר דבעי רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרממא ועושין הביצה בין צלוי הבין מבושלת, וצריך לצלותן ולבשלן מערב יום טוב בעוד יום, ואם שכח או שהיה שבת יצלה ויבשל אותם בלילה אבל צריך לאוכלן ביום טוב ראשון. וכן בליל שני יצלם ויבשלם ויאכלם ביום טוב שני, כי אין מבשלין מיום טוב לחבירו ולא מיום טוב לחול, ולפי שאין אוכלין בשר צלי בשני לילות אלו, על כן צריך לאכול את הזרוע דוקא ביום, ואף כשצולין בערב יום טוב אין לזרקן אחר כך אלא יתנם ביום טוב שני תוך המאכל שמבשלין ויאכלם.

ו יכין מושבו מבעוד יום במצעות נאות כפי יכלתו, ובאופן שיוכל להטות ולהסב בשמאלו ואפילו הוא אטר יסב בשמאל של כל אדם. גם את הקערה יכין מבעוד יום, כדי שמיד בבואו מבית הכנסת יוכל לעשות את הסדר בלי עיכוב.

ז אף על פי שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחרבן, מכל מקום בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו, ואפילו הכלים שאינן צריכין לסעודה יסדרם יפה על השלחן לגוי זכר לחירות.

ח סדר הקערה כך הוא, מניח שלש מצות על הקערה ופורס עליהם מפה נאה ועליה מניח את הזרוע נגד הימין שלו, ואת הביצה משמאל, המרור לברכה באמצע. חרוסת תחת הזרוע, כרפס תחת הביצה, ומרור לכריכה באמצע כזה:

זרוע	ביצה
	מרור
חרוסת	כרפס
	מרור

ט הכוסות יהיו שלימות בלי שום פגימה, ומודחות יפה, ויחזיק לכל הפחות רביעית.

י מנהגנו להלביש את הקיטל וכינו גם כן מבעוד יום. ומי שהוא אבל רחמנא ליצלן אינו לובשו, אבל בהסיבה חייב. רק אם לא נהג אבילות כלל קודם יום טוב כגון שקבר מתו ביום טוב נוהגין שאיננו מיסב. והלל אומר כי ההלל הוא חיוב.

יא בן אצל אביו חייב בהסיבה, אבל תלמיד אצל רבו אינו צריך.

סימן קיט – סדר ליל פסח

א אף על פי שבכל שבת ויום טוב יכולין לקדש ולאכול מבעוד יום להוסיף מחול אל הקודש, בפסח אינו כן, לפי שמצות אכילת מצה הוא דוקא בלילה, כמו קרבן פסח דכתיב ביה ואכלו את הבשר בלילה הזה, וכן מצות ארבע כוסות היא דוקא בלילה. וכיון שגם הכוס של קידוש היא אחת מהארבע כוסות לכן אין מקדשין עד שהוא ודאי לילה. ילבוש את הקיטל וישב את עצמו על מושבו לעשות את הסדר. ומצוה לחלק לתינוקות שקדים ואגוזים וכדומה, כדי שיראו שינוי וישאלו, ועל ידי זה יתעוררו לשאול גם כן על מצה ומרור והסיבה. ותינוק ותינוקות שהגיעו לחינוך, דהיינו שהוא יודע מקדושת יום טוב, ומבין מה שמספרים מיציאת מצרים, נותנין לו גם כן כוס שישתה ממנו נוהגין למוזג כוס אחת יותר מן המסובין, וקורין אותה כוס של אליהו הנביא.

ב משרת או אחד מבני ביתו ימוזג את הכוסות, וכן בכל פעם שמוזגין ימוזגו הם ולא הוא בעצמו כדי להראות דרך חירות. ויזהיר לבני ביתו שישתו מכל כוס לכל הפחות את הרוב בפעם אחת ומכוס רביעי ישתו רביעית בפעם אחת, ויכוונו כולם למצות ארבע כוסות וסיפות יציאת מצרים ואכילת מצה ומרור, כי גם הנשים חייבות במצות אלו רק בהסבה אינן נוהגות. יעשה קידוש ככתוב בהגדה, וישתה בהסבת שמאל, וטוב אם אפשר לעשות כדעת הפוסקים לשתות כוס שלמה בכל הארבע כוסות.

ג אחר כך ירחוץ ידיו ולא יברך עליהן ומנגבן. וחותרך מן הכרפס לעצמו ולכל בני ביתו לכל אחד פחות מכזית, וטובלין במי מלח ומברכין בורא פרי האדמה, ומכוונין לפטור בברכה זו גם את המרור, ואוכל גם כן בהסבת שמאל, אחר כך נוטל את המצה האמצעית וחולקה לשני חלקים ומניח את החלק הגדול אצל מושבו לאפיקומן. ונוהגין לכרכו במפה זכר למה שנאמר משארותם צרורות בשמלותם. ויש שמשמיים אותו כך על שכמם זכר ליציאת מצרים, ולפי שהאפיקומן הוא במקום הפסח, לכן הוא חשוב ויהי החלק הגדול. והחלק הקטן מחזירו להקערה למקומו, ומגלה קצת את המצות, ומגביה את הקערה, ואומרים הא לחמא עניא די אכלו וכו' עד לשנה הבאה בני חורין. והאומרים כהא לחמא עניא לא יאמרו תיבת די.

ד אחר כך מוזגין כוס שניה והתינוק שואל מה נשתנה. ואם אין תינוק ישאל בן אחר או בתו או חברו או אשתו. ואחר כך אומרים עבדים היינו וכו' והנכון לפרש לבני ביתו דברי ההגדה בלשון שמבינים, ואם גם בעצמו אינו מבין לשון הקודש, יאמר מתוך ההגדה שהוא עם פירוש ולאחר כל פיסקא יאמר בשפה שמבין, ומכל שכן המאמר רבן גמליאל היה אומר וכו' שצריכין להבין את הטעם של פסח מצה ומרור. כשמגיע לזה היא שעמדה וכו' יכסה את המצות (שלא יראה פת בושתו, שמניחין אותה) ונוטלין את הכוסות בידיהם, ואומרים והיא שעמדה וכו' עד מידם. וחוזר ומגלה את המצות, וכשמגיע "למצה זו" נוטל את מחצה המצה שבקערה ומראה לבני ביתו, ואומר, מצה זו וכו' וכן במרור זה מגביה את המרור. אבל כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו' לא יגביה את הזרוע שהוא זכר לפסח, שלא יהא נראה כאילו הקדישו לכך, וכשמגיע לפיכך מכסה את המצות ונוטל כל אחד את הכוס בידו ומגביה עד שחותרם גאל ישראל, ומברכין על הכוס בורא פרי הגפן ושותין בהסבת שמאל.

ה אחר כך רוחצין ידיהם ומברכין על נטילת ידים ומברך המוציא על המצות. ולפי שביום טוב צריך לבצוע על שתי ככרות שלימות. ומצות אכילת מצה היא מן הפרוסה, לפי שהמצה נקראת לחם עוני ודרכו של עני בפרוסה, על כן בשעה שהוא מברך המוציא אוחזו שתי המצות השלמות בידי, והפרוסה ביניהן ומברך המוציא. ומניח את המצה התחתונה מידי וואוחז רק בעליונה וגם בפרוסה, ומברך על אכילת מצה. ובצוע מן העליונה וגם מן הפרוסה מכל אחת כזית וכן הוא נותן לכל אחד מבני ביתו ואוכל שתייהם יחד בהסבה שמאלית, ואם קשה לו לאכלם בפעם אחת אוכל תחלה את כזית המוציא ואחר כך הכזית מן הפרוסה, רק שלא ישהה ביניהם כלל ויאכל שתייהן בהסבה. ונוהגין במדינות אלו, שבילילי פסח אין טובלין את המצה במלח לא של המוציא ולא של מצה.

ו מי שאינו יכול ללעוס מצה, מותר לשרותה במים לרככה. ובלבד שלא תהא נמחה לגמרי. ומי שהוא זקן או חולה ואינו יכול לאכלה שרויה במים, יוכל לשרותה ביין או בשאר משקים. כששורין את המצה לצאת בה, צריכין לזוהר שלא לשרותה מעת לעת כי אז נחשבה כמבושל ואין יוצאין בה. וגם צריכין לזוהר בשאר דברים שלא יפסיד דין לחם עיין לעיל סימן מ"ח סעיף ה'.

ז אחר כך נוטל כזית מרור וכן הוא נותן לכל אחד מבני ביתו, וטובלו בחרוסת ומנער את החרוסת מעליו, שלא יתבטל טעם המרור, ומברך על אכילת מרור ואוכלו בלא הסבה. אחר כך נוטל מן המצה בתחתונה גם כן כזית, וגם כזית מרור, ונכון לטבול גם כן בחרוסת ולנער מעליו, ומניח את המרור תוך המצה ואומר כן עשה הלל וכו' ואוכל בהסבה. שיעור כזית כתבנו בכללים שהוא כמו חצי ביצה, אמנם יש אומרים שהוא קצת פחות מכשליש ביצה, וכיון דמרור בזמן הזה מדרבנן, לכן מי שקשה עליו לאכול מרור יכול לסמוך על דעה זאת לאכול רק פחות קצת מכמו שלישי ביצה ויברך עליו ומי שהוא חולה שאינו יכול לאכול מרור כלל, ילעוס על כל פנים קצת מהמינים שיוצאין בהם, או שאר עשב מר עד שירגיש טעם מרירות בפיו לזכר בעלמא בלא ברכה.

ח אחר כך אוכלין הסעודה. ויש לאכול כל הסעודה בהסבה. ונוהגין לאכול ביצים, והחכם עיניו בראשו שלא למלאות כרסו, למען יוכל לאכול את האפיקומן כמצותו, ולא לאכילה גסה. ואין אוכלין בשר צלי בשתי הלילות אפילו של עוף, ואפילו בשלוהו ואחר כך צלאהו בקדירה אין אוכלין. יש נוהגין שלא לאכול בלילות אלו שום טיבול, חוץ משתי טיבולים של מצוה, כדי שיהא ניכר שאלו הם לשם מצוה. לאחר גמר הסעודה אוכלין אפיקומן זכר לקרבן פסח שהיה נאכל בסוף הסעודה שיהא גמר כל השביעה, ויש לאכול כשני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה שהיה נאכל עם הפסח, ועל כל פנים לא יפחות מכזית. ואוכלו בהסבה, ואחר האפיקומן אסור לאכול שום דבר. אחר כך מוזגין כוס שלישית לברכת המזון וצריך לדקדק בה אם היא נקיה משיורי כוסות, דהיינו אם אין בה שיורי יין ששרה בו מצה בשעת הסעודה כי אם אינו נקי צריך שטיפה והדחה ומצוה להדר שיהיה לו מזומן, אבל לא ילכו מבית לבית לצורך מזומן, כי כל אחד צריך לברך ברכת המזון במקום שאכל. ונוהגין שבעל הבית מברך בזימון שנאמר טוב עין הוא יבורך והוא מקרי טוב עין, שאמר כל דכפיין ייתי ויכול וכו'. ואחר כך מברכין על הכוס ושותה בהסבה. ואסור לשתות בין כוס זאת לכוס רביעית.

ט אחר ברכת המזון מוזגין כוס רביעית, ונוהגין לפתוח את הדלת לזכר שהוא ליל שמורים, ואין מתייראין משום דבר, ובזכות האמונה יבא משיח צדקנו, והקדוש ברוך הוא ישפוך חמתו על עובדי כוכבים, ולכן אומרים שפוך חמתך וכו'. אחר כך מתחילין לא לנו ואומרים

סדר ליל פסח

קעט

כסדר, וכשמגיע להודו אם הם שלשה אפילו עם אשתו ובניו שהגיעו לחינוך, יאמר הודו והשנים יענו כמו שאומרים בצבור. מן הכוס הרביעית צריכין לשתות רביעית שלם ומברכין אחריה ברכה אחרונה ואחר כך גומרין בסדר ההגדה ואחר הארבע כוסות אסור לשתות שום משקה רק מים. אם אין שינה חוטפתו יאמר אחר ההגדה שיר השירים, ונוהגין שאין קורין קריאת שמע שעל המטה רק פרשת שמע וברכת המפיל, להורות שהוא ליל שמורים מן המזיקין ואין צריך שמירה.

י מי שאינו שותה יין כל השנה מפני שמזיק לו, אף על פי כן צריך לדחוק את עצמו לשתות ארבע כוסות כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על רבי יהודה בן רבי אילעי שהיה שותה ארבע כוסות של פסח והיה צריך לחגור צדעיו עד שבועות, ומכל מקום יכול למוזגו במים או לשתות יין צמוקים או שישתה מעד (מי דבש) אם הוא חמר מדינה.

יא אם נאבד האפיקומן, אם יש לו עוד מצה מאלו שנעשו לשם מצת מצוה, יאכל ממנו כזית ואם לאו יאכל ממצה אחרת כזית.

יב מי ששכח לאכול את האפיקומן, אם נזכר קודם ברכת המזון אף על פי שכבר נטל מים אחרונים, או שאמר הב לן ונברך, אוכלו ואינו צריך לברך המוציא, ואף על גב דאסח דעתיה מלאכול לא חשיב היסח הדעת, כיון שמחוייב לאכול ואתכא דרחמנא קסמכינן, ומכל מקום יש לו ליטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים. ואם לא נזכר עד לאחר ברכת המזון קודם שבירך בורא פרי הגפן על כוס שלישית יטול ידיו וגם כן לא יברך על נטילת ידים ויברך ברכת המוציא ויאכל כזית ואחר כך יברך ברכת המזון. ויברך על כוס שלישית וישתה, אבל אם לא נזכר עד לאחר שבירך בורא פרי הגפן על כוס שלישית ישתה את הכוס, ואם רגיל בפעם אחר לברך ברכת המזון בלא כוס יטול ידיו ויאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון בלא כוס, אבל אם הוא נזהר לברך תמיד ברכת המזון על הכוס, ועתה לא יוכל לברך על הכוס, משום דהוי מוסף על הכוסות, ולכן לא יאכל אפיקומן, ויסמוך על המצה שאכל תחלה.

ספר החינוך

ה. מצות שחיטת הפסח

לשחט ביום ארבעה עשר בניסן בין הערבים שה תמים זכר בן שנה, או גדי בבית הבחירה, וזה נקרא קרבן הפסח, שנאמר (שמות יב ו) ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים. וענין המצוה הוא, שמתקבצים אנשים מישראל לחבורות ולוקחין מן השוק או מביתם גדי אחד או שה תמים זכר בן שנה, ושוחטין אותו בעזרת בית המקדש ביום י"ד בניסן בין הערבים, ואחר כך לערב אוכלין אותו בין כלם אחר מאכלם, שמצותו לאכלו על השבע (פסחים ע).

משרשי מצוה זו, כדי שיזכרו היהודים לעולם הנסים הגדולים שעשה להם השם יתברך ביציאת מצרים.

דיני המצוה, כגון זמן שחיטתו ביום אימת, (שם נח.) ושהוא נשחט בשלש כתות בעזרה, (שם סד.) וכי דוחין שבת עליו, (שם סה.) ודיני מנויו, וקריאת ההלל עליו, ותקיעת הציצרות, ויתר פרטיה מבוארים במסכת פסחים.

ונוהגת בזכרים ובנקבות בזמן הבית. והעובר עליה במזיד ולא עשה פסח, חיב כרת. בשוגג אינו מביא קרבן, לפי שזה הוא אחד משלשה חטאים שבזדון כרת ואין בשגגתן חטאת, והן זה, מגדף ומבטל מילה.

ו. מצות אכילת בשר הפסח

לאכל בשר הפסח בליל חמשה עשר בניסן על פי תנאים שבכתוב, שנאמר (שמות יב ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה.

משרשי מצוה זו, מה שכתבנו בשחיטתו (מצוה ה) כדי לזכר הנסים הגדולים שעשה לנו האל שהוציאנו מעבדות.

דיני המצוה, כמה חיב כל אחד לאכל ממנו לכל הפחות, (פסחים סט.) והנמנין עליו איך יתנהגו עד שיאכלוהו, שלא לצאת מן החבורה (שם סו.) ושלא ישנו (שם קכ.) ויתר פרטיה, מבוארים בפסחים.

ונוהגת בזכרים ובנקבות, והעובר עליה בטל עשה. וכלל גדול בכל התורה לכל שאומר שיבטל מצות עשה שכופין אותו בית דין, אם יש כח בידם, עד שיקימנה (כתובות פו. חולין קלב:).

ז. שלא לאכל הפסח נא ומבשל

שלא לאכל מבשר הפסח נא ובשל כי אם צלי אש, שנאמר (שמות יב ט) אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש. הענין הזה, שלא יאכל אותו קדם גמר בשולו אפילו בצלי, וזהו פרוש נא, (פסחים מא.) שהבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם, עדין נקרא נא. אבל כשהוא חי לגמרי שלא התחיל בו האור כלל, אין בכלל לאו דנא ללקות עליו משום אל תאכלו ממנו נא. אבל אסור מדאוריתא, שכל שאינו צלי

אש, אסרה התורה דרך כלל. ופרוש בשל שבשלו במים או בכל משקה או במי פרות, שנאמר ובשל מבשל, רבה הכל.

משרשי מצוה זו, מה שכתוב בשחיטתו, לזכור נס יציאת מצרים. וזהו שנצטוינו לאכול צלי דוקא, לפי שכך דרך בני מלכים ושרים לאכל בשר צלי, שהוא מאכל טוב ומטעם, אבל שאר העם אינם יכולים לאכל מעט בשר שתשיג ידם, כי אם מבשל, כדי למלא בטנם. ואנו שאוכלים הפסח לזכרון שיצאנו לחרות להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, ודאי ראוי לנו להתנהג באכילתו דרך חרות ושרות, מלבד שאכילת הצלי יורה על החפזון שיצאו ממצרים ולא יכלו לשהות עד שיתבשל בקדירה.

דיני המצוה, כגון אם עשהו צלי קדרה, או סכו במשקים, או במי פירות או במים, או בשמן תרומה מה דינו ויתר הפרטים, מבואר בפסחים.

ונוהגת בזכרים ובנקבות בזמן הבית, והעובר עליו ואכל נא או מבשל לוקה. וכן אם אכל שניהם כאחד לוקה מלקות אחת, ששניהם לאו אחד לדעת הרמב"ם ז"ל. והרמב"ן ז"ל מנה אותן שני לאוין וכתב, שלוקין עליהן על כל אחד ואחד. דכיון דכתיב לא תאכלו כי אם צלי אש "נא ומבשל" למה לי, שמע מנה, ללקות על כל אחד ואחד מן הפרטים. ואמרו ז"ל כי בכל המצוות יהיה המניין כן, שכל הנפרטים בתורה אחד אחד והם דברים חלוקים, נמנה כל אחד למצוה אחת בחשבון המצוות, כגון זה דנא ומבשל, וכן אתנן ומחיר ושאר דבש וזלתם.

ואמנם בענין המלקות יש חלוק בהם, שכל הנפרטים בלאו אחד, אין לוקין עליהם אלא מלקות אחד, כגון אתנן וזנה ומחיר כלב, ושאר דבש, משפט גר יתום וכיוצא בהן כלן. אבל הלאוין שיש בהן כלל ופרטן בתחלה או בסוף, כגון זה הלאו שפרט נא ומבשל וכולל אל תאכלו כי אם צלי אש, וכן בנוזר כולל (במדבר ו ד) מכל אשר יצא מגפן היין לא יאכל, ואחר כך פורט חרצנים וזו וענבים לחים ויבשים, באלו וכיוצא בהם לוקין עליהן על כל אחד ואחד, כי רבוי הפרט שלא היה צריך, יורה על המלקות על כל אחד ואחד כמו שאמרנו. והרבה הרב ראיותיו על זה בעיקר התשיעי בספר המצוות שלו, שאין חשבון הלאוין כחשבון המלקות. וזה שאמרתי שהרמב"ן ז"ל ימנה כל הנפרטים בשמם אחד אחד מצוה בפני עצמה דוקא כשהם חלוקים בענין כמו שכתבנו, כגון שאור דבש, אתנן ומחיר. אבל במקום שהענין אחד, אף על פי שנפרטין בשמות חלוקים, לא נמנה זה כי אם מצוה אחת, כגון (דברים טו יט) כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך שאין זה אלא צווי אחת להקדיש כל הבכור, והפרט אינו אלא צואה אחת. וכן (ויקרא כז לב) כל מעשר בקר וצאן שאין זה אלא צווי אחת להפריש לתת מעשר מבהמות אלו. וכן (דברים טז יח) שופטים ושוטרים שאין זה אלא שנעשה דין על פי אנשים אלה וצווי אחד הוא. וכן (ויקרא יט לו) מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והיין צדק. שהכל צווי אחד, שלא נשקר המדות.

ח. שלא להותיר מבשר הפסח

שלא להותיר כלום מבשר הפסח למחרתו, שהוא יום חמשה עשר בניסן, שנאמר (שמות יב י) ולא תותירו ממנו עד בקר.

משרשי מצוה זו, מה שכתוב בשחיטתו לזכור נסי מצרים. וזה שנצטוינו שלא להותיר ממנו, הענין הוא כדרך מלכים ושרים, שאינם צריכין להותיר מתבשילין מיום אל יום, ועל כן אמר, שאם יותר ממנו, שישרף כדבר שאין חפץ בו, כדרך מלכי אדמה. וכל זה לזכר ולקבע בלב, שבאותו זמן גאלנו השם יתברך ונעשינו בני חורין וזכינו למלכות ולגדלה.

דין המצוה בפסחים.

ונוהגת בזכרים ובנקבות בזמן הבית. והעובר עליה והותיר, עבר על לאו. ואין לוקין על לאו זה לפי שהוא נתק לעשה, שנאמר (שם) והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו. והלכה היא לאו שנתק לעשה אין לוקין עליו.

ט. מצות השבתת החמץ

להסיר כל לחם חמץ ממשכנותינו ביום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (שמות יב לו) אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתכם. ופרושו "הראשון", קדם לפסח.

משרשי מצוה זו, כדי שנזכר הנסים במצרים, כמו שכתוב בקרבן פסח.

דיני המצוה, כגון שעת ביעורו מן היום מתי, ומה היא השבתתו, (פסחים כא.) ובאי זה מקום צריך לחפשו, (שם ה.) ובאי זה מקום אינו צריך, ומאימתי מוטלת המצוה עליו אם יוצא לדרך, (שם ו.) ואם חל ארבעה עשר בניסן בשבת איך יהיה דינו, (שם מט.) והבטול בפה (שם ו:): שצריך לעשות נוסף על הבעור, ויתר פרטיה, מבוארים בפסח ראשון.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ולא השביתו, בטל עשה דתשביתו. ואם יש חמץ במשכנותיו עובר גם כן על לא תעשה, שנאמר: שאור לא ימצא בבתים. אבל אין לוקין על לאו זה, אם לא עשה בו מעשה, שהלכה היא, לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו.

י. מצות אכילת מצה

לאכל לחם מצה בליל חמשה עשר בניסן העשוי ממין דגן, (פסחים לה.) שנאמר (שמות יב יח) בערב תאכלו מצות. ופרושו ליל חמשה עשר בניסן בין בזמן שיהיה שם פסח, או בזמן שלא יהיה שם.

משרשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן הפסח.

דיני המצוה, כגון שמור הצריך למצות, (שם מ.) וענין לישתן, (שם מב.) ובאיזה מים נלושות, ושעור אכילתן לכל הפחות, ויתר פרטיה, מבוארים בפסח ראשון.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה, בטל עשה. וכבר אמרנו, שבת דין כופין על בטול עשה.

יא. שלא ימצא חמץ ברשותנו בפסח

שלא ימצא חמץ ברשותנו כל ימי הפסח, שנאמר (שמות יב יט) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתים. ובארו חכמינו זכרונם לברכה (פסחים ה:) לאו דוקא ביתו, אלא כל שברשותו. ולא דוקא שאור שהוא מחמץ, דהוא הדין לחמץ. דשאור וחמץ חד הוא לענין אסורו (ביצה ז:).

משרשי המצוה, כדי שנזכר לעולם הנסים שנעשו לנו ביציאת מצרים, כמו שכתוב בשה הפסח. ונזכר מה שארע לנו בענין זה, שמתוך חפזן היציאה אפינו העסה מצה, כי לא יכלו להתמהמה עד שיחמיק, כמו שכתוב (שמות יב לט) ויאפו את הבצק וגו'.

דיני המצוה, כגון אם הפקיד חמצו ביד אחרים מה דינו או אחרים בידו, וכן חמץ הקדש בידו, או של גוי באחריות ושלא באחריות, ודין עכו"ם אלם שהפקיד לו חמץ, ודין תערבת

מצוות קרבן פסח

קפג

חמץ אם עוברים עליו. והפת שעפשה מה דינה, (שם מה:): ויתר פרטיה, מבוארים בפסח ראשון.

ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן. והעובר עליה ונמצא חמץ ברשותו במזיד, עבר על שני לאוין משום בל יראה ובל ימצא, ולוקה כל זמן שעשה בו מעשה, כגון שחמץ עסה והניחה בביתו, או שלקח חמץ והצניעו בביתו. אבל אם לא עשה בו שום מעשה, אלא שנשאר בבית מקודם הפסח, אין לוקה עליו, שהלכה היא, לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, כמו שאמרנו.

יב. שלא לאכל מכל דבר שיש בו חמץ

שלא לאכל מדברים שיש בהם חמץ, ואף על פי שאין עקר הדבר חמץ, כגון כותח הבבלי וכיוצא בו, שנאמר: (שמות יד כ) כל מחמצת לא תאכלו. ופרשו זכרונם לברכה (פסחים מג.) שענין הכתוב הזה יורה בזה, שכך קבלו הפרוש בו. ודעת הרמב"ם ז"ל, שאם יש במאכלים אלו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, אסור מן התורה בלאו, כלומר למלקות אבל לא לכרת, מכיון שנתערב ברב. ואם לא יהיה בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס, לא יהיה בו מלקות, אלא מכת מרדות, לפי שאינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, וכן כתוב בחבדו הגדול. ואם כן לדעתו יבא הלאו זה דכל מחמצת להיכא שנתערב כזית חמץ בכדי אכילת פרס, שיהיה בו לאו. כלומר מלקות ולא כרת. והרמב"ן ז"ל כתב הפך מזה ואמר, שהלאו הזה איננו נחשב בכלל הלאוין, אלא שהוא מן הלאוין הרבים שבא בחמץ ובשאר. וזה הלאו בא להורות על מה שאמרו חכמינו ז"ל בגמרא (פסחים כח:): אין לי אלא שנתחמץ מאליו, חמצו על ידי דבר אחר מניין? תלמוד לומר כל מחמצת. אבל בענין חמץ שנתערב, כל זמן שיהיה בו כזית בכדי אכילת פרס בזה אין צריך לאו בפני עצמו, דהרי הוא כאלו הוא בעין ויש בו כרת. כמו בכל חמץ שהוא בעין. ואם לא יהיה בתערבת כזית בכדי אכילת פרס, האוכלו פטור, אבל אסור, שהלכה כדברי חכמים שאמרו (שם מג) על חמץ דגן גמור ענוש כרת. וכל שהוא כזית בכדי אכילת פרס, דגן גמור נקרא, ועל ערובו, כלומר שהוא פחות מכזית בכדי אכילת פרס, ולא כלום. ודלא כר' אליעזר דפליג עליהו בגמרא ואמר על ערובו בלאו.

משרשי מצוה זו, מה שכתבנו בשאור. ואולם לחזק הדבר בלבנו, הרחקתנו התורה כל כך. דיני המצוה, כגון הדברים שנכללו באסור זה, מה הן, ומה שמם, ויתר פרטיה, בפסחים (מב.).

ונוהגת בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן. והעובר עליה לוקה, ובתנאי שיהיה בהם כזית בכדי אכילת פרס, כמו שאמרנו, אבל אין בו כרת. לדעת הרמב"ם ז"ל ולדעת הרמב"ן ז"ל יש בו כרת. ואם אין בו כזית בכדי אכילת פרס, אין בו חיוב מלקות, אלא דינו כדין חצי שיעור שאסור מן התורה, ואין לוקין עליו. ובוה יורו שניהם ז"ל.

יג. שלא נאכיל מן הפסח לישראל משומד

שלא נאכיל מן הפסח לישראל מומר לעבודה זרה, שנאמר: (שמות יב מג) כל בן נכר לא יאכל בו, ובא הפרוש עליו, (מכילתא שם) בן ישראל שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, וכן תרגם אונקלוס.

משרשי מצוה זו, כמו שכתוב בשחטתו, לזכר נסי מצרים, ועל כן ראוי שלא יאכל בו מומר [משמד], מאחר שאנו עושין אותו לאות ולזכרון שבאנו באותו הזמן לחסות תחת כנפי השכינה ונכנסנו בברית התורה והאמונה, אין ראוי שנאכיל ממנו למי שהוא הפך מזה שיצא מן הכלל וכפר באמונה. ועל כיוצא בזה נאמר בגמרא לפעמים: סברא הוא, כלומר ואין צריך ראייה אחרת.

ונוהגת בזכרים ונקבות בזמן הבית שיש שם פסח. ועובר עליה והאכיל ממנו לבן נכר עובר על לאו. ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה.

יד. שלא נאכיל מן הפסח לגר ותושב

שלא להאכיל מבשר הפסח לגר ולתושב, שנאמר: (שמות יב מה) תושב ושכיר לא יאכל בו. והתושב הוא אדם מן האמות שקבל עליו שלא לעבד עבודה זרה ואוכל נבלות. ושכיר הוא גר שמל ולא טבל, שכן פרשו חכמינו ז"ל (יבמות עא.).

משרשי מצוה זו. מה שכתבנו באחרות לזכר יציאת מצרים. ובעבור שקרבן זה לזכר חרותנו ובואנו בברית נאמנה עם השם יתברך, ראוי שלא יהנו בו רק אותם שהשלימו באמונה, והם ישראלים גמורים ולא אלו שעדיין לא באו עמנו בברית שלם. וענין הרחקה הערל מאכילתו, גם כן מזה השרש (שם).

ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות. ועובר עליה והאכיל לאלו עובר על לאו, ואין לוקין עליו, שאין בו מעשה.

טו. שלא להוציא מבשר הפסח חוצה

שלא להוציא מבשר הפסח ממקום החבורה, (פסחים פה:): שנאמר (שמות יב מו) לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה.

משרשי מצוה זו. מה שכתבנו לזכר נסי מצרים. ומפני שנעשנו בני חורין ואדונים באה המצוה עליו שיהא נאכל במקום החבורה ולא נוציאהו לחוץ, כדרך מלכי ארץ, שכל המוכן להם נאכל בהיכלם ברב עם שלהם. ודלת הארץ בעת יכיננו סעדה גדולה, ישלחו ממנה לחוץ מנות לרעיהם, לפי שהוא חדוש אצלם.

דיני המצוה, כגון זה, מה דינו של בשר כשיוצא חוץ, (פסחים שם) וההקף שצריכה החבורה לעשות, ודין מחיצה שנפרצה בין החבורות, (פסחים ס:) ויתר פרטיה מבוארים בפסחים (שם). ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות. ועובר עליה והוציא מן הבשר לחוץ, עבר על לאו ולוקין עליו, והוא שיעשה בה עקירה מן הבית והנחה לחוץ, כדין הידוע בהוצאה של שבת (פסחים שם).

טז. שלא לשבר עצם מן הפסח

שלא לשבר עצם מכל עצמות הפסח, שנאמר (שמות יב מו) ועצם לא תשברו בו. משרשי המצוה. לזכר נסי מצרים כמו שכתבנו באחרות. וגם זה גזע מן השרש הנזכר, שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה, כי אם לעניי העם הרעבים. ועל כן בתחלת בואנו להיות סגלת כל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם יט ו), ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו

מצוות קרבן פסח

קפה

המעלה הגדולה שעלינו בה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין, נקבע בנפשותינו הדבר לעולם. ואל תחשב בני לתפש על דברי ולומר ולמה יצוה אותנו השם יתברך לעשות כל אלה לזכרון אותו הנס, והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו? דע, כי לא מחכמה תתפשני על זה, ומחשבת הנער ישיאך לדבר כן. ועתה בני, אם בינה שמעה זאת, והטה אונך ושמע (משלי כב יז), אלמדך להועיל בתורה ובמצות. דע, כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבתיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות. ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצות, אם יעסק תמיד בדברים של דפי, כאלו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומנהו באמנות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אמנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעולותיו, כמו שאמרנו. ועל כן אמרו חכמים ז"ל (מכות כג): רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, כדי להתפיס בהן כל מחשבותינו ולהיות בהן כל עסקינו להטיב לנו באחריתנו. כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד. ורמזו ז"ל על זה (מנחות מג), באמרם כל מי שיש לו מזווה בפתחו וציצית בבגדו ותפלין בראשו, מבטח לו שלא יחטא, לפי שאלו מצות תמידיות, ונפעל בהן תמיד.

לכן אתה ראה גם ראה, מה מלאכתך ועסקך, כי אחריהם תמשך ואתה לא תמשכם. ואל יבטיחך יצרך לומר, אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת אלהים, מה הפסד יש כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים, בשוקים וברחובות, להתלוצץ עם הלצים, ולדבר צחות, וכיוצא באלו הדברים שאין מביאין עליהן אשמות וחטאות, הלא גם לי לבב כמו הם, קטני עבה ממתניהם, ומדוע ימשכוני הם אחריהם, אל בני, השמר מפניהם, פן תלכד ברשתם. רבים שתו מתוך כך כוס תרעלתם, ואתה את נפשך תציל. ואחר דעתך זה, אל יקשה עליך מעתה רבוי המצות בענין זכירת נסי מצרים, שהם עמוד גדול בתורתנו, כי ברבות עסקינו בהם, נתפעל אל הדבר, כמו שאמרנו.

דיני המצוה. כגון שובר עצם ממנו אפילו אחר זמן אכילתו, ודין אם יש כזית בשר עליו מה דינו, ודין הסחוסים וגדים הרכים שסופם להתקשות, ויתר פרטיה, מבוארים בפסחים (פד).

ונהגת בזכרים ובנקבות בזמן הבית. והעובר עליה ושובר עצם בפסח טהור, לוקה.

יז. שלא יאכל ערל מן הפסח

שלא יאכל הערל מן הפסח, שנאמר (שמות יב מז) וכל ערל לא יאכל בו. והוא הערל שמתו אחיו מחמת מילה, ואין צריך לומר עברין [משמד] לערלות, ובו הוא דינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור, וכן תושב ושכיר גם כן.

משרשי מצוה זו. מה שכתבנו בתושב ושכיר.

דיני המצוה. כגון מילת בניו ועבדיו אם מעכבין אותו לשחט ולאכל הפסח, ויתר פרטיה מבוארים בפסחים (שם).

ונהגת בזמן הבית. והעובר עליה, כגון ערל שאכל כזית ממנו, לוקה.

יט. שלא לאכל חמץ בפסח

שלא לאכל חמץ בפסח, שנאמר (שמות לג ג) ולא יאכל חמץ. משרשי מצוה זו. מה שכתבנו בשאר מצות הפסח.

דיני המצוה. כגון מה הן הדברים שנאסרו בהן משום חמץ, והן חמשה מיני דגן, ודין הלש במי פרות, ודין לתיתה, ותבשיל שנמצא בו חמץ, בחמין או בצונן, ויתר פרטיה מבוארים בפסחים (לה).

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואוכל כזית חמץ בפסח במזיד, חיב כרת. בשוגג חיב חטאת קבועה.

כ. שלא יראה לנו חמץ בפסח

שלא יראה חמץ בכל מושבתינו כל שבעת ימי הפסח, שנאמר (שמות יג ז) ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים. ואין אלה שני לאוין בשני ענינים, אבל הם בענין אחד, כמו שאמרו ז"ל (ביצה ז:) פתח הכתוב בחמץ וסים בשאור, לומר לך הוא חמץ הוא שאור, כלומר, אין הפרש בין החמץ עצמו ובין דבר המחמץ.

משרשי המצוה. מה שכתבנו בשאר מצות הפסח. דיניה מבוארים בפסחים.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. והעובר עליה ולקח חמץ בפסח והניחו ברשותו, לוקה. אבל אם לא הוציאו מקדם הפסח מביתו אינו לוקה עליו לפי שאין בו מעשה. ואין לוקין עליו, כמו שאמרנו.

כא. מצות ספור יציאת מצרים

לספור בענין יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן, כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח לשם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם. שנאמר (שמות יג ח) והגדת לבנך. וכבר פרשו חכמים, (מכילתא בא שם) דמצות הגדה זו הוא בליל ט"ו בניסן בשעת אכילת מצה. ומה שאמר הכתוב לבנך, לאו דוקא בנו, (פסחים קטז.) אלא אפילו עם כל בריה.

וענין המצוה, שיזכר הנסים והענינים שארעו לאבותינו ביציאת מצרים, ואיך לקח האל יתברך נקמתנו מהם, ואפילו בינו, לבין עצמו, אם אין שם אחרים, חיב להוציא הדברים מפיו, כדי שיתעורר לבו בדבר, כי בדבור יתעורר הלב.

משרשי מצוה זו. מה שכתוב בקרבן הפסח. ואין מן התמה אם באו לנו מצות רבות על זה, מצות עשה ומצות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותנו ובתפלותנו זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחדוש העולם, וכי יש אלה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות הוא ובידו לשנותם, כפי שיחפץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים, ששנה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחדשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כפר בחדוש העולם ומקים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים כלם.

דיני המצוה. כגון הסדר שחיבין ישראל לעשות בלילה הזה בענין סעדתן, והכוסות של יין שחיבין לשתות, ושעורן, ומזיגתן, וסדורן. והנני כותב לך בני הסדר בקצרה, כאשר שמעתי מפי חכמי הדור בדיוק. בתחלה מביאין מים ונוטלין יד אחת בשביל כוס של קדוש שצריכין לטל. והכי איתא בברכות בפרק כיצד מברכין, (מג.) שבכוס מספיק נטילת יד אחת, ואין

מצוות קרבן פסח

קפז

מברכין על נטילה זו. ואם רצה לטל שתי ידיו לכוס נוטל בלא ברכה. ואחר כך מברך על היין ומקדש ואינו מברך על היין לאחריו. ואחר כך נוטל שתי ידיו ומברך על נטילת ידים, ומטבל הירק ומברך עליו בורא פרי האדמה לפניו, ולאחריו אינו מברך בורא נפשות וכו', לפי שימתין עד שיאכל המרור ואז יברך בורא נפשות על המרור ועל הירק. ואין כל מה שעשה בנתיים הפסקה, כמו שנפרש. ואחר שאכלו מן הירק בחרסת, מוזגין כוס שני, וקוראין ההגדה עם שני פרקים מן ההלל, ונוטלין היד אחת ומברך אשר גאלנו וכו' על כוס השני, ושותין אותו, ואין מברכין עליו פרי הגפן, ולא לאחריו על הגפן. ואחר ששתו כוס שני, נוטלין לידים ומברכין על נטילת ידים, ונוטלין חצי מצה ומניחין אותה על השלמה ומברכין על החצי המוציא ולאכל מצה. ונוטלין חזרת ומברכין לאכל מרור, ואוכלין ממנו בטבול בחרסת, ואין מברכין עליה בורא פרי האדמה, לפי שנפטר בברכה שברכו בירק תחלה, דהכי מכת בגמרא, (פסחים קג:) דלא הוי הפסקה לעולם, שנצטרך לחזר ולברך, אלא אם כן יש בדבר שני ענינים, שיעקר האדם דעתו מן הענין, כגון דאמריי הב לן ונברך, וכיוצא בזה. וכן שלא יהא באפשר לעשות שני הדברים ביחד, כגון מה שאמרו ז"ל (חולין פז.) ורש"י (שם) משתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר. ואחר שאוכלין מן המרור בטבול, כורכין ממנו על גבי מצה ואוכלין. ואחר כך אוכלין סעדתן. ואחר כך אוכל כל אחד ואחד מעט מצה, וזכר לפסח שהיה נאכל על השבע, ואין אוכלין עוד כל הלילה, שלא לסלק טעם המצה מן הפה. דכתיב (תהלים קיט קג) מדבש לפי, אבל מים ודאי שותין שאין המים מפגין הטעם. וכן שותין גם כן תרי כסי דמצוה, כי לא נדחה מצוה מטעם זה. ואחר כך נוטלין לידים ואין מברכין על נטילת ידים. ומוזגין כוס שלישי, ומברך עליו ברכת המזון ובורא פרי הגפן, אבל לא לאחריו על הגפן. ואחר כך מוזגין כוס רביעי וגומרין עליו את ההלל, ואין מברכין עליו בורא פרי הגפן, אבל אחריו מברכין על הגפן, והוא שלא יהא דעתו לשתות עוד כוס חמישי. נמצא לפי זה, שאין מברכין בורא פרי הגפן, אלא תרי זמני, על כוס של הקדוש, ועל כוס הברכה. ועל הגפן, פעם אחת אחד כל הכוסות. וארבע הכוסות ומצה דמצוה, צריכין הסבה. ויתר הפרטים מבוארים בסוף פסחים.

ונוהגת בזכרים ונקבות (פסחים לו. קטו:) בכל מקום ובכל זמן. והעובר עליה, בטל עשה.

ה'הלל' ב'הקרבת קרבן פסח'

תיאור הקרבת קרבן פסח המורה על

הנסים הגדולים שנעשו לעם ישראל

מאת הרה"ג רבי הלל בריסק שליט"א

בזמן בית המקדש שיבנה במהרה בימינו תהיה הקרבת קרבן פסח, ויתואר הדבר בקצרה לפי הבנתנו הקלושה.

הגמרא (פסחים סד:) מספרת "הנו רבנן, פעם אחת בקש אנריפס המלך לתן עיניו באוכלוסי ישראל, אמר ליה לכהן גדול, תן עיניך בפסחים, נטל כוליא מכל אחד ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות כפלים כיוצאי מצרים חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה. ואין לה כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם, והיו קוראין אותו פסח מעובין" וכו'. ובמדרש (איכ"ר א' ב') מוסיף על כך: "תני רבי חייא אפילו ארבעים ואפלו חמשים. בר קפרא אמר אפילו מאה". ומשמע מהגמרא ומהמדרש שלא היה מספר קבוע, ולפחות היו 11 בכל חבורה, והמדרש רק מוסיף שהיו חבורות שהיו בהם 100, ולכן נחשב לפי המספר הקטן ביותר למרות שבנדאי היו הרבה יותר. והנה היו 1,200,000 ומליון ומאתים אלף פסחים ונכפיל זאת לפי 10 איש לקרבן פסח, עולה שהיו בירושלים בימות הפסח 12,000,000 (שנים עשר מליון) נפשות.

ונתאר איך הדבר נראה. לפני ימי הפסח עם ישראל עולים לרגל בהמוניהם. "כל שהוא מעולי הרגלים חייב להקריב קרבנותיו ברגל הראשון שהוא עולה" (רמב"ם פי"ד ממעשה הקרבנות הי"ג). כל עם ישראל באים עם בקר וצאן שהם התחייבו במשך השנה – או בכסף לקנותם. – מה מספר הבהמות שחייב להיות בירושלים בתקופה זו? באו השבוע: 1,200,000 לקרבן פסח. בנוסף לכך היו מביאים חגיגת ארבעה עשר, עולת ראיה, שלמי חגיגה ושלמי שמחה. כמה צריך

מכל אלו? חגיגת ארבעה עשר רשות ואינה חובה (רמב"ם פ"י מקרבן פסח הי"ג) והמספר המשוער הוא פי ארבע יותר מקרבן פסח, שהרי צריך לשבוע קודם מהחגיגה (רמב"ם פ"ח מקרבן פסח ה"ג), זה מסתכם בכך – 4,800,000 [ארבע מליון ושמונה מאות אלף]. עולת ראיה ושלמי חגיגה הנם חובה לגברים (רמב"ם פ"א מחגיגה ה"א), ואם אין לו משלו משתתף עם אחרים (תוספתא חגיגה פ"א ו' ועיין שם בספר חזון יחזקאל. טורי אבן חגיגה ו'). שלמי שמחה חובה לכל (רמב"ם פ"א מחגיגה ה"א). אמנם אפשר לצאת בשל חבירו (תוס' פסחים צה: ד"ה טעון). ולכולם אין להם שיעור (רמב"ם פ"א מחגיגה ה"ב וה"ג), יש שלא היו מביאים ויש שהיו מביאים יותר מאחד כמבאר בגמרא וברמב"ם, נתן להעריכם בכמות של אחד לכל נפש שהם 6,000,000. והכל יחד מסתכם בכך – 12,000,000 קרבנות. וכל זה מלבד ההתחייבויות של עם ישראל, הטאות ואשמות, אשם תלוי וצדיקים היו מתנדבים כל יום לחד מאן דאמר, יולדת וכו' וסתם נדרים ונדבות. יחד היו בנדאי 24,000,000 קרבנות, ויתכן שאפלו יותר.

ראשי הסנהדרין מחלקים את התפקידים. מצוים לסוחרים הבקמות להביא מסביבות ירושלים את כל הצאן והבקר הקנימים כדי שייספיקו לכל הקרבנות, ובהגיעם להרים אשר סביבות ירושלים, היה הריבוי כל כך עד שלא נראה הדשא, כי כלו הפך לבן מלבנונית הצמר. (תאור מספר "שבט יהודה" בשם רומאי אחד מובא להלן).

הסנהדרין בנדאי דאגו גם שיהיה מספיק אכל [מצות ושאר ירקות] לכל העם הזה, והרי אכילה ממוצעת של אדם בכל יום היא בשיעור החייב בחלה ובירידת המן – עשרון כמבאר בגמרא עירובין פ"ג, אם כן דאגו שיהיה מספיק אכל לשבעה, שמונה או עשרה ימים שכל הקהל נשאר בירושלים ועין בתוס' זבחים צ"ז ע"א ד"ה ופנית ותוס' ספח מ"ז ע"א ד"ה לינה ועין במשנה ב"מ כ"ח. שרק לאחר הרגל הלכו הפיתה. עשרון הוא בערך 2 ק"ג ולעשרה ימים זה 20 ק"ג לנפש, ל-12,000,000 נפשות זה 240,000,000 ק"ג דהיינו 240,000 טונות אכל. ואמנם גם בשר הקרבנות שאכלו כלול בזה ו-12,000,000 בקבוקי יין לפחות לארבע פוסות ולקידוש. אך לא רק האנשים אוכלים. גם הפרות אוכלות עד

השחיטה, ודאגו שיהיה מספיק תבן כדי להאכיל 24,000,000 בקר וצאן. ומה עם הסוסים והחמורים שרכבו עליהם? הפמויות של האכל בלתי נתונות לתאור.

בנוסף לזה כל הקהל הזה צריך לגור באיזה מקום. הפנהדרין הקימו בודאי "גמ"ח דירות" שכל מי שבא דאגו לו לאכסניה ולמקנהו "ולא אמר אדם מעולם צר לי המקום שאלין בירושלים" (אבות פ"ה). היהודי המגיע לירושלים אינו דואג, אין הוא צריך לחפש דירה בשכירות, הוא מקבל דירה חנם כי ולדעה אחת – יומא יב. "אין משכירין בתים בירושלים, ר' אלעזר ברבי שמעון אומר, אף לא מטות. וכו' התמקמו כל עם ישראל בירושלים לפני המועד, כל אחד דאג שיהיו לו מספיק בהמות ועופות לקרבנות ומתכוננים להקרבת קרבן פסח.

פלא – בירושלים ישנם כעת 12,000,000 אנשים, ועוד 24,000,000 בהמות, וזה לא צפוף. ובעצם מאיפה היו מטות לכלם כדי שיסבו על מטה כבודה? ומאיפה היו מטות לישון – ובאדר"ג פרק ל"ה מבאר שזה היה מהנסים של ירושלים.

וכעת לתאור סדר ההקרבה שיהיה במהרה בימינו. כלם צריכים להקריב קרבן פסח, אבל רבים היו ממאי מת. ורבים חששו אולי הם ממאי מת? מה עושים? הולכים בירושלים לרח' "הטהרה" שם מהחלון מזים מי חטאת על כל מי שעובר עד שהרחוב נראה בתעלת מים – כשהאדם מרגיש שהוזה עליו ידע הוא שנטהר – עושים זאת ביום השלישי וביום השביעי (משניות פרה פ"ב – לפי פירוש הרמב"ם והרע"ב).

כל מי שנכנס לעזרה חייב בטבילה במקוה (רש"י יומא ל. ד"ה לעבודה ותוס' שם ד"ה אין אדם) ונלרמב"ם פ"ה מביאת מקדש ה"ד דוקא מי שנכנס לעזרה לעבוד עבודה מלבד שכל מי שהזו עליו חייב לטבול להטהר מטמאת מת. אם בן הכינו בירושלים הרבה מקנאות שבמשך יום ארבעה עשר יוכלו כל הקהל – 1,200,000 איש לטבול במקוה. וגם למחרת היום – כשיביאו עולת ראיה, יטבלו כלם במקוה, ואז כדלהלן יהיו

בִּשְׁשׁ מִלִּיּוֹן אֲנָשִׁים, וְצָרִיךְ לְהַכִּין מִקְנָאוֹת לְכֻלָּם שִׁמְטָבוֹ לִפְנֵי שְׁחֵרִית. בְּכַמָּה זְמַן אֲפֹשֶׁר לְטָבוֹל – יָרֵד וְטָבַל עָלָה וְנִסְתַּפֵּן? מְבוֹאֵר בַּ–רֵא"ש (זָבִים פ"א מ"ד) – שָׁזָה מִהֶלֶךְ הַמְּשִׁים אָמָה שֶׁהוּא כ־27 שָׁנִיּוֹת לְטָבִילָה (לְפִי 18 דָּקוֹת לְמִיל) – וְזָה מִסְתַּבֵּם ב־162,000,000 שָׁנִיּוֹת, שָׁהֵם 45,000 שָׁעוֹת. נִשְׁעַר לְעֲצָמֵנוּ בְּמָה מִקְנָאוֹת הָיוּ שְׁכוּלָם הַסְּפִיקוֹ לְטָבוֹל וּלְהַגִּיעַ בְּזְמַן לְתַפְלָה. וְגַם בְּלֹא לְחַשֵּׁב אֵת הַ"נִּסְתַּפֵּן" שֶׁאֲפֹשֶׁר לְעֲשׂוֹתוֹ מֵחוּץ לְמִקְוֵהוּ הַקְּרֵבֶת קָרְבַּן פֶּסַח הִיא בְּשָׁעָה "שְׂמֹנֶה וּמֵחָצֵה" בְּשָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת (פְּסָחִים נ"ט). דִּהְיִינוּ שָׁלֹשׁ וְחֲצִי שָׁעוֹת לִפְנֵי הַלִּילָה, וְנִמְשַׁכֵּת עַד הַשְּׁקִיעָה וּפְחוֹת מִזֶּה. הַפֶּסַח נִשְׁחַט בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת (פְּסָחִים ס"ד). בְּשִׁתֵּי הַכִּתּוֹת הֵרֵאשׁוֹנוֹת הָיוּ קוֹרְאִים פְּעֻמִּים אֵת הַהֲלֵל, וּמִימֵיהֶם שָׁל כֵּת שְׁלִישִׁית לֹא הִגִּיעוּ לְ"אֶהְבֵתִי" – לְפִי זֶה כִּמּוֹת הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בְּכָל אַחַת מִשִּׁתֵּי הַכִּתּוֹת הֵרֵאשׁוֹנוֹת מִסְתַּבֵּם בְּ–530,000, וְשָׁל הַכֵּת הַשְּׁלִישִׁית מִסְתַּבֵּם בְּכָרְבַע מִזֶּה שָׁהֵם כ־140,000 וְנִתְבוּנֵן לְפִי זֶה בְּסֹדֶר הַדְּבָרִים.

בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, בְּשִׁמְתֵּי קְרֵבֶת הַשָּׁעָה "שְׂמֹנֶה וּמֵחָצֵה" [שָׁלֹשׁ וְחֲצִי שָׁעוֹת לִפְנֵי הַלִּילָה], צוֹעֲדִים עִם הַכֶּבֶשׂ אוֹ הָעֹז לְכוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הֶרְחוּבוֹת מְלֵאִים, אֲנָשִׁים וּכְבָשִׁים, – לְכֹאוֹרָה יֵשׁ לְחֲשׂוֹשׁ שְׂמָא יִטְמָאוּ בְּרַגַע הָאֲחֵרוֹן מֵאִיזָה שָׁרִץ, אֲדָ אִין חֲשֵׁשׁ, אֲפִי שְׂמִלְיוֹנֵי אֲנָשִׁים וּמִלְיוֹנֵי בְּהֵמוֹת הוֹלְכִים בְּרַחוּב, הֶרְחוּב נָקִי וּמְבָרִיק וְאִין בּוֹ לְכָלוּךְ אֲפִילוֹ כ־"עֲדָשָׁה", כִּי "שׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲשׂוּיִם לְהַתְּפַבֵּד בְּכָל יוֹם" (בְּבֹא מִצִּיעָא כ"ו. וּבַתוֹרָה עֲשׂוּיִין). כִּדְאִי שְׁלֻפְחוֹת אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲבוּרָה הַנִּמְנָיִם עַל קָרְבַּן פֶּסַח יֵדַע הַלְכוֹת שְׁחִיטָה, וּפְמִבְּאָר בְּרִשׁ"י פְּסָחִים ז': שְׂמֵצוֹת הַשְּׁחִיטָה מוּטָלָת עַל הַבְּעָלִים שִׁישְׁחִטּוּ בְּעֲצָמָם] הִלָּה רוֹכֵשׁ לוֹ סָבִין שְׁחִיטָה וּמִקְדִּישׁוֹ לְהִיּוֹת כְּלֵי שָׁרֵת (פְּסָחִים סו. וּבַתוֹרָה תוֹחֵב לו), וּמִתְבוּנָנִים לְהַקְּרֵבֶת הַקָּרְבָּן.

מְגִיעִים לְהַר הַבַּיִת שֶׁשְׂטָחוֹ הַכּוֹלָל ה' מֵאוֹת אָמָה עַל ה' מֵאוֹת אָמָה, וְרוֹאִים שְׁכָל הַר הַבַּיִת מְלֵא אֲנָשִׁים וּבְהֵמוֹת. לָאֵן יִכְנָסוּ כָּל אֵלוֹ? הָרִי כָּל שְׂטָחָה שָׁל הָעֲזָרָה הַפְּנוּיָה מִבְּנֵין – עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל וְעֲזָרַת כַּהֲנָיִם זֶה בְּעֶרְךְ 135 אָמָה עַל 110 אָמָה שָׁהֵם 14850 אֲמוֹת מְרוּבָעוֹת, וּבְתֵרָגוֹם

למטרים [לפי מידות ר' חיים נאה] 67.5 מטר על 55 שהם 3712.5 מטר רבוע, והרי "גברא באמתא יתיב" – אדם תופס שטח של אמה על אמה, דהיינו 4 אנשים במטר מרובע, וכעת מתקרבים לבית המקדש מליון ומאתים אלף אנשים, ובאם נניח שמכל חבורה הליך רק איש אחד, – אם הלכו יותר החשבון יגדל! ואתם מליון ומאתים אלף כבשים ועזים, וכיצד יכנסו כלם? ובכלל, הרי כל הזמן המיעד להקרבת קרבן פסח הוא רק שלש שעות ומחצה, איך יכולים כל כך הרבה אנשים להכנס לבית המקדש במשך זמן כל כך קצר, להקריב את קרבנם ולצאת?

מתקרבים לשערי בית המקדש, ההמונים זורמים ונכנסים, 12 לויים עומדים ליד השער מבחוץ ועוד 12 ליד השער מבפנים ומשגיחים על הסדר (עדות הרומאי), באשר נכנסו כ-530,000 איש עם 530,000 כבשים, נתמלאה העזרה והדלתות ננעלות בדרך גם [לחד מאן דאמר בגמרא פסחים סד:], ואז מתחלה ההקרבה של הכת הראשונה.

לפי החשבון עומדים בכל אמה מרבעת כ-35 איש עם 35 כבשים, ובכל מטר מרובע הרי יש ארבע אמות יוצא שבכל מטר עמדו 140 איש עם 140 כבשים!! וזה מלבד רבבות הכהנים המשרתים. ובאמת רואים כלם שיש עם רב, אך יחד עם זאת אין כלל צפיפות בעזרה, אחרת איך יכלו כל האנשים והכבשים להמצא בתנועה מתמדת, בדלהלן. כ-66 טורים של כהנים עומדים סביבות המזבח על אצטבאות, כדי שלא יתלכלכו בגדיהם בדם (פסחים סה:), ומשוער לפי החשבון של גברא באמתא יתיב – והמזבח היקפו 128 אמה – ומזה יש להוריד 62 אמה שאין בהם יסוד. שהרי שפיכת הדם צריכה להיות כנגד היסוד]

מתקרב אדם לראש טור הכהנים, שוחט את הכפש שלו, והכהן מקבל את דמו. באותו רגע לוקח בעל הכפש את הכפש השחוט, ומיד בא אחר ושוחט באותו מקום והכהן מקבל את הדם. המזרקים היו טסים אל המזבח ונמסרים מכהן לכהן כחצים ביד גבור ולא היה נראה ביצד הם נמסרים מיד ליד מרוב המהירות (תאור הרומאי). לפי החשבון, לחמש מאות ושלושים אלף איש המחולקים ל-66 טורים, עולה לכל טור שמונת אלפים ושלושים כבשים, והם נשחטים לכל

היותר במשך תשעים דקות דהיינו 5400 שניות, אם כן כל כבש נשחט בפחות משננה.

מיד אחר השחיטה הולכים להפשיט את העור של הקרבן (פסחים ס"ד). על "אונקליות", שהם הווים המתאימים לכך. מי שלא מוצא לוקח מהמקלות הדקים שהיו שם ותלה אותם על כתפו וכתף חברו, תולה עליהם את הכבש ומפשיט אותו באויר. כל אחד מהנמצאים שם הוא ממחה ל"ניקור", מוציא את האימורים, שם אותם בכלי שרת, והיכן היה מקום להניח כל כך הרבה כלי שרת מלאים? ומשאר לבהנים שהספיקו בזריזותם להקריב אותם עד שקיעת החמה – (רמב"ם פ"א מקרבן פסח), ומלבד בזמן שחל ערב פסח בשבת שאז אפשר היה להקריבם כל הלילה (רמב"ם שם). והספיקו גם לשמוף את העזרה לפני השקיעה. (משנה פסחים ס"ד)

תוך זמן קצר נגמרת ההקרבה של הבת הראשונה, – עוד לפני שהלויים הספיקו להתחיל פעם שלישית את ההלל (משנה פסחים ס"ד). והיא יוצאת ומפנה את העזרה. מיד נכנסת בת שניה וגם היא גומרת את מעשיה בזריזות ומפנה מקום לבת השלישית וכדי לצייר את גודל הנס יש להזכר את משך הזמן שאורף לבלם לצאת מבית המדרש ולפנותו לאחר גמר תפילת נעילה ולנסות לשער לפי זה כמה ימים היתה אורכת הציאה אלו היה קהל גדול כפי שהיה בבית המקדש.

מי שגמר להקריב הולך הביתה לצלות את הפסח. צליית הפסח ואכילתו רק בקומת קרקע מפני שנגזר ועליות לא נתקדשו (פסחים פה): ולפי החשבון יוצא שאם כל תנור גדלו מטר מרבע, [וניתבן שכל אחד צלה בתנור נפרד – ובפרט כשערב פסח חל בשבת שאז כלם יצאו יחד לצלות את הפסח] אזי התנורים בלבד היו מחזיקים קילומטר שלם על קילומטר ומאתים מטר משטחה של ירושלים. [ובאמת – מבאר באדר"ג שמנסי ירושלים היה שלא אמר אדם לא מצאתי תנור לצליית פסחים] ושנים עשר מליון אמות מרובעות היה צריך לאנשים, שזה 3 קילומטר מרבע ולפי ר' חיים נאה, וזאת כאשר לא מסבים, בהסבה, צריך הרבה יותר. ובכמות כזאת של אנשים לא פלא שמקול ההלל "פקע איגרא" – נבקעות גנות ירושלים (פסחים פד).

ההלל בהקרבת קרבן פסח

קצה

ביום טוב הראשון של פסח יש חובת "שלמי חגיגה" ו"שלמי שמחה", ואמנם יש להם תשלומים, אך המצוה העיקרית היא ביום הראשון (רמב"ם פ"א מחגיגה ה"ה). בנוסף לכך מי לא ילך ביום הראשון של פסח להתפלל בבית המקדש, ומי שהולך לבית המקדש חייב גם ב"עולת ראיה" בו ביום ואם לא הביא עבר על לא תעשה (רמב"ם פ"א מחגיגה ה"א).

אם בן ביום הראשון של חג הפסח, באו לבית המקדש כל 6,000,000 הגברים שהיו בירושלים, עם טפם (נשים פטורות) וכלם הצליחו להכנס לבית המקדש, ולהקריב כ-6 מליון קרבנות, הכוללות "עולת ראיה", שלמי חגיגה ושלמי שמחה, ואולי יותר, שהרי השלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, והבשר צריך להספיק לכל הזמן. לפי החשבון דלעיל של שטח העזרה, עמדו כ-404 איש ו-404 בבשים באמה מרבעת!! [שהם: 1616 אנשים ו-1616 בהמות למטר רבוע] אך במשך התפלה הם עמדו רק כ-11 אמה שמתר לישראל לעמדה, ואם בן הצפיפות היתה פי 10 והיו כ-4040 איש באמה! ולפי ספר נדחי ישראל פרק מ"ג לבעל התפין חיים, וזה לשונו: שבאחת עשרה אמה ממקום כניסת העזרה ולפנים לצד המזבח שהיו מתרין ישראלים לעמד שם, עמדו כל הקהל בזמן הרגל שהיה מספרם אלפים ורבעות אנשים שהיה צריך לרחב עמידתן כמה מילין ועמידתן היה צפופים ובעת השתחויה נעשה רוח שהיו משתחווים רוחים] בנוסף לזאת המזבח שרף במשך לילה אחד את כל העולות ראיה שכלן כליל לאשים, ואת האימורים של כל הפמות העצומה הזאת של הקרבנות.

לפי זה מובן מאד מה שכתוב (איכה ב' ז') "קול נתנו בבית ד' ביום מועד" ואומר התרגום: "קלא יהבו בבית מוקדשא דה' כקל עמא בית ישראל דמצליין בגויה ביומא דפסחא". ולמה דוקא ביומא דפסחא? מפני שאז רוב ישראל עלו לרגל להקריב קרבן פסח, וזה היה היום העמוס ביותר בבית המקדש, וקשה לצייר איזה קול גדול היה באשר כלם באו להתפלל, וענו "אמן יהא שמיה רבה מברך" בכל כוחם!!

מנחת נסכים

באמור, בערב פסח, הקריבו ב-ארבע מליון שמונה מאות אלף (4,800,000) קרבנות חגיגה ושלמי שמחה, מלבד קרבן פסח. וביום טוב ראשון הקריבו כשש מליון (6,000,000) קרבנות של עולת ראיה, ושלמי שמחה.

לכל הקרבנות האלו (מלבד קרבן פסח שפטור), חיבים לצרף גם נסכים ומנחות, נסכים בכתוב ברמב"ם (פרק ב' ממעשה הקרבנות הלכה ב' והלכה ג') ושיעורם (יחשב בזה לפי הקטן ביותר שהם מנחת ונסכי הכבש) (פרק ב' ממעשה הקרבנות הלכה ד') עשרון סלת - רבע ההין שמן, רבע ההין יין. ובמידות זמננו (לפי השעור הקטן יותר של ר' חיים נאה) עולה קצת יותר מ- ליטר יין, ליטר שמן, ו 2.4 ליטר סלת. נפח כלם יחד הוא 4.4 ליטר (לפי מדות החזון איש זה מסתכם בקרוב לפי שנים).

איפה קנו נסכים אלו. מבאר ברמב"ם (פרק ו' מהלכות כלי המקדש הלכה י"ב) שבבית המקדש היו שני דלפקים. באחד מהם היו משלמים, ומקבלים אשור על כף, ובדלפק השני היו מקבלים תמורת הפתק את המנחות והנסכים להם הערכו.

מה עשו עם המנחה והנסך? מבאר ברמב"ם (פרק ב' ממעשה הקרבנות הלכה א') כי את המנחה (המכילה את הסלת הבוללה בשמן) הקריבו על גבי המזבח, ואת היין שפכו ביסוד המזבח. הכסף משנה, אומר שביסוד המזבח הכונה כפשוטו, וה"לחם משנה" אומר שדעת הרמב"ם כדעת הראב"ד שאומר שאת היין שפכו בתוך ספל מנוקב שהיה בצד המזבח,

ועתה בואו חשבון. מה הכמות של השמן, היין והקמח שהיו צריכים להיות בבית המקדש בשני ימים אלו, כדי לספק לכל דורש את נסכיו.

נניח, כי בערב פסח כל המלאי ליומים היה מוכן במחסנים. אם כן לפי האמור היו עשר מליון ושמונה מאות אלף קרבנות שנגזרו לנסכים. המנה לכל קרבן מסתכמת ב-4.4 ליטר, וכשנכפיל זאת

בעשר מליון שמנה מאות אלף יעלה בידינו שהיו שם ארבעים ושבע אלף חמש מאות ועשרים מטר מעקב (47520) של שמן, קמח, ויין. וכל זה מלבד הכלים בהם החזיקו את המנחות האלו, שיתכן והם הכפילו את השטח הנצרך לאכסון.

כדי לאחסן כמות כזאת צריכים מהסנים בגדל של לפחות 69 מטר על 69 מטר בגובה של 10 מטר. להמחיש קצת, מדות אלו, יש לדעת כי אחד הבתי מדרש הגדולים ביותר בארץ נכנס 10 פעמים בנפח זה, וכל אחד ישער לפי בית מדרש גדול שהוא מכיר, ויוכל להעריך את גדל המחסנים. תאור נוסף שנתן לתאר, הוא שנפח זה שווה לנפח של כ-670 משאיות שתא המטען של כל אחד הוא בגדל של אוטובוס.

נתאר לעצמנו הניה של 670 אוטובוסים רגילים, איזה שטח זה תופס. ועתה נחשב ונחשב את גדל הנסים שנעשו מתחלת חלוקת הנסכים לכל נצרך ועד גמר הקרבת עולת הראיה והנסכים. ביצר נעשתה החלוקה, ביום טוב ראשון, עמדו ליד הדלפק שש מליון (6,000,000) אנשים, והמתינו בסבלנות עד שכל אחד יקבל את הנסכים בתורו, והממנים על החלוקה, הספיקו לחלק לכמות כזו של אנשים את כל מה שבקשו.

וצריך באותו יום להקריב את הסלת והשמן על המזבח, וכאמור ביום טוב היו ששה מליון קרבנות החיבות בנסכים, ולפי החשבון שחשבנו, עלינו לתאר שצריך להעביר ביום אחד ולהקריב על המזבח שכל שטחו היה כ"ד אמה על כ"ד אמה (12 מטר על 12 מטר שזה שטח בערך של 7 אוטובוסים) נפח של כ-250 אוטובוסים המכילים 14,400 מטר מעקב של קמח ו-6,000 מטר מעקב שמן, ואגב, יש לשים לב כי ששת אלפים מטר מעוקב שמן, הם חמור בערה רב ועצום, ואלו הדברים היו מתנהגים בדרך הטבע, היתה צריכה להתפשט דליקה עצומה מכמות עצומה כזו של שמן, דליקה שבכוחה לשרוף עיר שלמה) וכל זה מלבד ה"עולות" שצריכות להשרף כליל, ואם נעריך אותם בשני מליון (2,000,000) ומשקל כל כבש

לפחות 10 קילו, שעולה הכל יחד כ-20,000 מט"ר מעקב אם כן צריך נפח של עוד בערך 200 אוטובוסים, שיש להקריבם על המזבח בו ביום ו6,000 מט"ר מעוקב יין, אותם היה צריך לנסף באותו יום – ולפי הראב"ד ולפי דעת הלחם משנה ברמב"ם, שפכו את כל 6,000,000 הליטרים, לתוך הספל שהיה ליד המזבח ונתאר לעצמנו כמה זמן אורך לשפך בקבוק יין אחד. ובבית המקדש שפכו 6,000,000 בקבוקים לתוך אותו ספל, וזה במשך כמה שעות.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שייבנה בית המקדש במהרה בימינו ונזכה לעלות לרגל ולקיים כל המצוות שנצטוינו שם.

לאפרושי מאיסורא

ידוע מכל הפוסקים האיסור לעלות להר הבית בזמן הזה. והיות וישנם זדים ממרים שבזמנינו המהרסים לעלות אל הר הבית, נציג בכאן תשובה שקבלנו מהרה"ג הרב מרדכי אליהו זצוק"ל בעצם כתב ידו, בנוגע לענין זה, שכותב שאסור מדאורייתא לעלות בזמן הזה, ובהיות שפסקיו מקובלים גם בחוגים שלהם, על ידי זה להסיר מכשול שלא יצטרפו עוד יהודים אחריהם ח"ו, וגם שהם עצמם יחזרו בתשובה.

כתב ידו של הרה"ג הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

רס"ו קצ"ג לאלול מנאורייתא -
עלמ' בזמן הזה.

נפסק להלכה שאסור מדאורייתא

לעלות בזמן הזה.

אזרח ימים בימינה

כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם (מנחות קי.).

מצוה רבה לעמוד לעזרתנו להדפסת הספרים הנוספים

ניתן להקדיש לע"נ וכדומה

אמר לו הקב"ה גדול קרייתה בתורה כבנינה,
לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית
בתורה ובשכר קרייתה שיתעסקו לקרות בה
אני מעלה עליהם כאלו הם עוסקים בבנין
הבית (תנחומא צו י"ד).

אפשר לתרום בטלפון: 05041-94471

או בת.ד. 8031 בית שמש

רשמיאלה עושר וכבוד

כתב החפץ חיים זיע"א:

והנה לפי מה שביארנו עד כה גודל ענין קדושת לימוד הזה [לימוד ההלכות השייכות לקרבנות ולבית המקדש], וגודל החיוב להכין עצמנו בידיעת הלכותיו, ומי שאין לו שהות או שאינו מוכשר לזה, יראה עכ"פ לעשות מעמד ומצב לאחרים שיעשו כן ויחשב על שמו. ע"כ מה נאה היה אלו ימצאו בכל פלך איזה עשירים מנדבין מנכסיהן לקבוע... שילמדו הסדר ההוא ויהיו בקיאים בכל הלכותיו... ללמוד ההלכות אלו על בורין ולפלפל בהן ולאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, כי כיון שהקב"ה חושב להלימודים אלו כאלו מקיימין אותן בפועל ממש צריך להשתדל ולידע כל דבר בבירור, וכמו שכתב השל"ה בספר 'יש נוחלין' (מתוך דברי החפץ חיים זיע"א במאמר 'תורה אור').